

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ БАНКІНІҢ
2009 ЖЫЛҒЫ
ЖЫЛДЫҚ ЕСЕБІ**

АЛМАТЫ

2010 жыл

Пайдаланылатын қысқартулар тізімі

Қазақстан Республикасының Президенті	Президент
Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі	Ұлттық Банк
Қазақстан Республикасы Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі	Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі
Қазақстан Республикасының Ұлттық қоры	Ұлттық қор
Қазақстан Республикасы Үкіметі	Үкімет
Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі	Қаржы министрлігі
Қазақстан Республикасының Әділет министрлігі	Әділет министрлігі
Қазақстан Республикасы Экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес агенттігі	Экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес агенттігі
Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігі	Мемлекеттік қызмет істері агенттігі
Қазақстан Республикасы Алматы қаласының өңірлік қаржы орталығының қызметін реттеу агенттігі	Алматы қаласының өңірлік қаржы орталығының қызметін реттеу агенттігі
Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі	Статистика агенттігі
Тәуелсіз мемлекеттер достастығы	ТМД
Еуразия экономикалық қоғамдастығы	ЕурАзЭҚ
Бірыңғай экономикалық кеңістік	БЭК
Шанхай ынтымақтастық ұйымы	ШЫҰ
Халықаралық қаржы ұйымдары	ХҚҰ
Халықаралық валюта қоры	ХВҚ
екінші деңгейдегі банк	банк
АҚШ долл.	долл.

НЕГІЗГІ ҚОРЫТЫНДЫЛАР	4
I. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ	7
1.1. Экономиканың нақты секторы	7
1.2. Экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының мониторингі	10
1.3. Салық-бюджет саласы	11
1.4. Төлем балансы және сыртқы борыш (алдын ала деректер)	13
1.5. Қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету	16
II. АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫ, АЛТЫНВАЛЮТА АКТИВТЕРІН БАСҚАРУ ЖӘНЕ ВАЛЮТАЛЫҚ РЕТТЕУ	18
2.1. Ақша-кредит саясаты	18
2.2. Ұлттық Банктің алтынвалюта активтері және оларды басқару	24
2.3. Валюталық реттеу және бақылау	28
III. ЭМИССИЯЛЫҚ ОПЕРАЦИЯЛАР ЖӘНЕ ҚОЛМА-ҚОЛ АҚША АЙНАЛЫМЫ	33
3.1. Ұлттық Банктің эмиссиялық операциялары	33
3.2. Қолма-қол ақша айналымы	34
IV. ҚАРЖЫ НАРЫҒЫ	35
4.1. Валюта нарығы	35
4.2. Банкаралық ақша нарығы	37
4.3. Депозит нарығы	38
4.4. Кредит нарығы	40
4.5. Мемлекеттік бағалы қағаздар нарығы	41
V. ТӨЛЕМ ЖҮЙЕЛЕРІ	41
5.1. Банкаралық ақша аудару жүйесі (БААЖ)	43
5.2. Банкаралық клиринг жүйесі	43
5.3. Төлем құралдары	44
VI. НОРМАТИВТІК ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚЫЗМЕТ	47
VII. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ БАНКТІҢ АҚПАРАТТЫҚ- ТҮСІНДІРУ ҚЫЗМЕТІ	51
7.1 Халықаралық ынтымақтастық	51
7.2. Ұлттық Банктің ақпараттық-түсіндіру қызметі	56
VIII. БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕПТІ ЖӘНЕ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІКТІ ЖЕТІЛДІРУ	58
IX. АКТИВТЕРДІ СЕНІМГЕРЛІК БАСҚАРУ БОЙЫНША КӨРСЕТІЛЕТІН ҚЫЗМЕТТЕР	61
9.1. Ұлттық қорды басқару	61
9.2. Ұлттық Банктің клиенттеріне қызмет көрсету бойынша кастодиандық, брокерлік және басқа да қызмет	62
X. ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ІШКІ ҚЫЗМЕТ	62
10.1. Ұйымдық құрылым	62
10.2. Адам ресурстары саласындағы саясат	63
10.3. Ақпарат технологияларын дамыту	66
10.4. Ішкі аудит	68
10.5. Қаржы-шаруашылық қызмет	68
СТАТИСТИКАЛЫҚ ҚОСЫМШАЛАР	70

НЕГІЗГІ ҚОРЫТЫНДЫЛАР

1. Екі жыл болған турбуленттіктен кейін 2009 жылдың екінші жартысында әлемдік экономика біртіндеп рецессиядан шыға бастады. Бұған әлемнің көптеген елдерінде 2008-2009 жылдары қабылданған дағдарысқа қарсы қолдау шаралары, сондай-ақ әлемдік тауар және қаржы нарықтарындағы конъюнктураның жақсаруы себеп болды. Экономикалық динамиканың нақты нәтижелері жасалған болжамдардан жақсы болып шықты. ХВҚ-ның бағалауы бойынша, 2009 жылы барлық елдердің жиынтық ЖІӨ болжанған 1,1%-ға құлдырау кезінде 0,8%-ға қысқарды. Атап айтқанда, АҚШ экономикасы 2,5%-ға, Жапония экономикасы 5,3%-ға құлдырайды деп бағаланады, еуро аймағы елдерінің жиынтық ЖІӨ 3,9%-ға қысқарады. Экономикалық өсу көрсеткіштерінің 2009 жылдың қорытындылары бойынша 2008 жылға қарағанда нашар болғанына қарамастан, 2010 және 2011 жылдары әлемдік экономиканың өсуі тиісінше 3,9% және 4,3% болады деп күтіледі.

2. Қазақстан Республикасының макроэкономикалық дамуында 2009 жылы оң үрдістер байқалды. Мәселен, 2009 жылдың 3-тоқсанынан бастап 2009 жылдың бірінші жартыжылдығындағы нақты ЖІӨ айтарлықтай төмендеуін өтеген экономикалық өсудің аздап қалпына келуі байқалады. Бұл ретте қызмет көрсету секторына қарағанда экономиканың нақты секторына әлемдік дағдарыс салдарлары едәуір ауыр әсер етті. Тауарларды өндіру көлемінің төмендеу үдерісі қызметтер өндірісіне қарағанда ерте басталып, ұзағырақ болды, 2009 жылдың 4-тоқсанында ғана экономиканың екі секторында айтарлықтай өсу байқалды, ол жылдың қорытындылары бойынша нақты ЖІӨ-нің 1,2%-ға өсуіне мүмкіндік берді.

Экономикалық өсудің оң қарқындарының сақталуына Үкіметтің 2008 жылғы 25 қарашадағы № 1085 қаулысымен бекітілген Үкіметтің, Ұлттық Банктің және Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің экономиканы және қаржы жүйесін тұрақтандыру жөніндегі 2009-2010 жылдарға арналған бірлескен іс-қимылдар жоспарының (бұдан әрі – Бірлескен іс-қимылдар жоспары) шеңберінде іске асырылған іс-шаралар кешені әсер етті. Бірлескен іс-қимылдар жоспарына сәйкес банк, құрылыс және агроөнеркәсіп секторларына қаржылай қолдау көрсету, инвестициялық жобаларды іске асыру әлемдік дағдарыстың экономикаға теріс әсерін төмендете отырып, тұрақтану үдерісіне айтарлықтай қолдау көрсетті.

Алайда толық қалпына келу үдерісі, ең алдымен, бірқатар факторлардың, оның ішінде шикізатқа деген әлемдік сұраныстың және бағаның оңға қарай өзгеруіне байланысты болады. Мұндай жағдайларда экономикалық саясат өнімдері ішкі нарыққа бағдарланған экономикалық салаларға мемлекеттік қолдау көрсету арқылы түзетілетін және сұранысты ұлғайтуға бағытталатын болады. Қазақстан Республикасының экономикасы дамуының негізгі теріс үрдістерін еңсергенімізді ескерсек, оның қалпына келуінің 2009 жылы байқалған белгілері ЖІӨ нақты өсуі 2010 жылы 2-2,5% деңгейінде болады деп болжам жасауға мүмкіндік береді.

3. 2009 жылдың қорытындылары бойынша жылдық инфляция 9,5%-дан 6,2%-ға дейін, орташа жылдық инфляция 17,0%-дан 7,3%-ға дейін төмендеді. Қазақстан Республикасы экономикасындағы ең төменгі инфляциялық әлеует 2009 жылы Ұлттық Банкке ақша-кредит саясатын жүргізу кезінде халықтың ұлттық валютаға және қаржы нарығының тұрақтылығына қолдау көрсетуге деген сенімін қалпына келтіруге көңіл бөлуге мүмкіндік берді. 2010 жылы инфляцияны 6,0-8,0% дәлізде ұстап тұру болжанады.

4. 2009 жылғы ақпанда Ұлттық Банк теңгенің құнсыздануын жүргізіп, теңгенің айырбастау бағамының дәлізін бұрынғы бір долларға +/-2% 120 теңге болған айқын емес дәліздің орнына бір долларға +/-3% 150 теңге деңгейінде белгіледі.

Валюта саясатының өзгеруі Қазақстан Республикасының сауда әріптес-елдері валюталарының құнсыздануына және Қазақстан экспортының негізі болып табылатын энергоресурстар бағасының 2008 жылдың екінші жартысында – 2009 жылдың басында болған айтарлықтай төмендеуіне жауабы болды. Теңгенің номиналды бағамының төмендеуі нарықтағы девальвациялық күтулерді төмендетіп қана қоймай, отандық өндірушілердің бәсекеге қабілеттілігін қалпына келтіруді және алтынвалюта резервтерін сақтауды қамтамасыз етуге мүмкіндік берді, ал әлемдік нарықтардағы шикізат бағасы өсуінің жандануы төлем балансы көрсеткіштерінің тұрақтылығын арттыруды қамтамасыз етті.

Бағам қалыптастыру икемділігін көтеру үшін жағдайлар жасау мақсатында теңгенің ауытқу дәлізі 2010 жылғы 5 ақпаннан бастап (+)10%-ға дейін немесе 15 теңгеге және бір долларға 150 теңге болатын таргеттеу мәні сақталған жағдайда (-)15%-ға немесе 22,5 теңгеге кеңейтілді. Теңге бағамының динамикасындағы басым үрдістер әлемдік қаржы және тауар нарықтарындағы ахуалға және төлем балансының жай-күйіне байланысты болады.

Ұлттық Банктің жалпы алтынвалюта активтерінің көлемі 2009 жылдың аяғында 23,2 млрд. долл. болып, бір жыл ішінде 16,8%-ға ұлғайды. Республиканың төлем балансы, алдын ала жасалған деректер бойынша, 2,7 млрд. долл. оң сальдомен қалыптасты.

5. Банк секторына мемлекеттік қолдау шаралары, банктердің дағдарыс сабақтарын есепке ала отырып істеген ішкі түзетулері банк секторының тұрақтылығын, сондай-ақ банктердің депозиттік базасын, оның ішінде халықтың салымдарын сақтап қана қоймай, өсуін де қамтамасыз етті. Сонымен қатар «Қазақстанның депозиттерге кепілдік беру қоры» АҚ-ның мүмкіндіктерін арттыру үшін Ұлттық Банк оның жарғылық капиталын 110 млрд. теңгеге дейін ұлғайтты.

2009 жылы резиденттердің депозит ұйымдарындағы депозиттері 19,7%-ға өсті, бұл ретте жеке тұлғалардың салымдары 28,5%-ға, заңды тұлғалардікі 16,3%-ға ұлғайды.

6. Банк секторының өтімділігімен ахуалдың айтарлықтай жақсаруы Ұлттық Банкке банктерді қайта қаржыландыру көлемін едәуір азайтуға мүмкіндік берді. Сонымен қатар 2009 жылдың екінші жартысынан бастап Ұлттық Банк банктер өтімділігінің Ұлттық Банктің құралдарындағы (қысқа мерзімді ноталары, депозиттері), сондай-ақ корреспонденттік шоттардағы жинақталған резервін ішкі кредиттеуді ұлғайтуға қайта бағыттау жөніндегі шараларды қолдануда. Алайда банктердің ресурстық базасын ұлғайту экономиканы кредиттеудің өсуіне әкеп соққан жоқ. 2009 жылы банктердің экономикаға кредиттік борышының көлемі 2,5%-ға ғана өсті.

7. Ақша базасының 2009 жылы кеңеюі 60,7% құрады, ақша массасы 17,9%-ға, айналыстағы қолма-қол ақша 6,5%-ға артты. Қолма-қол ақшаны шығарудан және алудан болған эмиссиялық нәтиже 2009 жылы оң болып қалыптасты, соған қарамастан 2008 жылғы көрсеткіштермен салыстырғанда ол 2 еседен аса азайды. Қазақстан Республикасының төлем жүйесі арқылы жүргізілген төлемдердің көлемі 2009 жылы төлемдер саны бойынша 6,1%-ға және төлемдер сомасы бойынша 12,6%-ға ұлғайды. Айналыстағы төлем карточкаларының саны 6,2%-ға өсті.

8. 2009 жылы бірқатар отандық банктер («БТА Банк» АҚ, «Альянс Банк» АҚ және «БТА Банк» АҚ ЕҰ - «Темірбанк» АҚ) борыштық міндеттемелерін орындау қабілетінің болмауынан дефолт болып жарияланды, соған байланысты банктер одан әрі банкроттыққа жол бермеу мақсатында қайта құрылымдау үдерісіне бастама жасады. 2009 жылғы 7 желтоқсанда Кредиторлар комитеті және «БТА Банк» АҚ «Principal Commercial Terms Sheet» қайта құрылымдау туралы келісімге қол қойды, 2009 жылғы 15 желтоқсанда Кредиторлар комитеті «Альянс Банк» АҚ қайта құрылымдау жоспарын бекітті, 2009 жылғы 18 желтоқсанда Кредиторлар комитеті «БТА Банк» АҚ ЕҰ - «Темірбанк» АҚ міндеттемелерін

қаржылық қайта құрылымдауға қатысты «Terms Sheet» құжатына қол қойды. Соның арқасында көрсетілген банктердегі ахуал тұрақтанды, ал борыштық жүктемесінің одан кейінгі төмендеуі олардың кредиттік белсенділіктерін қалпына келтіруге мүмкіндік береді.

9. Ғаламдық қаржы-экономикалық дағдарыс жалпы әлемдік ауқымда да, ұлттық деңгейде де қаржылық қатынастардың қолданылып жүрген модельдерінің кемшіліктерін көрсетті. Өлсіз жақтары мемлекеттік реттеу құрылымында және қаржы институттарының өз қызметінде де анықталды.

Қаржы институттарының проблемалары тәуекелдерді басқару жүйелерінің жетілмегенінде және қазіргі заманғы үрдістер мен қабылданатын тәуекелдер деңгейіне (тәуекелдердің дәрежесі бойынша да, сапасы бойынша да) сәйкессіздігінде, корпоративтік басқару деңгейінің төмендігінде, жеткілікті дәрежеде айқын болмауында, соның нәтижесінде, теріс үрдістерге сезімталдық байқатқан бизнес-модельдердің тиімсіздігінде көрінді.

Соған байланысты Ұлттық Банк Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігімен және Алматы қаласының өңірлік қаржы орталығының қызметін реттеу агенттігімен, сондай-ақ қаржы нарығының қатысушыларымен бірлесіп Қазақстан Республикасының қаржы секторын дағдарыстан кейінгі кезеңде дамыту тұжырымдамасын әзірледі. Осы Тұжырымдама шеңберінде қаржы секторының тұрақтылығын арттыруға, инвестициялық белсенділікті ынталандыруға және инвесторлар тарапынан да, қаржылық қызмет көрсету тұтынушылары тарапынан да республиканың қаржы секторына деген сенімді нығайтуға бағытталған іс-шаралар іске асырылатын болады.

10. 2009 жылы Ұлттық Банктің мүдделі мемлекеттік органдармен бірлесіп әзірлеген «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ақша төлемі мен аударымы, қаржы ұйымдарының бухгалтерлік есебі мен қаржылық есептілігі және Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің қызметі туралы Қазақстан Республикасының заңнамасын жетілдіру мәселелері бойынша толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы» және «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне валюталық реттеу және бақылау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңдары қабылданды.

11. Инвестициялық басқарушысы Ұлттық Банк болып табылатын Ұлттық қордың кірістілігі базалық валютасы – АҚШ долларымен – 2009 жылы 7,31% болды. Оның кірістілігі құрылған кезден бастап 2009 жылғы 31 желтоқсан аралығында 54,98% болды, бұл жылдық көрсеткіште 5,24% құрайды.

12. Қаржы-шаруашылық қызмет нәтижесінде Ұлттық Банк 2009 жылы 50 134,8 млн. теңге мөлшерінде кіріс алды, ал шығындары 15 970,1 млн. теңгені құрады. Нәтижесінде таза пайда 2008 жылмен салыстырғанда 13,1%-ға ұлғайып, 34 164,7 млн. теңге болды.

I. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ

1.1. Экономиканың нақты секторы¹

2009 жылдың басы Қазақстанның сауда әріптес елдеріндегі ұлттық валюталардың құнсыздануымен, сондай-ақ әлемдік экономикадағы рецессиядан туындаған энергоресурстар бағасының төмен болуымен және оларға деген сұраныстың жоғары болмауымен сипатталды.

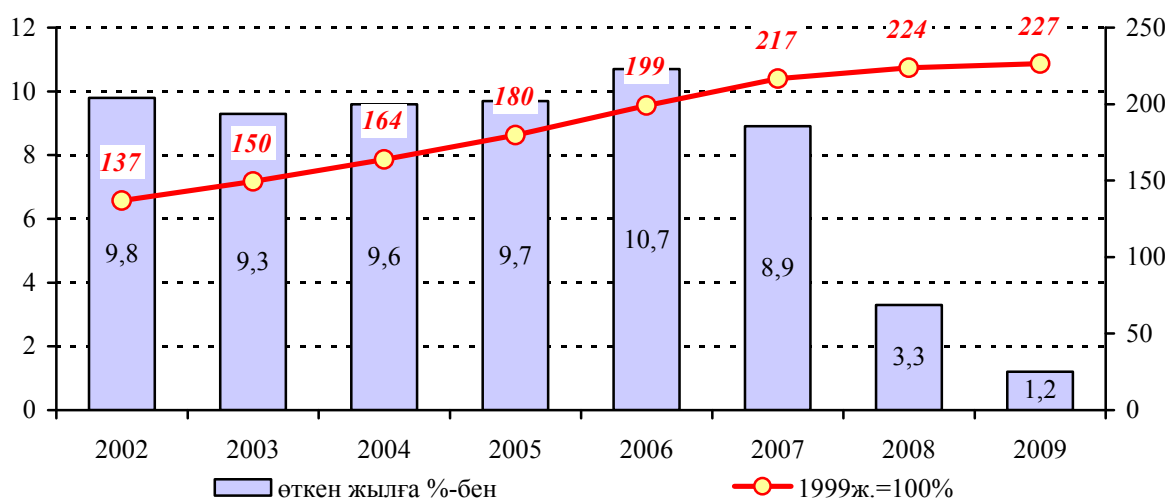
Ақпанда жүргізілген теңгенің құнсыздануы азаю тренді нашарлай бастаған экономиканың жай-күйінің жақсаруына себепші болды. Алайда Қазақстан экспортының негізгі тауарларына деген бағаның өте баяу өсуі, сыртқы және ішкі сұраныстың төмендеуі, банк секторының кредиттік қызметінің тоқырауы экономиканың 2009 жылдың 1-жартыжылдығында құлдырауына әкеп соқты.

2009 жылдың екінші жартыжылдығынан бастап сыртқы сұраныстың және әлемдік тауар нарықтарындағы баға конъюнктурасының жақсаруы, сондай-ақ Үкіметтің дағдарысқа қарсы шаралары экономиканың құлдырау тереңдігін айтарлықтай азайтты, нәтижесінде жылдың соңғы тоқсанында нығайған қайта қалпына келу белгілері 2009 жылды аздап өсумен аяқтауға мүмкіндік берді.

ЖІӨ ағымдағы бағалармен көлемі оралымды деректер бойынша 2009 жылы 15,9 трлн. теңгеге жетті. ЖІӨ нақты өсу қарқыны 2008 жылмен салыстырғанда 1,2% құрады (1.1.1-сурет).

1.1.1-сурет

Нақты ЖІӨ динамикасы

2009 жылы электр энергиясын, газды және суды өндіру және бөлу көлемі 1,9%-ға, сауда 2,0%-ға, көлік 2,7%-ға, өңдеуші өнеркәсіп 4,5%-ға, құрылыс 4,9%-ға, қонақ үйлер мен мейрамханалар қызметі 8,7%-ға, қаржы қызметтері 10,6%-ға төмендеді.

Өз кезегінде ауыл шаруашылығы 13,8%-ға, байланыс 8,3%-ға, тау-кен өндіру саласы 6,1%-ға, жылжымайтын мүлікпен операциялар 2,5%-ға, сондай-ақ мемлекеттік басқару және әлеуметтік сала өсті (1.1.2-сурет).

ЖІӨ-нің тұтастай алғанда өсуі тауар өндірісі сегментінің 2,0%-ға ұлғаюымен қамтамасыз етілді, онда тау-кен өндіру және ауыл шаруашылығы негізгі рөлді атқарды. 0,4%-ға төмендеген қызметтер өндірісінде жылжымайтын мүлікпен, байланыспен операциялардағы, сондай-ақ мемлекеттік басқарудағы және әлеуметтік саладағы өсу осы құрамдас бөліктің басқа салаларының құлдырауын толықтай өтей алмады.

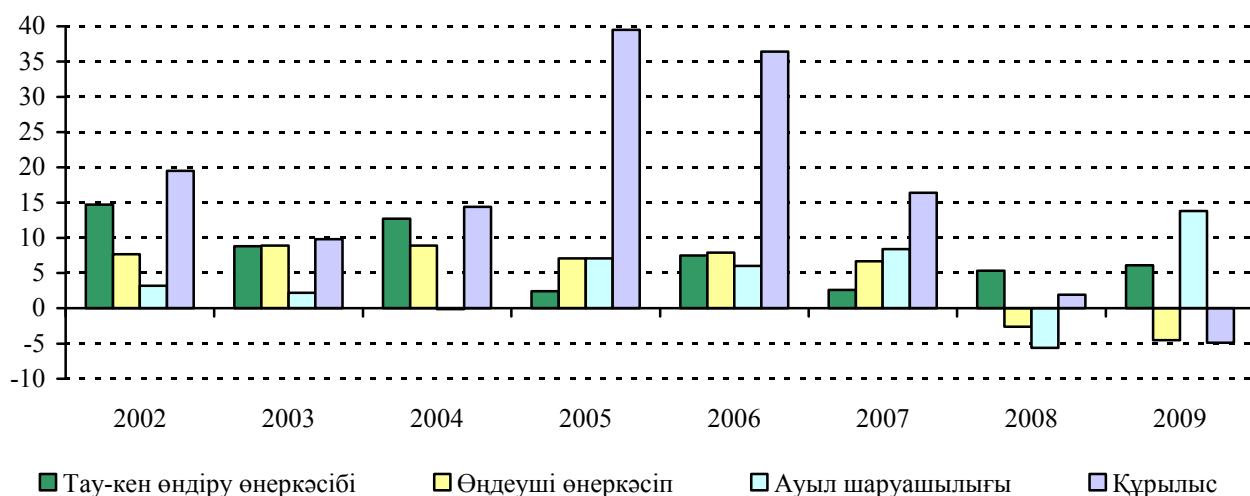
¹ Статистика агенттігінің деректері бойынша

Бұл ретте экономиканың нақты секторына әлемдік дағдарыстың салдарлары қатты әсер етті. Тауарлар өндірісі көлемінің тоқсандық динамикасы, Ұлттық Банктің бағалауы бойынша, 2008 жылдың 3-тоқсанындағы осы құрамдас бөліктің құлдырай бастағанын көрсетті, ол 4 кезең бойына жалғасты, тек 2009 жылдың 3-тоқсанында ғана өсудің нөлдік көрсеткішіне қол жеткізді, ол кезде қызмет көрсету өндірісінің көлемі 2009 жылдың 1, 2 және 3 тоқсандары бойына төмендеген болатын. Нәтижесінде екі құрамдас бөлік те 2009 жылдың 4-тоқсанында айтарлықтай өсіп, ЖІӨ-нің жылдық көрсеткішін оң аймаққа «алып шықты».

1.1.2-сурет

Экономиканың жекелеген салаларындағы өндірістің нақты көлемі индексінің динамикасы

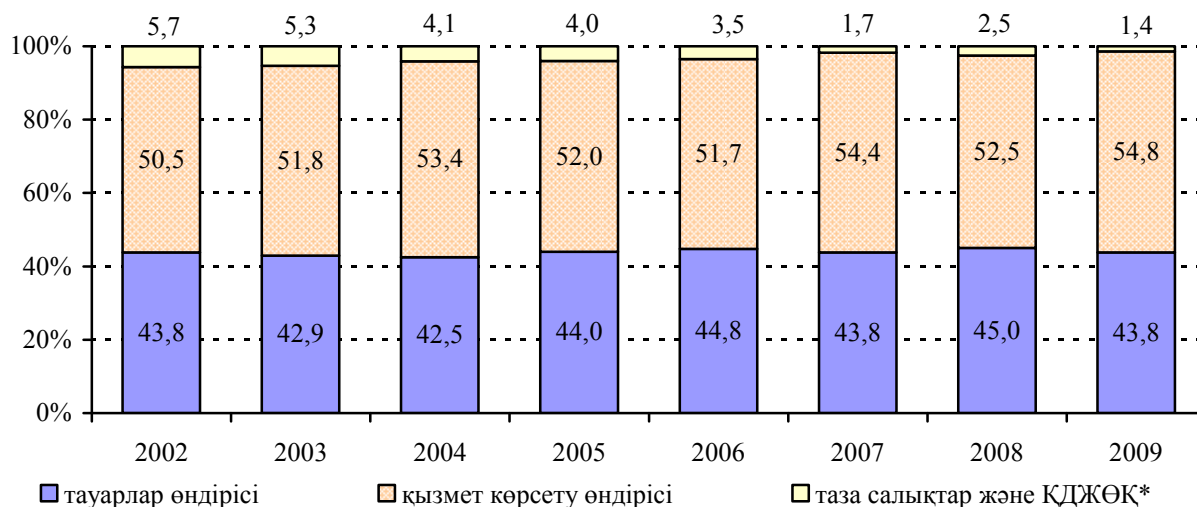
өткен жылға %-бен

ЖІӨ-нің құрылымында негізгі бөлікті бұрынғысынша қызмет көрсету (54,8%) құрайды, бұл ретте 2002 жылдан бері оның үлесі тұрақты түрде ЖІӨ көлемінің жартысынан асады (1.1.3-сурет).

1.1.3-сурет

Жалпы ішкі өнімнің құрылымы

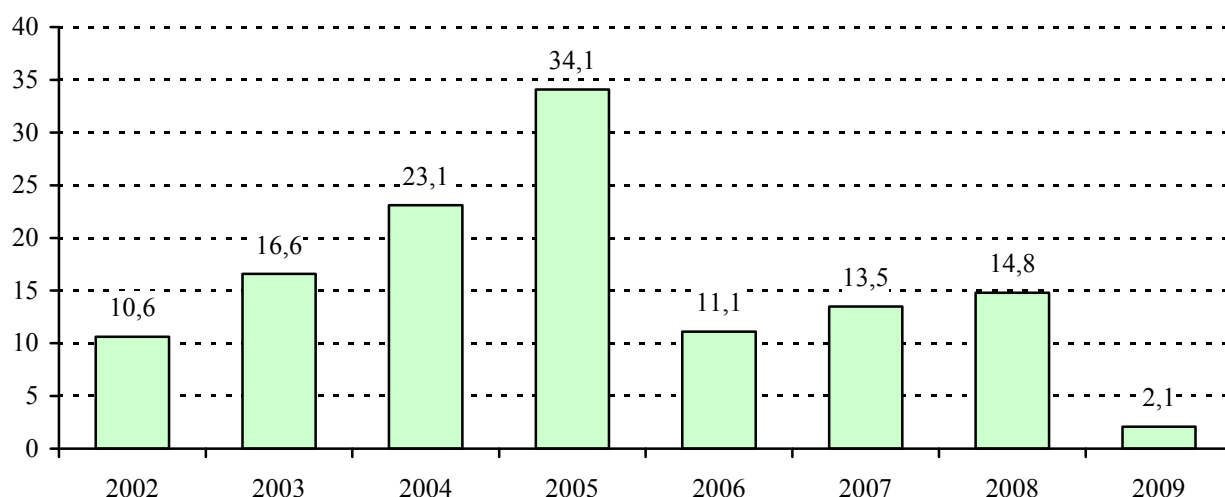
* ҚДЖӨҚ – қаржы делдалдығының жанама өлшенетін қызметтері

2009 жылы негізгі капиталға инвестициялардың өсу қарқыны жеті есе төмендеді – 2008 жылғы 14,8%-дан 2,1%-ға дейін (1.1.4-сурет). Ел экономикасының өсу қарқынының баяулауы кәсіпорындардың инвестициялық белсенділігінің айтарлықтай төмендеуіне себепші болды.

1.1.4-сурет

Негізгі капиталға инвестициялардың өсу қарқыны

өткен жылға %-бен

Инвестициялар 2009 жылы экономиканың мынадай үш саласында ғана: өнеркәсіпте – 19,8%-ға, көлік және байланыста – 37,1%-ға, денсаулық сақтауда және әлеуметтік қызмет көрсетуде – 9,1%-ға өсті. Нәтижесінде пайдалану бағыттары бойынша негізгі капиталға инвестициялардың айтарлықтай үлес салмағы өнеркәсіпке (48,3%), көлік пен байланысқа (23,1%), сондай-ақ жылжымайтын мүлікпен операцияларға (13,0%) тиесілі.

2009 жылы негізгі капиталға инвестициялар құрылымы айтарлықтай өзгерістерге ұшырады. Қаржыландыру көздері бойынша меншікті қаражат үлесі жалпы көлемде 40,5%-дан 34,0%-ға дейін, заем қаражаты 15,5%-дан 9,8%-ға дейін төмендеді, ал шетелдік инвестициялар үлесі 25,3%-дан 37,0%-ға дейін, бюджеттік инвестициялар 18,7%-дан 19,3%-ға дейін ұлғайды.

Технологиялық құрылым бойынша өзге күрделі жұмыстар мен шығындарға, сондай-ақ машиналарды, құрал-жабдықты, мүкәммалды сатып алуға инвестициялық салымдар үлесінің артқандығы және үйлер мен ғимараттарды салу және күрделі жөндеу бойынша жұмыстарға бағытталған инвестициялардың азайғандығы байқалады.

Тұрғын үй құрылысына инвестициялар екі жыл қатарынан төмендеуде, бұл ретте егер 2008 жылы 11,2%-ға төмендесе, 2009 жылы ол 41,1%-ды құрады. Нәтижесінде берілген тұрғын үйдің нақты көлемінің индексі 6,6%-ға, ал құрылыс жұмыстарының (қызметтерінің) жалпы көлемі қосымша бағалауды есептегенде 4,9%-ға төмендеді.

Экономикалық белсенді халықтың саны 2009 жылы 8,5 млн. адам болды, бұл алдыңғы жылға қарағанда 0,5% көп. Экономикада жұмыспен қамтылған халық саны 0,6%-ға 7,9 млн. адамға дейін өсті. Жұмыссыздар саны 0,6%-ға, 554,7 мың адамға дейін қысқарды. **Жұмыссыздық деңгейі** 2009 жылы алдыңғы жылдың деңгейінде – 6,6% көлемінде қалды.

2009 жылы **орташа айлық номиналдық жалақы** 67 639 теңге болды, бұл 2008 жылғы деңгейден 11,4%-ға жоғары. Нақты көрсеткішпен жалақы 3,8%-ға ұлғайды (2008 жылы 1%-ға төмендеді). Мемлекеттік басқаруды, білім беруді және денсаулық сақтауды қоспағанда жалдамалы қызметкерлер еңбекақысының 2009 жылы номиналды өсу қарқыны алдыңғы жылмен салыстырғанда бәсеңдеді, ал қаржылық қызмет бойынша төмендеді (I

бөлімнің 1.1-бөлімшесіне 1-қосымша, 1.1.1-сурет). Жалақы нақты көрсеткішпен ауыл шаруашылығында (1,5%-ға), өнеркәсіпте (1,0%-ға), құрылыста (7,9%-ға), жылжымайтын мүлікпен операцияларда (4,8%-ға), мемлекеттік басқаруда (16,9%-ға), білім беруде (12,8%-ға), денсаулық сақтауда (18,9%-ға) өсті.

Халықтың орташа жан басына шаққандағы номиналдық ақшалай кірістері 2009 жылы 34 608 теңге болды, бұл 2008 жылға қарағанда 12,4%-ға жоғары. Ақшалай кірістер нақты көрсеткішпен 4,8%-ға (2008 жылы 4,3%-ға) өсті.

1.2. Экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының мониторингі

2009 жылы ел экономикасының негізгі салаларын білдіретін мониторингке қатысушы кәсіпорындардың саны 1 674-тен 1 994-ке дейін, оның ішінде орташа және ірілері 1 046-дан 1 214-ке дейін өсті. Кәсіпорындарды мониторингке қатысу үшін іріктеу кәсіпорындарды таңдау репрезентативтігі есебінің негізінде экономиканың салалық және аймақтық құрылымы есепке алына отырып жүргізілді. Мониторингке қатысушы кәсіпорындардың өнімін (жұмыстарын, қызметтерін) сатудан түскен кіріс 2009 жылдың 4-тоқсанында 3 439,5 млрд. теңгеге жетті, бұл экономика бойынша өнімді сатудан түскен жалпы кірістің 50,6%-ға жуығын құрайды.

Кәсіпорындардың тоқсан сайынғы пікіртерім нәтижелері 2009 жылы қалыптасқан экономикалық ахуал және экономиканың нақты секторындағы негізгі үрдістер туралы мынадай қорытындылар жасауға мүмкіндік береді.

Жыл бойына кәсіпорындардың дайын өніміне сұраныстың төмендегені байқалды. 2009 жылдың 1 және 4-тоқсандарында көрсеткіш айтарлықтай төмендеді, оны пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың тиісінше 46,6% және 31,5% атап көрсетті (I бөлімнің 1.2-бөлімшесіне

1-қосымша, 1.2.1-сурет). Жылдың аяғына қарай сұраныс «электр энергиясын, газды және суды өндіру мен бөлу», «қонақ үйлер мен мейрамханалар», «өндіруші өнеркәсіп» салаларында аздап өсті.

Кәсіпорындардың дайын өнімі бағасының динамикасы сұраныстың өзгеруімен айқындалды: жыл бойына тұтастай алғанда көрсеткіштің өсу қарқыны аздап баяулады. Дайын өнім бағасының өскендігін атап өткен кәсіпорындардың үлесі 2009 жылғы 1-тоқсандағы 22,1%-дан 2009 жылғы 4-тоқсанда 18,6%-ға төмендеді. Пікіртерім жүргізілгендердің көпшілігі (бір жылда орташа алғанда 64,6%) баға тұрақтылығын атап өтті (I бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 1-қосымша, 1.2.2-сурет).

Шикізат пен материалдардың бағалары өсуін жалғастырды: жыл бойына тандалған кәсіпорындардың шамамен жартысы бағалардың өскендігін атап өтті (I бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 2-қосымша, 1.2.3-сурет). Алайда көрсеткіш 2008 жылмен салыстырғанда айтарлықтай төмен қарқынмен өсті.

Кәсіпорындардың айналым активтерін қаржыландыру үрдісі көбіне меншікті қаражаттары есебінен сақталды, оны кәсіпорындардың 80%-ға жуығы атап өтті.

Экономика бойынша орташа жылдық сату рентабельділігі (салық салғанға дейін) төмендеп, 42% құрады (2008 жылы – 46,8%). Бұл ретте пікіртерім жүргізілгендердің жалпы санының шамамен үштен бірі (28,9%) – рентабельділігі төмен және зиян шеккен кәсіпорындар. Көрсеткіштің төмендеуіне дайын өнім бағасының 2008 жылмен салыстырғанда нашар өсуі әсер етті.

Басқа салалармен салыстырғанда өндіруші сала бұрынғыша инвестицияларды жүзеге асыру үшін неғұрлым тартымдырақ болып қала береді: орташа жылдық сату рентабельділігі 61,3% болды. Өңдеуші өнеркәсіптегі рентабельділік 29,3%, жылжымайтын мүлікпен операциялардікі, жалдау және кәсіпорындардың қызметтерінікі 27,2%, көлік пен байланыстікі 24,0% деңгейінде қалыптасты.

Жыл аяғында теңгемен де, шетел валютасымен де алынған кредиттер бойынша пайыздық ставкалардың төмендегені байқалады (2009 жылғы 1-тоқсандағы 15,9% және 14,7%-дан 2009 жылғы 4-тоқсанда тиісінше 15,4% және 13,6%-ға дейін), алайда кредит алған кәсіпорындардың үлесі де азайды (2009 жылғы 1-тоқсандағы 20,7%-дан 2009 жылғы 4-тоқсанда 17,4%-ға дейін) (І бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 2-қосымша, 1.2.4, 1.2.5-сурет). Айтарлықтай төмендеу «құрылыс», «қонақ үйлер мен мейрамханалар», «өңдеуші өнеркәсіп» сияқты салаларда байқалды.

Жыл бойына инвестициялық белсенділіктің белгілі бір өсуі байқалды: негізінен кәсіпорындардың меншікті қаражаттары инвестицияларды қаржыландыру көздері болып табылды (мұндай кәсіпорындардың саны 2009 жылғы 1-тоқсандағы 51,9%-дан 2009 жылғы 4-тоқсанда 54,4%-ға дейін өсті).

Теңгенің АҚШ долларына, еуроға және Ресей рубліне қатысты бағамы өзгеруінің кәсіпорындардың шаруашылық қызметіне теріс әсер етуі 2009 жылғы 1-тоқсандағы 48,7%, 31,8% және 28%-дан 2009 жылғы 4-тоқсанда тиісінше 21,5%, 17,7% және 16,7%-ға дейін едәуір төмендеді.

1.3. Салық-бюджет саласы ²

2009 жылғы 1 қаңтардан бастап Қазақстан Республикасының жаңа Салық кодексі күшіне енді, оған сәйкес экономиканың өндіруші секторына түсетін салық жүктемесі қайта бөлінді. Атап айтқанда, корпоративтік табыс салығының ставкасы 30%-дан 20%-ға дейін, қосылған құн салығы 13%-дан 12%-ға дейін төмендеді, экспорттық кеден бажы алынып тасталды. Әлеуметтік салықтың регрессивтік шкаласы 11%-дық белгіленген ставкамен ауыстырылды, ал роялти пайдалы қазбаларды өндіруге салынатын салыққа ауыстырылды.

2009 жылдың қорытындылары бойынша мемлекеттік бюджеттің кірістері 2008 жылмен салыстырғанда 13,1% азайып, 3 505,3 млрд. теңгені немесе ЖІӨ-нің 22,1%-н құрады (2008 жылы – ЖІӨ-нің 25,4%-ы).

Мемлекеттік бюджеттің кірістер құрылымындағы салық түсімдері 63,6% болды, бюджетке 2 228,7 млрд. теңге немесе ЖІӨ-нің 14,0%-ы түсті (2008 жылы – ЖІӨ-нің 17,7%). Бұл ретте салық салу жүйесіндегі өзгерістер салық түсімдерінің 2008 жылмен салыстырғанда 21,0%-ға қысқаруына әкеп соқты. Халықаралық саудаға және сыртқы операцияларға салынатын салықтар 63,9%-ға қысқарды. Түсімдер корпоративтік табыс салығы бойынша 30,1%-ға, қосылған құн салығы бойынша – 19,5%-ға, әлеуметтік салық бойынша – 7,3%-ға төмендеді.

Мүлікке салынатын салықтың 18,0%-ға өсуі салық салынатын базаның ұлғаюы есебінен болды. Салықтар акциздер бойынша 1,5%-ға және жеке табыс салығы бойынша 0,5%-ға аздап өсті.

Салықтық емес түсімдер 2009 жылы 59,2%-ға өсіп, 136,2 млрд. теңгені немесе ЖІӨ-нің 0,9%-н құрады. Мұндай өсу негізінен айыппұлдар, өсімпұлдар, санкциялар және өндіріп алу түсімдерінің, пайдаланылмаған қаражатты қайтарудың және «Байқоңыр» кешенін пайдаланғаны үшін жалдау ақысы түсімдерінің ұлғаюымен қамтамасыз етілді.

Негізгі капиталды сатудан түскен түсімдер 2008 жылмен салыстырғанда 37,0%-ға қысқарды.

Ұлттық қордан трансферттердің түсуі 2009 жылы 1 104,6 млрд. теңге, оның ішінде кепілдік берілген трансферт – 843,1 млрд. теңге, мақсатты трансферт – 261,5 млрд. теңге болды. Трансферттердің түсуі 2008 жылмен салыстырғанда 3,0%-ға ұлғайды.

Мемлекеттік бюджеттің шығындары 2009 жылы 3 746,8 млрд. теңге немесе ЖІӨ-нің 23,6%-ы болды (2008 жылы – ЖІӨ-нің 21,3%-ы). 2008 жылмен салыстырғанда шығындар

² Қаржы министрлігінің деректері бойынша

10,4%-ға артты, бұл әлеуметтік саланы қаржыландыруға арналған шығыстардың ұлғаюымен байланысты болды.

Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық шығындары айтарлықтай ұлғайды, ол шығындардың жалпы көлемінің 8,1%-ын құрады, денсаулық сақтау (шығындар көлеміндегі үлесі – 12,0%), әлеуметтік көмек және әлеуметтік қамтамасыз ету (шығындар көлеміндегі үлесі – 20,2%), борышқа қызмет көрсету (шығындар көлеміндегі үлесі – 1,8%) шығындары ұлғайды.

2009 жылы берілетін бюджеттік кредиттер 33,3%-ға қысқарды, бұрын берілген кредиттер бойынша өтеу есебінен түсімдер 15,6%-ға төмендеді. Таза бюджеттік кредиттеу көлемі 35,3%-ға ЖІӨ-нің 0,2%-на дейін қысқарды.

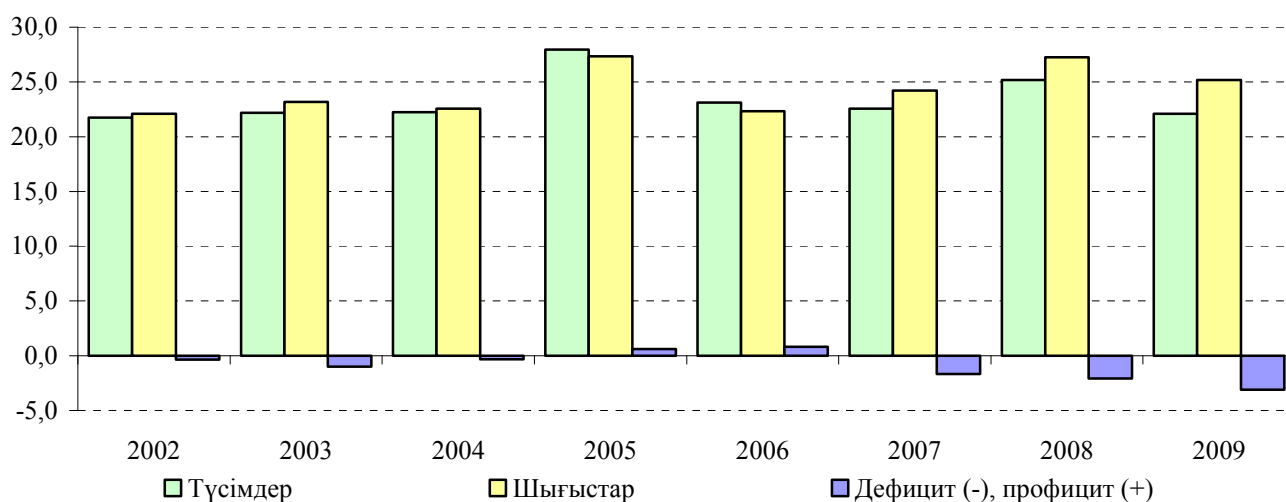
Мемлекеттік бюджеттің қаржылық активтерді сатып алуға арналған шығыстары 75,9%-ға, ал оларды сатудан түскен түсімдер 33,4% қысқарды. Нәтижесінде бұл операциялар бойынша сальдо 93,9%-ға ЖІӨ-нің 0,4%-на дейін азайды.

2009 жылы мемлекеттік бюджет 492,7 млрд. теңге мөлшеріндегі дефицитпен орындалды (ЖІӨ-нің 3,1%-ы), 2008 жылы дефицит 333,2 млрд. теңгені құраған болатын (1.3.1-сурет).

1.3.1-сурет

Мемлекеттік бюджеттің орындалуы

ЖІӨ-ге %

Республикалық бюджеттің кірістері 2009 жылы 2 779,2 млрд. теңге немесе 2008 жылғымен салыстырғанда 16,2%-ға кем болды. Республикалық бюджетке салықтық түсімдер 30,0%-ға, негізгі капиталды сатудан түсімдер 47,1%-ға қысқарды. Салықтық емес түсімдер 56,9%-ға, трансферттердің түсуі 3,8%-ға ұлғайды.

3 118,6 млрд. теңгеге жеткен республикалық бюджет шығындарының өсуі 2008 жылмен салыстырғанда 15,4%-ды құрады, бұл ретте «өнеркәсіп, сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі» (4,8 есе), «тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық» (2,0 есе), сондай-ақ денсаулық сақтау (1,5 есе) баптары бойынша айтарлықтай ұлғаю байқалады.

Республикалық бюджетті таза бюджеттік кредиттеу көлемі 2009 жылы бюджеттік кредиттер көлемінің 17,8%-ға қысқаруы және бюджеттік кредиттерді өтеу бойынша түсімдер көлемінің 54,7%-ға ұлғаюы есебінен 40,6%-ға 25,0 млрд. теңгеге дейін төмендеді. Қаржы активтерімен операциялар бойынша сальдо 83,7%-ға азайды.

Осылайша, республикалық бюджет мөлшері 510,9 млрд. теңгені (2008 жылы – 327,5 млрд. теңге) құраған дефицитпен орындалды.

Жергілікті бюджеттер 2009 жылы 19,6 млрд. теңге (2008 жылы – дефицит 12,8 млрд. теңге) профицитпен орындалды, ол кірістердің 15,8%-ға ұлғаюына байланысты болды, бұл

ретте шығындар 12,4%-ға, қаржы активтерімен операциялар бойынша сальдо 2,1 есе ұлғайып, ал таза бюджеттік кредиттеу 85,0%-ға төмендеді.

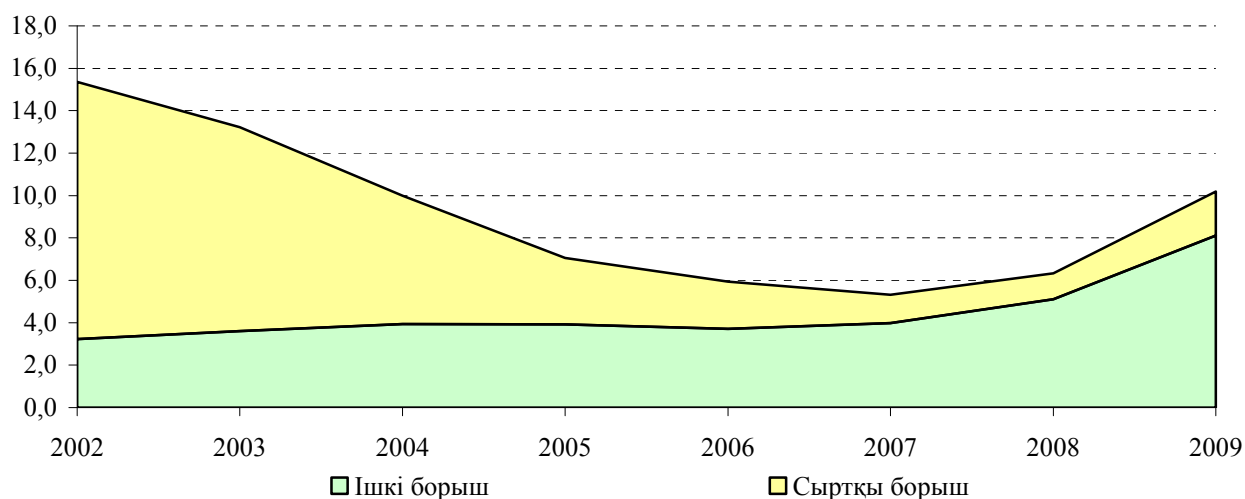
2009 жылы үкіметтік ішкі борыш 2008 жылмен салыстырғанда 27,9%-ға ұлғайып, 1 289,0 млрд. теңгені құрады (ЖІӨ-нің 8,1%-ы) (1.3.2-сурет).

Ішкі борыштың өсуі ұзақ мерзімді қазынашылық облигацияларды және ұзақ мерзімді жинақ қазынашылық облигацияларды шығарумен қамтамасыз етілді.

1.3.2-сурет

Үкіметтің борышы

ЖІӨ-ге %-бен

Үкіметтің сыртқы борышы 2009 жылы (ЖІӨ-нің 2,1%-ы) 2008 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда 37,1%-ға артып, 2,2 млрд. долл. болды. Мемлекет кепілдік берген сыртқы борыш 5,2%-ға қысқарды.

1.4. Төлем балансы және сыртқы борыш (алдын ала деректер)

Қазақстандық экспорттың негізгі тауарларына әлемдік бағалар конъюнктурасы, ұлттық валютаның айырбастау бағамын түзету, банктік емес корпоративтік сектордың заемдық операциялары және банктердің сыртқы борыштарына қызмет көрсету 2009 жылы төлем балансының жай-күйіне әсер еткен айқындаушы факторлар болды.

2009 жылдың қорытындылары бойынша ағымдағы операциялардың шоты 2008 жылғы ағымдағы шоттың 6,3 млрд.долл. оң сальдосымен салыстырғанда 3,4 млрд. долл. болып теріс қалыптасты (І-бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 1-қосымша). 2009 жылдың 9 айының нәтижелерімен салыстырғанда жылдың қорытындылары бойынша ағымдағы шоттың дефициті 17,2%-ға азайды. Мұндай төмендеу, ең алдымен, 3-тоқсанның деңгейінен 26%-ға асқан сауда балансының 4-тоқсанда ұлғаюымен байланысты болды. 2009 жылы сауда балансы алдыңғы жылмен салыстырғанда 54,7%-ға төмендеп, барлығы 15,2 млрд. долл. құрады (2008 жылы 33,5 млрд. долл.).

Орташа алғанда 2009 жылы Brent сұрыпты мұнайдың әлемдік бағасы бір баррельге 61,9 долл. болды, ол 2008 жылғы деңгейінен 1,6 есе төмен (бір баррель үшін 97,6 долл.), бұл ретте 2009 жылдың 4-тоқсанындағы орташа баға бір баррель үшін 75,0 долл. болды, бұл оның 2009 жылдың 3-тоқсанындағы орташа деңгейінен 9,7% артық.

Тауарлардың 2009 жылғы экспортының сомасы 44,0 млрд. долл. құрап, 2008 жылмен салыстырғанда 38,9%-ға төмендеді. Ресми экспорт 43,2 млрд. долл. құрады, оның ішінде 26,2 млрд. долл. (60%-дан артық) мұнай мен газ конденсатының экспортына тиесілі (өткен жылы 43,5 млрд. долл.). Қара металдар экспортының құны 53%-ға, түсті металдардікі 35%-ға

қысқарды. Бұл ретте мұнай мен газ конденсатының сандық жеткізілуі 11%-ға артты, ал кара және түсті металдар экспорты құнының төмендеуі бағаның, сол секілді сандық көлемнің төмендеуіне байланысты болды.

Тауарлардың импорты 28,8 млрд. долл. болып бағаланады, бұл 2008 жылмен салыстырғанда 25%-ға төмен. Ресми импорт 28,4 млрд. долл. (2008 жылы 37,9 млрд. долл.) болды. Импорттың төмендеуі негізгі номенклатураның барлық тауар топтары бойынша байқалды. Аралық тұтыну тауарлары 35%-ға және тұтыну тауарлары 19%-ға айтарлықтай көп төмендеді. Бұл ретте азық-түлікке жатпайтын және азық-түлік тұтыну тауарларының жиынтық әкелуі тең мәнде 19%-ға азайды. Тауарлар импорты құнындағы едәуір көп үлес импорты

18%-ға қысқарып, 12,6 млрд. долл. құраған инвестициялық тауарларға тиесілі (44,3%).

Қызмет көрсету балансының дефициті 2008 жылмен салыстырғанда (6,7 млрд. долл.) 13,3%-ға төмендеп, 2009 жылы 5,8 млрд. долл. құрады. Бұл ретте 2009 жылдың 4-тоқсанында қалыптасқан қызмет көрсетудің 1,5 млрд. долл. теріс балансы алдыңғы тоқсанның көрсеткішінен 11,3%-ға төмен және оны 2008 жылдың тиісті кезеңімен салыстыруға болады.

2009 жылы қалыптасқан кірістер балансының 11,9 млрд. долл. дефициті (еңбекақы төлеуді қоса алғанда) тікелей шетелдік инвесторлардың кірістерін (9,8 млрд. долл.) басымдықпен төлеуге байланысты. Сондай-ақ кірістер балансының жай-күйіне 2,1 млрд. долл. құрап, 2008 жылмен салыстырғанда шамамен 32%-ға қысқарғанына қарамастан банк секторының сыртқы борыштық міндеттемелері бойынша сыйақы төлемдері бұрынғысынан айтарлықтай әсер етуде.

Қаржы шоты бойынша нетто-ағын 7,2 млрд. долл. болып қалыптасты. Бұл ретте Қазақстанға шетелдік тікелей инвестициялардың (ШТИ) таза түсуі 12,6 млрд. долл. құрады. Тікелей инвестициялар бойынша шетелге нетто-әкетілу (көбіне, мұнай-газ секторының қазақстандық кәсіпорындары) 3,0 млрд. долл. асып кетті. Нәтижесінде тікелей инвестициялау операциялары бойынша оң баланс 9,5 млрд. долл. құрады.

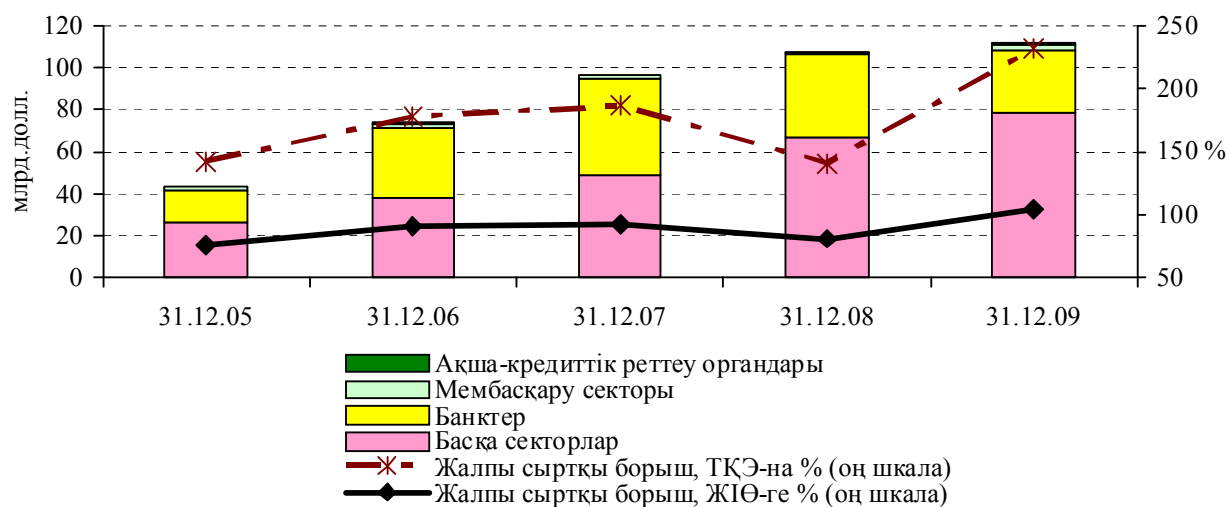
Банк секторының операциялары бойынша нетто-ағын 8,1 млрд. долл. (2008 жылдың қорытындылары бойынша 8,4 млрд. долл.) құрады. Бұл ретте банк жүйесінің сыртқы активтері көбіне 2009 жылдың 2 және 4-тоқсандарындағы операциялардың есебінен 0,5 млрд. долл. төмендеді. Банк секторының сыртқы міндеттемелері жіберіп алынған дефолтқа қарамастан, операциялар нәтижесінде 8,6 млрд. долл. төмендеді. Банктердің мерзімі өткен берешегі

2009 жылы 2,3 млрд. долл. (олардың 0,7 млрд. долл. 4-тоқсанда) өсті.

Ұлттық Банктің халықаралық резервтері тұтастай алғанда бір жыл ішіндегі операциялық өзгерістердің нәтижесінде 2,5 млрд. долл. ұлғайды. Резервтердің өсуі 2-жартыжылдықтың сомасы 4,0 млрд. долл. болатын операцияларымен қамтамасыз етілді (2009 жылдың бірінші жартыжылдығында резервтердің төмендеуі 1,5 млрд. долл. болды). Нәтижесінде жалпы халықаралық резервтер 2009 жылдың аяғында 23,1 млрд. долл. бағаланды, бұл тауарлар мен қызмет көрсетулер импортының 7,1 айдағы қаржыландырылуын қамтамасыз етті.

Республиканың жалпы сыртқы борышы (ЖСБ) 2009 жылы өсуін жалғастырды және 2009 жылғы 31 желтоқсанда 111,7 млрд. долл. құрады (1.4.1-сурет).

Жалпы сыртқы борыштың динамикасы

ЖСБ-тың 2009 жылғы өсімі, негізінен, «Басқа секторлардың»³ есебінен (11,6 млрд. долл. ұлғаюы) қамтамасыз етілді. «Банктер»⁴ секторының сыртқы борышы бір жылда 9,1 млрд. долл. төмендеді, «Мемлекеттік басқару» секторының (Үкімет) сыртқы міндеттемелері 0,6 млрд. долл. өсті.

Ғаламдық экономикалық жүйедегі өтімділікті ХВҚ-на мүше мемлекеттердің резервтік активтерін толықтыру арқылы қамтамасыз ету мақсатында СДР-ді жалпы бөлу шеңберінде Қазақстанға 2009 жылдың 3-тоқсанында 343,7 млн. СДР (2009 жылдың аяғындағы бағам бойынша 537 млн. долл.) бөлінді, олар ЖСБ бағалауда ақша-кредиттік реттеу органдарының резидент еместер алдындағы ұзақ мерзімді борыштық міндеттемелері ретінде берілді. Соған байланысты ақша-кредиттік реттеу органдарының борышы ұлғайып, 1,0 млрд. долл. құрады.

Орта-ұзақ мерзімді перспективадағы елдің төлем қабілетінің индикаторлары ретінде дәстүрлі түрде қарастырылатын сыртқы борыштың салыстырмалы өлшемдері одан әрі нашарлағанын көрсетті. Бұл борыштың өсуімен де, есепті күнгі сыртқы борыш көлемі салыстырылатын тауарлар мен қызмет көрсетулер экспортының (ТҚЭ) және бір жылдағы ЖІӨ көлемдерінің төмендеуімен⁵ де байланысты. Атап айтқанда, 2009 жылғы 31 желтоқсанда ЖСБ-тың ЖІӨ-ге қатынасы 104,1% (2008 жылғы 31 желтоқсанда 81,3%) болды. ЖСБ/ТҚЭ қатынасы да айтарлықтай өсіп, 231,7 % (2008 жылғы 31 желтоқсанда 141,0 %) болды.

Ұзақ мерзімді борышқа қызмет көрсету ауыртпалығын сипаттайтын көрсеткіш – борышқа қызмет көрсету бойынша төлемдердің тауарлар мен қызмет көрсетулер экспортына қатынасы – 2008 жылғы 41,6%-бен салыстырғанда 2009 жылы 63,5% құрады.

2009 жылы негізінен түрлі ұзақ мерзімді инвестициялық жобаларға ұзақ мерзімді қарыз алу жүзеге асырылды. Нысандарды пайдалануға беру, өндірісті және тауарлар мен қызметтерді сатудың басталуы жөніндегі дайындық жұмыстары аяқталғаннан кейін ЖСБ/ЖІӨ және ЖСБ/ТҚЭ салыстырмалы көрсеткіштері жақсаруы мүмкін. Осы жобалар шеңберінде өндірілген тауарлар мен қызмет көрсетулер экспортынан түсетін болашақтағы

³ Банктік емес қаржы корпорацияларынан, қаржылық емес корпорациялардан, сондай-ақ үй шаруашылықтарынан және үй шаруашылықтарына қызмет көрсететін коммерциялық емес ұйымдардан тұратын

⁴ Екінші деңгейдегі банктерден және «Қазақстанның Даму Банкі» АҚ-нан тұратын

⁵ ЖІӨ-нің АҚШ долларымен көрсетілген көлемдерінің төмендеуі 2009 жылы ақпанда жүргізілген құнсызданумен де байланысты.

кірістер оларды қаржыландырумен байланысты міндеттемелерді уақтылы өтеуге септігін тигізуі тиіс.

Ұлттық Банктің халықаралық резервтері сыртқы активтердің, әсіресе валюталық өтімділікпен проблемаларды реттеудің аса маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, олардың бастапқы өтеу мерзімі бойынша қысқа мерзімді сыртқы борышқа қатынасы 2009 жылдың аяғында 237,5% болды (I-бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 2 және 3-қосымшалар).

1.5. Қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету

2009 жылы қалыптасқан тәуекелдің түрлі факторларының комбинациясы Қазақстанның экономикасына айтарлықтай тұрақсыздану ықпалын көрсетті және қаржы тұрақтылығын қолдау мақсатында мемлекетті экономикалық және қаржылық үдерістерге араласуға мәжбүр етті. Экономикадағы теріс үрдістер 2009 жылы тәуекелдің сыртқы, сондай-ақ ішкі факторларының тұтас жиынтық болып айқындалды.

1. Негізгі экспорттық баптарға әлемдік бағалардың төмендеуі және Қазақстанның негізгі сауда әріптес елдерінде құнсыздану. 2008 жылдың аяғындағы – 2009 жылдың басындағы қолайсыз сыртқы конъюнктура төлем балансының ағымдағы операцияларының шотына теріс әсер етті, ішкі валюта нарығындағы шетел валютасының ұсынысын төмендетті және бюджеттің кірістерін азайтты. Осы кезеңде валюта нарығында ауқымды алыпсатарлық белсенділік байқалды, сол себепті Ұлттық Банк теңге бағамының тұрақтылығын қолдауға жүйелі түрде ауқымды интервенциялар (жалпы алғанда 2008 жылғы қазан - 2009 жылғы қаңтар аралығында олардың көлемі 6 млрд. долл. болды) жүргізуге мәжбүр болды.

2009 жылдың басында Қазақстанның негізгі сауда әріптес елдерінің көпшілігі өздерінің ұлттық валюталарына девальвация жүргізді, бұл Қазақстандық өндірушілердің бәсеке қабілеттілігін айтарлықтай төмендетті. Қазақстандық тауарлардың бәсеке қабілеттілігін сақтау және алтынвалюта резервтерін сақтау қажеттігі 2009 жылғы 4 ақпанда жүргізілген теңгенің құнсыздануы және валюталық дәлізді енгізу туралы шешім қабылдауға себепші болды. Валюта нарығындағы алыпсатарлық әрекеттер 2009 жыл бойы байқалды және тек қарашаның басынан бастап шетел валютасына ұсыныстың сұраныстан салыстырмалы түрде жасалатын қарама-қарсы үрдіс байқала бастады.

2009 жылғы ақпандағы ұлттық валютаның құнсыздануы және Ұлттық Банк тандаған ақша-кредит саясатының басымдылықтары нарықтағы алыпсатарлық күтулерді өтеуге мүмкіндік берді, кәсіпорындардың әлемдік тауар нарықтарындағы қолайсыз баға конъюнктурасынан болған шығындарды ішінара өтеді және төлем балансының құрылымына сыртқы күйзелістердің теріс ықпалын шектеді. Шикізат тауарларына әлемдік бағалардың ізінше өсуі экспортқа бағытталған салаларды қосымша қолдады, олар жылдың екінші жартысында өндірісті қалпына келтіру динамикасын және қаржы көрсеткіштерінің жақсаруын көрсетті.

2. Банк секторын қорландыру тапшылығы. 2008 жылдың аяғында капиталдың халықаралық нарықтары Қазақстандық банктер үшін іс жүзінде жабылды, бұл екі жүйе құрушы банкті қайта құрылымдау барысының басталуымен барынша тереңдей түсті. Осы тапшылық қабылданған Бірлескен іс-қимылдар жоспарын орындау шеңберінде экономиканы тікелей қолдау бойынша өзінің ауқымы бұрын-соңды болмаған шаралармен ішінара өтелді.

Тұтастай алғанда, экономикалық өсуді жанарту және оның ынталандырушы сыртқы факторлардың болмауы және қолайлы әлемдік конъюнктураның аз болуы жағдайларында тұрақтылығы қаржы ресурстарының көздерін ауыстыру ғана емес, сондай-ақ жеке жинақ ақша мен инвестициялардың ұлғаюын ынталандыратын қабілетіне байланысты. 2009 жылдың нәтижелері бойынша құнсызданудың ең жағымсыз нәтижесі болуы ықтимал банктерден салымдардың таза ағыны және тұтастай алғанда, банк жүйесіне сенімнің төмендеуі болған жоқ. Керісінше, халықтың салымдары 20%-дан астам өсті. Бұл ретте

тұтастай алғанда банк жүйесінен емес, жекелеген банктерден «салымшылардың қашуы» байқалды.

3. Сыртқы борыш. Сыртқы нарықтарда міндеттемелерді қайта қаржыландыру мүмкіндіктері болмаған кезде елдің банк секторының сыртқы борышына қызмет көрсету қажеттігі банк секторы борышының айтарлықтай төмендеуіне әкелді. Алайда елдің жалпы сыртқы борышы ірі корпоративтік заемшылардың - көбінесе экспортқа бағытталған компаниялардың шетелден қаржыландыруды тартуы есебінен айтарлықтай өсті. Орташа мерзімді перспективада корпоративтік сектордың сыртқы борышы тәуекелдің айтарлықтай факторы болып қалады, оны материализациялау әлемдік нарықтарда шикізат бағасының құлдырауымен көрсетіледі.

4. Банктердің кредиттік белсенділігінің төмендеуі. Банктерді қорландыру тапшылығы экономикаға жаңа кредиттер беру көлемінің төмендеуіне әкелді, бұл нақты сектордың шағын және орта бизнес, сауда және қызмет көрсету, құрылыс саласы сияқты сегменттерінің жағдайын күрт нашарлатты. Бұдан басқа, бөлшек кредиттеудің төмен көлемі ішкі сұранысқа теріс әсер етті.

Банктердің кредит нарығына тоқсан сайын зерттеулер жүргізу кезінде алынған бағалаулары бойынша банктердің кредиттік ресурстарды ұсынуының қатаң талаптары сұранысты шектеуге айтарлықтай қосымша ықпал етті. Бұл ретте қаржылық емес ұйымдар тарапынан сұраныс көбінесе, айналым капиталын қаржыландыруға сақталып отырған қажеттілікті қанағаттандыруға және нақты борыштарды қайта құрылымдауға бағытталады.

Банктердің экономиканы кредиттеу көлемінде шын мәнінде банктердің экономиканың нақты секторын кредиттеуге байланысты тәуекелдерді артық бағалауы көрсетілген. Қазіргі уақытта банктер өтімділіктің айтарлықтай деңгейін, оның ішінде Ұлттық Банктегі шоттарға ақшаны жинақтау есебінен қолдауды және қаражатты экономиканы кредиттеуге жібермеуді жөн көреді.

Банктердің артық өтімділігін жинақтауды ынталандырмау мақсатында Ұлттық Банк ноталар бойынша сыйақы ставкаларын және депозиттерді тарту ставкаларын төмендетті. Алайда осы шара шектеулі түрде ықпал етті.

5. Банк жүйесіндегі кредиттік портфель сапасының нашарлауы. Ішкі конъюнктураның нашарлауы және жиынтық сұраныстың төмендеуі экономиканың шикізатқа жатпайтын салаларының кірістілігін және төлем қабілеттілігін төмендетіп, олардың қызметіне теріс әсер етті. Бәрінен бұрын экономиканың басқа салаларына қарағанда, кредиттеу есебінен айналым активтерін үнемі толықтыруды қажет ететін сауда, қызмет көрсету, құрылыс секторы салалары зардап шекті. Дағдарыстың теріс әсері шағын және орта бизнес кәсіпорындарына қатты әсер етті. Бұл факторлар 2009 жылғы екінші жартыжылдықта ғана қарқынын төмендеткен көп банктердің кредиттік портфельдері сапасының тез нашарлауына әкелді.

Бұдан басқа, ұлттық валютаның құнсыздануы портфельдің сапасына теріс ықпал етті, ол заемшылардың шетел валютасындағы міндеттемелерін қайта бағалауға әкелді және банктердің кредиттік портфельдерінің сапасына жүктемені ұлғайтты. Әсіресе бұл ішкі нарыққа бағдарланған және валюталық түсімдерден айтарлықтай көздері жоқ секторларға әсерін тигізді.

Портфельдер сапасының нашарлауы және жаңа кредиттер беру көлемінің төмендеуі өзара байланысты екендігін атап өткен жөн. Кредиттеудің жетіспеуі заемшылардың қаржылық жай-күйінің нашарлауына және заемдар сапасының төмендеуіне әкелетін өзіндік «тұйық шеңбер» қалыптасты, ал бұл факторлар, өз кезегінде, банктерді оның ішінде ставкаларды көтеру және кредиттеу көлемін төмендету есебінен кредиттік саясатты қатаңдатуға мәжбүр етті. Жалпы көріністің нашарлауына 2009 жылдың аяғына дейін жылжымайтын мүлікке бағалардың құлдырауы қосымша үлес қосты, ол қамтамасыз етудің барынша таратылған түрлерінің бірі болып табылады.

Кредиттік портфельдер сапасының нашарлау қарқынын төмендету мақсатында 2009 жылы банктер заемдарды қайта құрылымдау бойынша қарқынды жұмыс жүргізді: банктердің жиынтық несие портфелінің 12% құрайтын кредиттерге қатысты ақпараты бойынша клиенттердің кредиттік қабілетін жақсарту мақсатында кредиттеу талаптары өзгертілді. Алайда ауқымды қайта құрылымдаудың тиімділігі едәуір дәрежеде экономиканы қалпына келтіру және қолайлы сыртқы баға конъюнктурасының сақталу жылдамдығына байланысты.

Банктер үшін заемшылардың дефолттарынан кейін банктердің иелігіне өткен кепілдерді сату маңызды проблемалардың бірі болып қалуда. Заемшылар көбінесе қаржылық жай-күйінің нашарлауына байланысты заемдарға қызмет көрсетуден өзінің бастамасы бойынша бас тартады және кепіл мүлкін банкке өз еркімен өткізеді. Кепілді сату оның құнсыздануына қарай проблема күйінде қалып отыр. Банктердің бағалаулары бойынша кепіл мүлкінің құнсыздануының шегі 2009 жылғы бірінші жартыжылдыққа тиесілі. 2009 жылдың аяғында жылжымайтын мүлік бағасы тұрақтандырылды, бұл кепіл мүлкінің одан әрі құнсыздануының өткір проблемасын төмендетті.

Кредиттік портфель сапасының айтарлықтай төмендеуіне қарамастан балансқа есепке шығарылған кредиттердің үлесі банктердің зияндарды толық мойындауын қаламауына қарай төмен болып қалды. Банктердің позициясы бұл мәселе бойынша бірқатар факторлармен айқындалады, олардың арасында зиянды жабуға арналған капиталдың шектеулі болуын және заемшылардың қаржылық жағдайын ықтимал қалпына келтіруге арналған есепті бөліп көрсетуге болады. Бұдан басқа, провизияларды қалпына келтіруден туындайтын кірістерге салық салу мәселелерінің реттелмеуі орын алады.

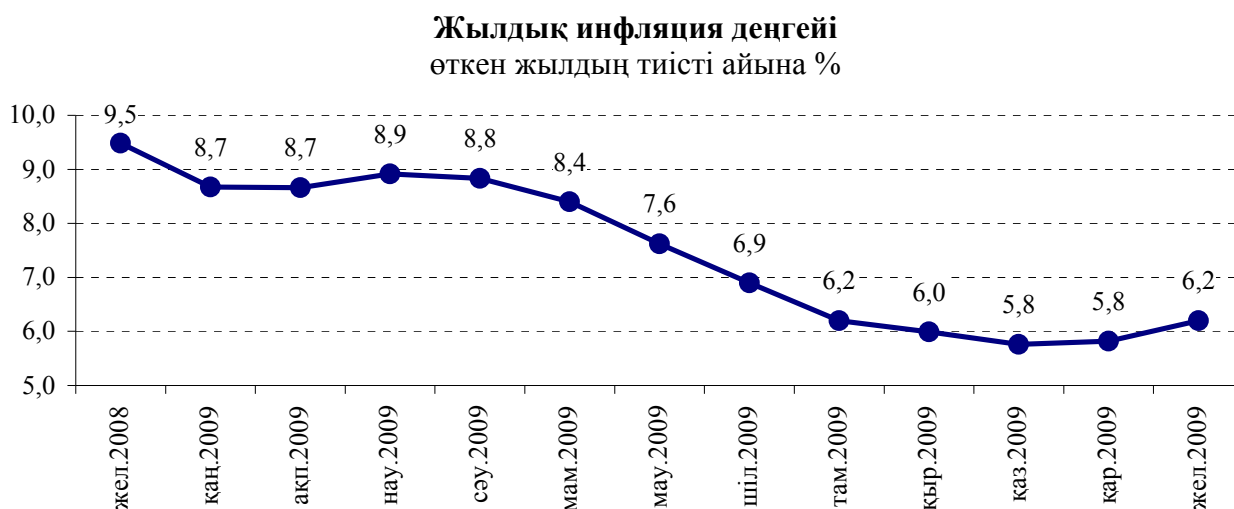
6. Кірістілік және капиталдандыру факторлары. Экономиканы біртіндеп қалпына келтіру және заемшылардың салалық және жеке тәуекелдерін төмендету бойынша кредиттеу ставкаларын төмендету тренді қалыптасатын болады. Бұл жағдайларда қысқа мерзімді перспективада, әсіресе ұзақ мерзімді міндеттемелер бойынша банктер пайыздық тәуекелді реттеуге ерекше назар аударуы қажет. Көбінесе бұл қаржы ресурстарын тиімді орналастыру мүмкіндіктерін шектеу жағдайларында оларды тартудың агрессияшыл стратегиясын өткізген институттарға қатысты.

Қорландыру ресурстарының шектеулілігін ескере отырып, капиталдың рөлі ұлғаяды, ол орташа мерзімді перспективада кредиттік портфель бойынша зияндарды сіңіріп алуы тиіс. Бұдан басқа, меншік капиталы есебінен қорландырудың ұлғаюы да кредиттеудің одан әрі көп жағдайда өсуін айқындайтын фактор болады.

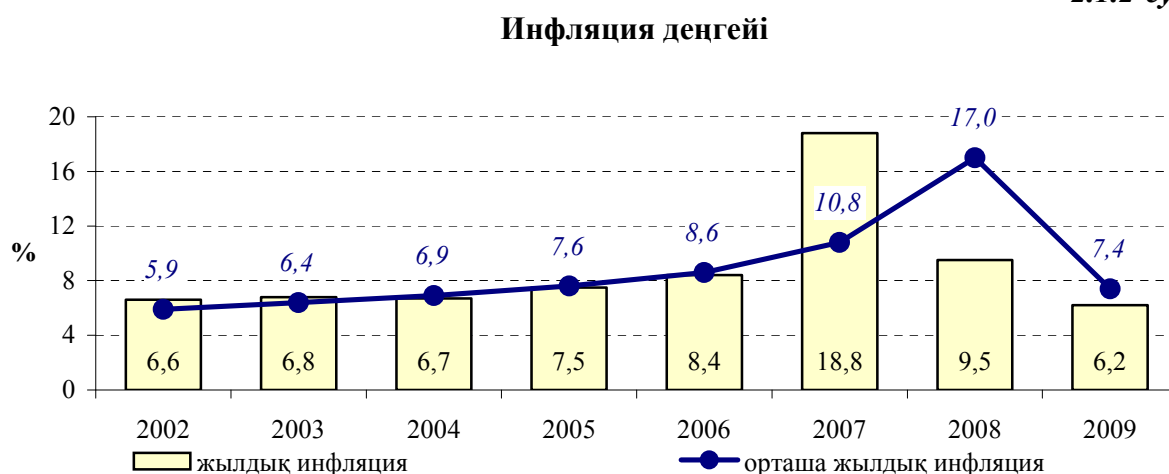
II. АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫ, АЛТЫНВАЛЮТА АКТИВТЕРІН БАСҚАРУ ЖӘНЕ ВАЛЮТАЛЫҚ РЕТТЕУ

2.1. Ақша-кредит саясаты

2009 жылы инфляцияны төмендетудің тұрақты үрдісі байқалды. Төменгі іскерлік белсенділік, банктердің кредиттік белсенділігінің тұралаушылығы, халықтың ақшалай кірісі өсуінің төмен қарқыны, шектеулі тұтынушылық сұраныс экономикадағы инфляциялық аяның төмендеуінің негізгі факторлары болды (2.1.1-сурет).

2009 жылғы қорытындылар бойынша инфляция 6,2% (2.1.2-сурет) деңгейде қалыптасты, бұл 2008 жылғы (2007 жылғы желтоқсанға қарағанда 2008 жылғы желтоқсан – 9,5%) инфляциямен салыстырғанда 1,5 есе аз. Орташа жылдық инфляция 7,3% болды.

2009 жылы жылдық инфляцияның баяулауы азық-түлікке жатпайтын тауарлар бағасының өсу қарқыны жедел болғандықтан, азық-түлік тауарларының және ақылы қызмет көрсету бағасының өсу қарқыны аясында болды. Азық-түлік тауарлары 3,0% (2008 жылы – 10,8%), азық-түлікке жатпайтын тауарлар – 8,6% (5,7%), халыққа ақылы қызмет көрсету – 8,4% (11,4%) қымбаттады.

Бағаның ең көп өсуін қант – 38,7%, жуу және тазалау құралдары – 25,5%, жеке гигиена тауарлары – 20,8%, дәрі-дәрмектер – 20,0%, медициналық қызмет көрсету – 13,7%, байланыс қызметі – 11,3% көрсетті.

Әлемдік бағаның біртіндеп өсуі 2009 жылы Қазақстандық өндірушілердің өнеркәсіптік өнімінің қымбаттауына әсерін тигізді. Өнеркәсіптік өнім тұтастай алғанда 2009 жылы 31,0% (2008 жылы – төмендеуі 18,6%) қымбаттады.

Бұл ретте өндірілген өнім 32,6%, оның ішінде аралық тұтыну өнімі – 36,0%, тұтыну тауарлары – 9,3% қымбаттады, ал өндіріс құралдары 1,7% арзандады. Өндірістік сипаттағы қызмет көрсету 6,5% қымбаттады.

Ақша-кредит саясатының құралдары. Инфляциялық үдерістердің баяулауы 2009 жылы Ұлттық Банкке теңгенің айырбас бағамының тұрақтылығын және елдің қаржы

секторының тұрақтылығын қамтамасыз етуге бағытталған ақша-кредит саясатын жүргізуге мүмкіндік берді.

2009 жылғы ақпанда Ұлттық Банк теңгенің айырбас бағамының жаңа дәлізін бір доллар үшін 150 теңге +/-3% деңгейінде белгіледі. Айырбас бағамын бір сәтте өзгерту девальвациялық күтулерді едәуір төмендетуге, төлем балансының жай-күйін жақсартуға, Ұлттық Банктің алтынвалюта резервтерін сақтауға мүмкіндік берді.

Ішкі валюта нарығында 2009 жылы Ұлттық Банк көбінесе шетел валютасын сатушы ретінде көрінді. 2009 жылы ішкі валюта нарығында Ұлттық Банктің нетто-сатуы 5,4 млрд. долл. болды. Бұл ретте, егер қаңтар – қазан бойынша Ұлттық Банк ішкі валюта нарығында шетел валютасының ұсынысын көздеген болса, 2009 жылғы қараша-желтоқсанда Ұлттық Банк ішкі валюта нарығында шетел валютасын сатып алу бойынша операциялар жүргізді, олардың көлемі бұл кезеңде 4 млрд. долл. жуық болды.

2009 жылы Ұлттық Банк қаржы нарығында тұрақтылықты қамтамасыз ету бойынша қосымша шаралар қабылдады. Банктерге қысқа мерзімді теңгелік өтімділікті беру бойынша, сондай-ақ Ұлттық Банктің банктерді қайта қаржыландыру жүйесін жетілдіру бойынша шаралар қабылданды.

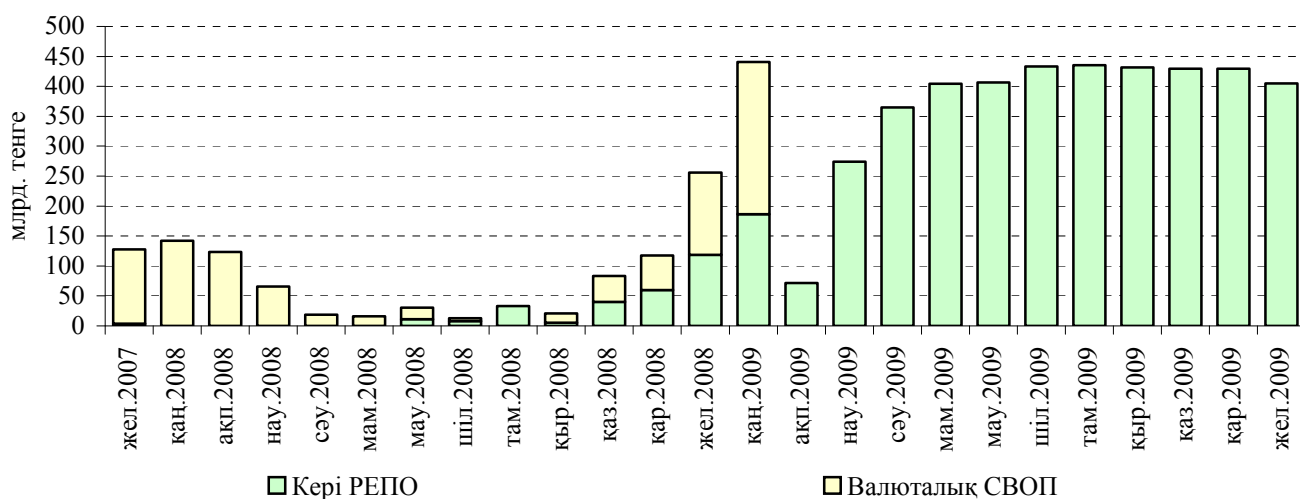
2009 жылы Ұлттық Банк банктерге кері РЕПО операциялары және 2009 жылғы қаңтар-ақпанда – СВОП операциялары арқылы қайта қаржыландыру заемдарын ұсынды. Кері РЕПО операцияларының жалпы көлемі 2009 жылы 5,9 трлн. теңге, СВОП операциялары – 1,4 трлн. теңге болды. Осы қайта қаржыландыру операциялары 7 күн және 1 ай мерзімімен өткізілді.

2009 жылғы наурызда Ұлттық Банк банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы ақша қалдықтарына кепілген берілген валюталық СВОП және СВОП операцияларын жүргізуді тоқтатты.

2009 жылдың аяғындағы жағдай бойынша банктердің кері РЕПО операциялары бойынша Ұлттық Банктің алдындағы өтелмеген көлемі 404,9 млрд. теңге болды (2.1.3-сурет).

2.1.3-сурет

Банктерге берілген қайта қаржыландыру заемдары бойынша өтелмеген берешектің көлемі (кезеңнің аяғында)

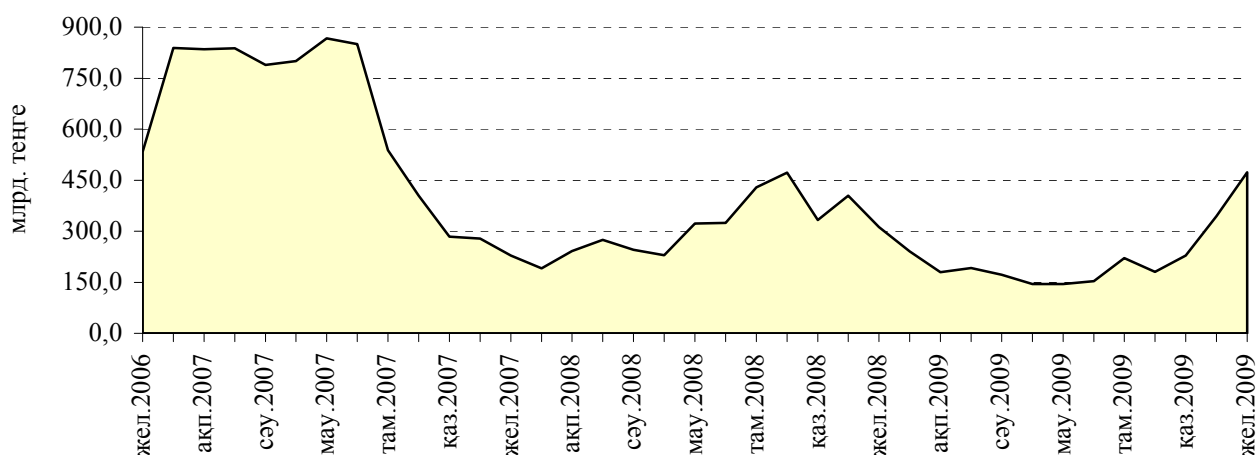

Кері РЕПО операцияларын жүргізу кезінде кепілдікпен қамтамасыз ету тізбесі түзетілді, оған мемлекеттік бағалы қағаздар, Қазақстанның ұлттық компанияларының, шетелдік мемлекеттердің, халықаралық қаржы ұйымдарының, «Қазақстан ипотекалық компаниясы» АҚ-ның, «Қазақстан Даму Банкі» АҚ-ның, «Еуразиялық даму банкі» АҚ-ның облигациялары, сондай-ақ эмитенттері мемлекеттің тікелей 100% меншігіндегі банктердің немесе «Самұрық-Қазына» ұлттық әл-ауқат қоры» АҚ-ның немесе «ҚазАгро» Ұлттық басқару холдингі» АҚ-ның борыштық бағалы қағаздары кіреді.

2008-2009 жылдар бойы қаржы тұрақтылығын қамтамасыз ету бойынша Ұлттық Банк қабылдаған шаралар нәтижесінде банк секторындағы теңге өтімділігімен ахуал едәуір жақсарды. Осыған байланысты, 2009 жылғы екінші жартыжылдықта банктер тарапынан өтімділікті алып тастау бойынша Ұлттық Банктің операцияларына сұраныс ұлғайды. 2009 жылы шығарылған қысқа мерзімді ноталардың көлемі 2008 жылмен салыстырғанда 2,0 есе азайып, 1,4 трлн. теңге болғанына қарамастан, олардың айналыстағы көлемі 2009 жылы 51,6%-ға 473,3 млрд. теңгеге дейін өсті (2.1.4-сурет).

2.1.4-сурет

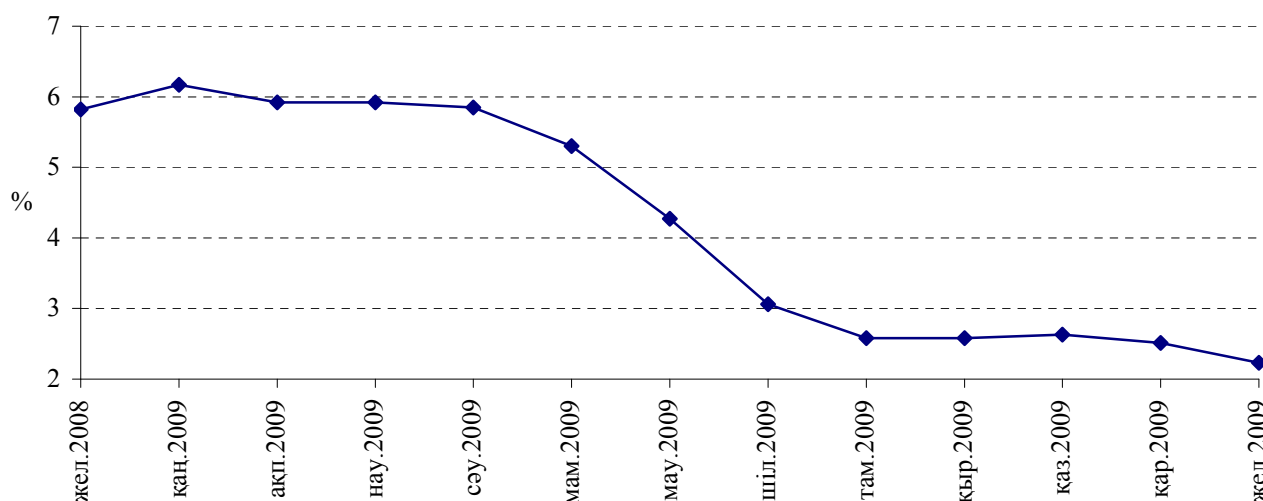
Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар (кезеңнің аяғында)

Ноталар бойынша орташа алынған кірістілік 2008 жылғы желтоқсанда 5,82%-дан 2009 жылғы желтоқсанда 2,23%-ға дейін төмендеді (2.1.5-сурет).

2.1.5-сурет

Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталары бойынша тиімді кірістілік

2009 жылғы 10 тамыздан бастап Ұлттық Банк айналыс мерзімі 1 ай қысқа мерзімді ноталарды орналастыруды тоқтатты және айналыс мерзімі 3 және 6 ай болатын ноталарды шығара бастады.

Банктерден 2009 жылы 16,3 трлн. теңге сомаға депозиттер тартылды, бұл 2008 жылға қарағанда 2,7 есе көп. Банктердің Ұлттық Банктегі депозиттері бойынша қалдықтар 2008

жылдың аяғындағы 33,0 млрд. теңгеден 2009 жылдың аяғындағы 488,9 млрд. теңгеге, яғни 14,8 есе өсті.

2009 жылы банктердің 1,3 трлн. теңге өтімділігін алу Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының қорытындылары болды (2.1.1-кесте).

2.1.1-кесте

Ішкі нарықтағы Ұлттық Банк операцияларының сальдосы

млрд. теңге

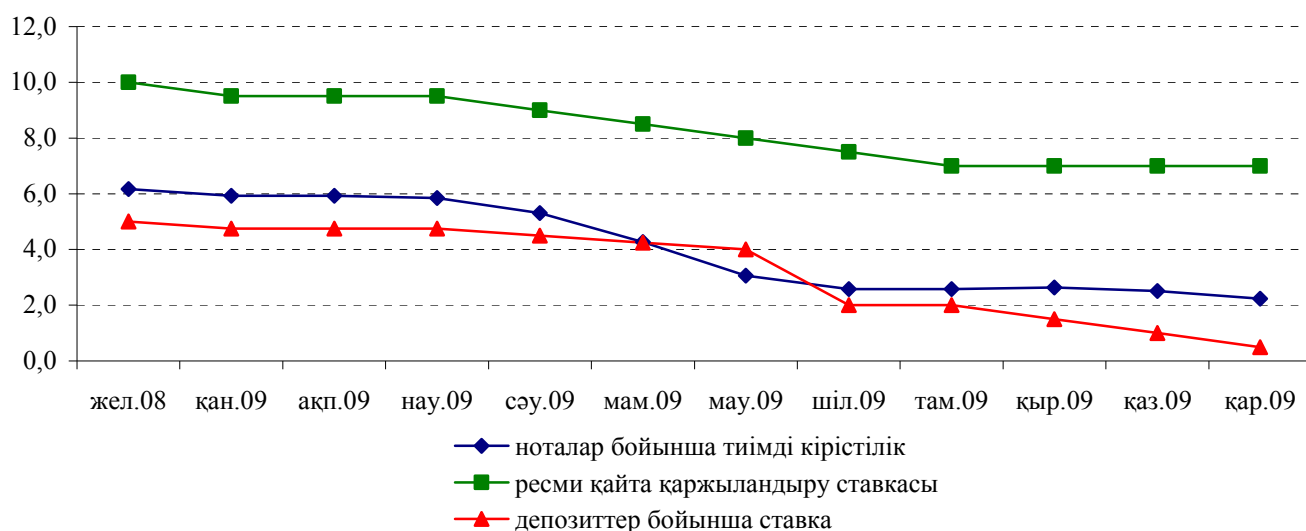
	Ақша нарығындағы Ұлттық Банк операцияларының сальдосы ("-" – алу, "+" – теңгелік өтімділікті ұлғайту)	Ұлттық Банктің валюта нарығына қатысуы ("-" – валютаны нетто- сату, "+" – валютаны нетто - сатып алу)	Өтімділікті таза алу ("-" - өтімділікті алу, "+" - теңгелік өтімділікті ұлғайту)
2004 жыл	-303,5	478,0	174,5
2005 жыл	211,2	-48,6	162,6
2006 жыл	-997,8	1271,0	273,2
2007 жыл	644,5	-771,8	-127,3
2008 жыл	447,4	404,8	852,1
2009 жыл	-596,1	-729,9	-1326,0

Сондай-ақ Ұлттық Банк жылдық 0,25% орташа ставка бойынша жалпы сомасы 5 732,8 млрд. теңгеге Қаржы министрлігінен теңгемен депозиттерді тартты, тартудың орташа мерзімі 7 күн болды.

2009 жылы Ұлттық Банк ресми қайта қаржыландыру ставкасын 10,5%-дан тарихи ең аз деңгей – 7,0% біртіндеп төмендетті. 2009 жылғы 10 тамыздан бастап Ұлттық Банк банктерден мерзімі 7 күн және 1 ай болатын депозиттерді қабылдайды. Осы депозиттер бойынша ставкалар бастапқыда тиісінше 2,0% және 2,5% деңгейде белгіленді, ал соның салдарынан біртіндеп төмендетілді. 2009 жылғы 1 желтоқсаннан бастап мерзімі 7 күн болатын банктерден тартылған депозиттер бойынша ставкалар 0,5%, мерзімі 1 ай депозиттер бойынша – 1,0% болды (2.1.5-сурет).

2.1.5-сурет

Ұлттық Банктің операциялары бойынша ставкалар

Ең төменгі резервтік талаптар. 2009 жылғы 3 наурыздан бастап банктерге арналған ең төменгі резервтік талаптардың нормативтері банктің ішкі міндеттемелері бойынша 2%-дан 1,5%-ға дейін және банктің өзге де міндеттемелері бойынша 3%-дан 2,5%-ға дейін төмендетілді. Бағалау бойынша осы төмендеу шамамен 50 млрд. теңгеге жуық өтімділікті босатты. 2009 жылғы 30 қарашадан бастап қайта құрылымдау барысындағы банктер үшін қысқа мерзімді өтімділікті реттеу үшін ең төменгі резервтік талаптардың жекелеген нормативтері банктің ішкі міндеттемелері үшін 0% және банктің өзге де міндеттемелері үшін 0% мөлшерінде белгіленді.

2009 жылы **вексельдер қайта есептеуге** қабылданған жоқ. Ұлттық Банктің портфелінде 2009 жылғы 1 қаңтарда вексельдер болған жоқ.

Ақша агрегаттары. Ақша ұсынысы көрсеткіштерінің динамикасы 2009 жылы мынадай өсу көрсеткіштерін көрсетті: ақша массасы 17,9% өсті, айналыстағы қолма-қол ақша 6,5% ұлғайды, ақша базасының кеңеюі 60,7% болды.

2009 жылы **Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері** 14,2%-ға 22,7 млрд. долл. дейін өсті.

Банктердің Ұлттық Банктегі шетел валютасындағы корреспонденттік шоттарындағы қалдықтардың ұлғаюы және Ұлттық Банктегі Үкіметтің шоттарына валютаның түсуі Ұлттық қордың активтерін толықтыру және Үкіметтің сыртқы борышына қызмет көрсету бойынша операциялармен ішінара бейтараптандырылды. Нәтижесінде таза валюта қорлары (ЕАВ) 2009 жылы 13,0% өсті. Алтынмен активтер оның әлемдік нарықтардағы бағасының өсуі нәтижесінде 25,0% өсті.

2009 жылы елдің **халықаралық резервтері** тұтастай алғанда (ағымдағы бағамен), Ұлттық қордың шетел валютасындағы активтерін (24,4 млрд. долл.) қоса алғанда, 0,5%-ға 47,6 млрд. долл. едәуір өсті. Ұлттық қордың ұлттық валютадағы активтері 2009 жылдың аяғында 750 млрд. теңге болды («Самұрық-Қазына» ұлттық әл-ауқат қоры» АҚ-ның немесе «ҚазАгро» Ұлттық басқару холдингі» АҚ-ның облигациялары номиналдық құны бойынша).

2009 жылы **ақша базасы** 60,7%-ға 2 451,2 млрд. теңгеге (2008 жылы – 4,2%) дейін кеңейді. Ұлттық Банктің таза ішкі активтерінің (негізінен, банктерге және мемлекеттік қаржылық емес ұйымдарға талаптардың өсуі есебінен), сол сияқты сыртқы активтерінің өсуі ақша базасының кеңеюінің негізгі себебі болды.

Тар ақша базасы, яғни банктердің Ұлттық Банктегі мерзімді депозиттерін есептемегенде ақша базасы 31,5%, 1 962,1 млрд. теңгеге дейін кеңейді.

2009 жылы Ұлттық Банктің таза ішкі активтері (Ұлттық қордың активтерін есептемегенде) 167,0%-ға ұлғайды. Олардың құрылымында Үкіметке таза талаптар Үкіметтің шоттарындағы қалдықтардың өсуі есебінен 9,0 есе, Ұлттық Банктің басқа да таза ішкі активтері – 2,1 есе төмендеді. Сонымен қатар, қаржы ұйымдарына талаптар банктерге қайта қаржыландыру кредиттерін ұсыну нәтижесінде 184,3%-ға өсті. Қалған экономикаға талаптар

0,4 млрд. теңгеден 181,4 млрд. теңгеге дейін ұлғайды, мемлекеттік қаржылық емес ұйымдарға талаптардың өсуі мұндай едәуір өсудің негізгі себебі болды.

2009 жылы **ақша массасы** 17,9%-ға өсті және 7 386,5 млрд. теңге болды. Оның өсуінің негізгі себебі банк жүйесіндегі таза сыртқы активтердің ұлғаюына себепші болды.

Банк жүйесінің таза сыртқы активтері құрылымында 2009 жылғы желтоқсанда 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері, сол сияқты банктердің таза сыртқы активтері ұлғайды. Банктердің таза сыртқы активтерінің өсуі (58,0%) негізінен банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелердің төмендеуіне себепші болды.

Банк жүйесінің ішкі активтері құрылымында қаржылық емес ұйымдарға талаптар 16,9%-ға өсті, Үкіметке талаптар 2,4 есе төмендеді, банктік емес қаржылық ұйымдарға талаптар аздап ұлғайған (өсуі - 2,6%) кезде, үй шаруашылықтарына талаптар 3,0%-ға төмендеді.

Экономиканы монеталандыру деңгейі 2008 жылдың аяғындағы 39,0%-дан 2009 жылғы қорытындылар бойынша 46,5%-ға дейін өсті.

Ақша мультипликаторы ақша базасының кеңею қарқынымен салыстырғанда ақша массасы өсуінің басым қарқыны нәтижесінде 2008 жылғы желтоқсанда 4,11-ден 2009 жылғы желтоқсандағы 3,01-ға дейін төмендеді. Бұған, банктердің Ұлттық Банкте айтарлықтай артық резервтерді жинақтауынан резервке алу коэффициентінің артуына ықпал етті.

Ақша массасының құрылымында **айналыстағы қолма-қол ақша (M0)** 2009 жылы 6,5%, 913,5 млрд. теңгеге дейін, резиденттердің депозиттері – 19,7%, 6473,0 млрд. теңгеге дейін өсті. Ақша массасының құрылымында депозиттер үлесінің ұлғаюының оң үрдісі айналыстағы қолма-қол ақшаның өсу қарқынымен салыстырғанда резиденттер депозиттерінің басымдықпен өсу қарқынының салдары бойынша сақталды. 2009 жыл бойы осы көрсеткіш 86,3%-дан 87,6%-ға дейін өсті.

Айналыстағы қолма-қол ақшаның өсуі жалақы, зейнетақы және жәрдемақы бойынша төлемдердің артуымен және өсуімен байланысты. Соған қарамастан, 2009 жылы айналыстағы қолма-қол ақшаның өсу қарқыны 2008 жылғы 16,0%-дан 6,5%-ға дейін қысқарды. Айналыстағы қолма-қол ақшаның өсуін ұстап тұрған факторлардың арасында банктердің кредиттік белсенділігін, банктердің кассаларына тауарларды, жұмысты және қызмет көрсетуді сатудан түскен түсімдерді, сондай-ақ халықтың мерзімді депозиттеріне қолма-қол ақшаның түсуін атап айтқан жөн.

2.2. Ұлттық Банктің алтынвалюта активтері және оларды басқару

Алтынвалюта активтері көрсеткіштерінің динамикасы. Ұлттық Банктің жалпы алтынвалюта активтерінің жалпы көлемі 2009 жылдың аяғында 23 218,5 млн. долл. болды, бұл 2008 жылдың аяғындағы тиісті көрсеткішпен салыстырғанда 3 346,4 млн. долл. көп. Жалпы алтынвалюта активтерінің көлемінің өзгеруіне еркін айырбасталатын валютадағы және СДР-дағы активтердің 2 846,4 млн. долл. ұлғаюы әсер етті, қымбат металдармен активтер 500,0 млн. долл. ұлғайды.

2009 жылы активтердің валютадағы бөлігінің өзгеруі мыналарға байланысты болды.

Қаржы министрлігінің пайдасына мұнай-газ секторының компанияларынан салықтарды төлеу түрінде 5 416,6 млн. долл. сомасында шетел валютасындағы түсімдерге байланысты болды. Бұл ретте 3 585,4 млн. долл. мөлшердегі түсімдердің бір бөлігі Ұлттық қордың тұрақтандыру портфеліне айырбасталды.

2009 жылы Қазақстанның валюта нарығы еркін айырбасталатын валютаға ұсыныстың оның сұранысынан асып кету ықпалында болды. Ұлттық Банктің нетто-сату көлемі 5 441,3 млн. долл. болды, оның 5 815,2 млн. долл. – Ұлттық Банктің Қазақстан қор биржасындағы (KASE) нетто-сатуы, 373,9 млн. долл. – Ұлттық Банктің биржадан тыс нарықтағы нетто-сатып алуы.

Ұлттық қордың валюта активтерінің бір бөлігін қайта айырбастау шеңберінде Ұлттық Банк тұтастай алғанда 7 850,3 млн. долл. сомаға шетел валютасындағы активтерді сатып алды.

Ұлттық Банк 2009 жылы Қаржы министрлігінің сыртқы борыш бойынша жалпы сомасы 121,7 млн. долл. төлемдерін жүзеге асырды

Осылайша, Ұлттық Банк жүргізген операциялардың қорытындылары бойынша таза алтынвалюта активтері 2009 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 2 814,3 млн. долл. ұлғайды және 22 658,6 млн. долл. болды (II бөлімнің 2.2-бөлімшесіне 1-қосымша, 2.2.1-кесте).

Ұлттық Банктің және Ұлттық қордың алтынвалюта активтерін басқару. 2009 жылы Ұлттық қордың активтерін сыртқы басқарушылардың қызметінің инвестициялық стратегияның шектеулеріне сәйкес болуына жүйелі мониторинг жүргізілді.

Ұлттық Банк Басқармасының 2006 жылғы 27 қазандағы №105 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің алтынвалюта активтерін басқару бойынша

инвестициялық стратегияның және Ұлттық Банк Басқармасының 2006 жылғы 25 шілдедегі №65 қаулысымен бекітілген Ұлттық қордың инвестициялық операцияларын жүзеге асыру ережесінде белгіленген талаптарды сақтауға бақылау күн сайын жүзеге асырылды.

Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерінің және Ұлттық қордың дербес және сыртқы басқарудағы активтерінің кірістілігін есептеу күн сайын жүзеге асырылды.

Бірлескен іс-әрекеттер жоспарын іске асыру шеңберінде Ұлттық Банк 2009 жылғы 2 ақпанда «Самұрық-Қазына» ұлттық әл-ауқат қоры» АҚ-ның және 2009 жылғы 18 ақпанда ҚазАгро ұлттық басқарушы холдингі» АҚ-ның облигацияларын сатып алу-сату шарттарын жасады және тиісінше 480 млрд. теңге және 120 млрд. теңге сомаға осы облигацияларды сатып алуды жүзеге асырды. Мәселен, Ұлттық қорды басқару жөніндегі кеңестің 2009 жылғы 23 қарашадағы отырысының №01-7.14 хаттамасының 1-тармағына сәйкес Ұлттық Банк 2009 жылғы 8 желтоқсанда «Самұрық-Қазына» ҰАҚ» АҚ облигацияларын сатып алу-сату шартын жасады және 150 млрд. теңге сомаға осы облигацияларды сатып алуды жүзеге асырды.

Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының инвестициялық операцияларын жүзеге асыру ережесін бекіту туралы» 2006 жылғы 25 шілдедегі № 65 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 28 қаңтардағы №6 қаулысына сәйкес, тәуекелдерді барынша азайту, сондай-ақ Ұлттық қордың активтерінің өтімділігін арттыру мақсатында 2009 жылғы 1 сәуірден бастап облигациялардың портфеліне арналған эталондық портфельге кіретін бағалы қағаздарды өтеуге дейінгі орташа мерзім азайтылды.

Мәселен ол мыналардан бастап:

Merrill Lynch US Treasury (G0Q0) – 45%,

Merrill Lynch EMU Direct Governments (EG00) – 30%,

Merrill Lynch UK Gilts (G0L0) – 10%,

Merrill Lynch Japan Governments (G0Y0) – 10%,

Merrill Lynch Australian Governments (G0T0) – 5%

мыналарға:

Merrill Lynch U.S. Treasuries, 1-5 Yrs (GVQ0) – 45%,

Merrill Lynch EMU Direct Governments, 1-10 Yrs (EG05) – 30%,

Merrill Lynch U.K. Gilts, 1-10 Yrs (G5L0) – 10%,

Merrill Lynch Japan Governments, 1-10 Yrs (G5Y0) – 10%,

Merrill Lynch Australian Governments, 1-10 Yrs (G5T0) – 5% өзгертілді.

Президенттің 2009 жылғы 27 наурыздағы №777 Жарлығына сәйкес 2009 жылы жұмыспен қамтуды қамтамасыз ету, жұмыссыздықтың айтарлықтай өсуін болдырмау және дағдарыстан кейін тұрақты дамуға арналған жағдайлар жасау мақсатында 2009 жыл бойы Ұлттық қордан мақсатты трансферт түрінде 261,5 млрд. теңге алынды.

Ұлттық қордың активтерін кастодиандық сақтауды әртараптандыру мақсатында 2009 жылғы қаңтарда Federal Reserve Bank of New York тұрақтандыру портфелінің шотына 3 млрд. долл. астам мөлшерде активтерді аударуды жүзеге асырды. 2009 жылғы екінші тоқсанда еуроға деноминирленген активтерді Clearstream тұрақтандыру портфелінің шотына аударуды жүзеге асырды.

Ұлттық қордың активтерін кастодиандық сақтаудың тәуекелдерін басқаруды оңтайландыру, сондай-ақ түрлендіру мақсатында қосымша еуропалық кастодианды таңдау бойынша жұмыс жүргізілді. Ұлттық Банк бірнеше қаржы ұйымдарына кастодиандық қызмет көрсету бойынша ұсыныстар беруге (жаңартуға) сұраныстар жіберді. Осы сәтте комиссия және қызмет көрсету сапасы позициясынан қосымша кастодиан таңдау бойынша жұмыс жалғасу үстінде.

Ұлттық Банк Басқармасының 2006 жылғы 25 шілдедегі №66 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының активтерін сыртқы басқарушыларды таңдау ережесіне сәйкес соңғы 2-3 жылдардағы нәтижелер негізінде Ұлттық қордың сыртқы

басқарушылары қызметінің тиімділігін бағалау рәсімі жыл сайын өткізіледі. Жүргізілген талдау нәтижелері бойынша Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының активтерін сыртқы басқару келісімдерін бұзу туралы» 2009 жылғы 25 мамырдағы №50 қаулысымен мынадай сыртқы басқарушылармен инвестициялық басқару туралы келісімдер тоқтатылды:

1. «Ауқымды облигациялар» мандаты бойынша – BlackRock Financial Management, Inc.

2. «Ауқымды акциялар» мандаты бойынша – Alliance Capital Limited.

Ұлттық қордың сыртқы басқарушысының «Ауқымды облигациялар» мандаты бойынша портфелі Ұлттық Банкке дербес басқаруға, сонымен қатар Ұлттық қордың сыртқы басқарушысының «Ауқымды акциялар» мандаты бойынша портфелі – осы мандат бойынша ең жақсы нәтиже көрсеткен сыртқы басқарушы – JPMorgan Asset Management берілді.

Ұлттық қордың активтерін басқарушылардың арасында Ұлттық қордың активтерін басқаруды түрлендіру, сондай-ақ сенімділігін арттыру мақсатында соңғы жылдары Ұлттық қордың активтерін сыртқы басқару бағдарламасының едәуір қысқарғандығын ескере отырып, оны кеңейту туралы шешім қабылданды. Осыған байланысты, 2009 жылғы 30 қарашада Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының активтерін сыртқы басқарушыларды таңдау ережесін бекіту туралы» 2006 жылғы 25 шілдедегі № 66 қаулысына толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы» №105 қаулысы қабылданды.

2009 жылғы маусымның басында Ұлттық Банк «Ауқымды актив акциялар» және «Ауқымды пассив акциялар» мандаттары бойынша сыртқы басқарушыларды таңдау жөнінде тендер жариялады. Осы жұмыс шеңберінде 43 әлуетті сыртқы басқарушының сипаттамалары мен ұсыныстарына (Request for proposal) талдау жүргізілді, оның ішінде 31 ұсыныс - «Ауқымды актив акциялар» мандаты бойынша және 12 ұсыныс - «Ауқымды пассив акциялар» мандаты бойынша, олардың қорытындылары бойынша әлуетті сыртқы басқарушылардың қысқа тізімі жасалынды. Осы тендерді жүргізу нәтижелері бойынша жоғарыда аталған мандаттар бойынша жаңа сыртқы басқарушыларды таңдау жоспарланады.

2009 жылғы қазанның басында Ұлттық Банк «Ауқымды облигациялар» мандаты бойынша Ұлттық қордың активтерін сыртқы басқарушыларды таңдау бойынша тендер жариялады. Осы тендер шеңберінде 24 әлуетті сыртқы басқарушылардан ұсыныстарға (Request for proposal) сұратулар алынды, олардың қорытындылары бойынша осы мандат бойынша әлуетті сыртқы басқарушылардың қысқа тізімі жасалынды. Осы тендерді жүргізу нәтижелері бойынша жоғарыда аталған мандат бойынша жаңа сыртқы басқарушыларды таңдау жоспарланады.

Әлемдік қаржы нарықтарындағы екіұштылықты ескере отырып, Ұлттық Банктің бастамасымен қаржы тәуекелдерін барынша азайту мақсатында, сондай-ақ Ұлттық қорды басқару жөніндегі кеңестің⁶ мақұлдауымен Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының инвестициялық операцияларын жүзеге асыру ережесін бекіту туралы» 2006 жылғы 25 шілдедегі № 65 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 30 қарашадағы №107 қаулысымен Ұлттық қордың жинақ портфелінің тактикалық бөлуін 80%-ы облигациялардан және 20%-ы акциялардан тұратын индекске өзгертуді, сондай-ақ Ұлттық қордың жинақ портфелінің эталондық валюталық бөлуіндегі АҚШ долларының үлесін еуроның үлесін 30%-дан 35%-ға дейін ұлғайту есебінен 45%-дан 40%-ға төмендетуді көздейтін өзгерістер мен толықтырулар енгізілді. Ұлттық Банк Басқармасының 2009 жылғы 30 қарашадағы №104 қаулысына сәйкес алтынвалюта активтерін валюталық бөлу тиісті түрде өзгертілді.

⁶Ұлттық қорды басқару жөніндегі кеңестің 2009 жылғы 23 қарашадағы отырысының №01-7.14 хаттамасының 2,3-тармақтарына сәйкес

Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерін басқару нәтижелері. Алтынвалюта активтерінің инвестициялық портфелі.

Алтынвалюта активтерінің инвестициялық портфелінің нарықтық құны 2009 жылдың басында 6 041,0 млн. долл. болды, ал 2009 жылдың аяғында инвестициялық портфельдің нарықтық құны 9 329,1 млн. долл. болды. 2009 жылы алтынвалюта активтерінің инвестициялық портфелінде АҚШ долларында есептелген инвестициялық кіріс (іске асырылған және іске асырылмаған) пайда болды, ол 298,3 млн. долл. болды.

2009 жылы валюталар қоржынында көрсетілген алтынвалюта активтерінің инвестициялық портфелінің кірістілігі 2,47% болды. Эталондық портфельдің кірістілігі 2,15% болған кезде үстеме кірістілік 32 базистік тармақ болды.

2009 жылы АҚШ долларында көрсетілген алтынвалюта активтерінің инвестициялық портфелінің кірістілігі 8,45% болды. Эталондық портфельдің кірістілігі 8,10% болған кезде үстеме кірістілік 35 базистік тармақ болды.

2009 жылдың аяғында инвестициялық портфельдің активтерін құралдар бойынша бөлу мынадай құрылымға ие болды: ақша және оның баламалары – 0,76%, мемлекеттік бағалы қағаздар – 92,96%, агенттік бағалы қағаздар – 4,84%, ХҚҰ БҚ – 0,32%, активтермен қамтамасыз етілген бағалы қағаздар – 0,00%, корпоративтік бағалы қағаздар – 1,12%. Инвестициялық портфельдің активтерін қисық кірістілікпен бөлу мынадай құрылымға ие болды: 1 жылдан аз – 11,99%, 1-2 жылғы – 51,81%, 2-3 жылғы – 33,56%, 3-4 жылғы – 2,21%, 4-5 жыл – 0,44%, 5 жылдан астам – 0,00%.

Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің алтынвалюта активтерін басқару бойынша инвестициялық стратегияны бекіту туралы» 2006 жылғы 27 қазандағы № 105 қаулысына өзгерістер енгізу туралы» 2009 жылғы 27 ақпандағы №13 қаулысына сәйкес алтынвалюта активтерінің басқарудың тиімділігін арттыру мақсатында эталондық портфелінің инвестициялық шегі 1-5 жылдан 1-3 жылға дейін азайтылды.

Сонымен қатар басқарудың тиімділігін арттыру мақсатында Ұлттық Банк Төрағасының 2009 жылғы 22 қазандағы № 96 өкіміне сәйкес жалпы сомасы 3 млрд. долл. активтерді өтімділік портфелінен инвестициялық портфельге аудару жүзеге асырылды.

2009 жылғы желтоқсанда Ұлттық Банк Басқармасының 2009 жылғы 30 қарашадағы №104 шешімін орындау мақсатында инвестициялық портфельдің валюталық бөлуін еуроның құрамдас бөлігін 30%-дан 35%-ға ұлғайту пайдасына доллардың құрамдас бөлігін 45%-дан 40%-ға азайту жағына қарай өзгерту жөнінде операциялар жүргізілді.

Абсолюттік кірістілік портфелі. Алтынвалюта активтерінің абсолюттік кірістілік портфелінің нарықтық құны жылдың басында 391,1 млн. долл., ал 2009 жылдың аяғында – 390,8 млн. долл. болды.

Алтынвалюта активтерінің абсолюттік кірістілік портфелінің кірістілігі 2009 жылы (-) 0,09% болды. Эталондық кірістілік 0,70% болған кезде үстеме кірістілік (-)79 базистік тармақ болды. Инвестициялық кіріс (іске асырылған және іске асырылмаған) есепті кезең үшін (-) 337,6 мың долл. болды.

Алтынвалюта активтерінің өтімділік портфелі. Алтынвалюта активтерінің өтімділік портфелінің нарықтық құны 2009 жылдың басында 9 905,7 млн. долл., 2009 жылдың аяғында – 9 772,1 млн. долл. болды.

Алтынвалюта активтерінің өтімділік портфелі ақша-кредит саясатын жүргізуге арналған және барлық ағындар және түрлі төлемдер де ол арқылы жүзеге асырылады. Осы портфель алтынвалюта активтері портфельдерінің кірістілігін бағалауға қосылмайды және эталондық портфельі жоқ.

Алтын портфелі. Алтынвалюта активтерінің алтын портфелінің нарықтық құны 2009 жылдың басында 2 000,6 млн. долл., ал 2009 жылдың аяғында – 2 500,7 млн. долл. болды. Портфельдің көлеміне бір жылда алтын бағасының трой унциясы үшін 869,8 долл.

деңгейден 1 087,5 долл. деңгейге дейін өсуі ықпал етті. (II бөлімнің 2.2-бөлімшесіне 2-қосымша, 2.2.2-кесте).

2.3. Валюталық реттеу және бақылау

Валюталық реттеу және валюталық бақылау жүйелерін одан әрі жетілдіру мақсатында әзірленген «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне валюталық реттеу және валюталық бақылау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы (бұдан әрі – Заң) 2009 жылғы 4 шілдеде қабылданды. 2009 жылғы 11 тамызда қолданысқа енгізілген Заң мыналарды көздейді:

- 1) валюталық реттеуді одан әрі ырықтандыру және әкімшілік рәсімдерді жеңілдету;
- 2) валюталық түсімді репатриациялау талаптарын жеңілдету және репатриациялау талаптарын сақтамағаны үшін жауапкершілікті күшейту;
- 3) валюталық реттеу шараларының спектрін кеңейту, олар елдің қауіпсіздігіне және қаржы жүйесінің тұрақтылығына қауіп төнген жағдайда қолданылады.

Валюталық реттеуді ырықтандыру және валюталық бақылау рәсімдерін жеңілдету мақсатында Заңда мыналар көзделген:

- 1) бөлшек сауданы жүзеге асыру және қолма-қол шетел валютасына қызмет көрсету бойынша қызметті лицензиялауды алып тастау (бажсыз сауда дүкендері, халықаралық тасымалдаулар кезінде жолаушыларға тауарлар сату және қызмет көрсету);
- 2) резиденттер арасындағы тазартылған алтынмен операцияларға шектеулерді алып тастау;
- 3) жеке тұлғалар үшін шетелдік банктерде банк шоттарын ашу туралы хабарламаны талап етудің күшін жою;
- 4) заң аясындағы нормативтік құқықтық актілерді қабылдау арқылы тіркеу, хабарлау және паспорттау бойынша шекті мәндерді ұлғайту мүмкіндігі;
- 5) заң аясындағы нормативтік құқықтық актілерді қабылдау арқылы тіркеуге және хабарлауға жататын операциялардың тізбесін қысқарту мүмкіндігі;
- 6) банктер және бағалы қағаздар нарығының кәсіби қатысушылары үшін клиенттердің операциялары туралы хабарлау рәсімдерін жеңілдету.

Әкімшілік рәсімдерді жетілдіру және репатриациялау талаптарын сақтамағаны үшін жауапкершілікті күшейту мақсатында Заңмен:

- 1) «репатриациялау талаптары» және «репатриациялау мерзімі» ұғымдары нақтыланды;
- 2) келісімшарттың талаптарына қарай репатриациялау мерзімін дербес есептеу құқығы сыртқы сауда келісімшарттың тарабы ретінде резидентке берілді;
- 3) Қазақстандық банктердің шотына түсімдер есептеуді болжамайтын, бірақ репатриациялау талаптарын орындауға теңестірілетін жағдайлардың толық тізбесі белгіленді;
- 4) сыртқы сауда келісімшарттары бойынша валюталық қаражатты қайтармағаны үшін жауапкершілік нақтыланды. Атап айтқанда, әкімшілік жауапкершілік қайтармау сомасы баламасы 50 мың долл. (бұрынғы 10 мың долл.) асқан кезде, ал қылмыстық жауапкершілік – егер қайтармау сомасы 10 мың АЕК (бұрынғы 5 мың АЕК) асатын болса қолданылады.

Заң арқылы валюталық шектеулерді енгізуге қатысты бөлігінде дағдарысқа қарсы шаралар кеңейтілді және барынша нақты айқындалды, оларды Қазақстан Республикасының қауіпсіздігіне және оның қаржы жүйесінің тұрақтылығына қауіпті болдырмау үшін Мемлекет басшысы енгізеді. «Арнайы валюталық режим» ұғымы енгізілді, нақты шаралардың тізбесі берілді, олар арнайы валюталық режим шеңберінде қолданыла алады, оны қолдану кезеңінің ұзақтығы шектелген және арнайы валюталық режим талаптарын бұзғаны үшін жауапкершілік айқындалған.

Бұдан басқа, қаржылық қызмет көрсетуді тұтынушылар ретінде халықтың мүддесін қорғау мақсатында Заңға айырбастау пункттері өткізетін операциялар бойынша шекті рұқсат етілген маржаны белгілеу құқығын Ұлттық Банкке беретін норма енгізілді.

Осылайша, қабылданған Заңның, бір жағынан, бизнес жүргізуді жеңілдететін, екінші жағынан, егер экономикалық жағдай өткізуді талап етсе, дағдарысқа қарсы шараларды қолданудың тиімділігін арттыратын нормалары бар.

Ұлттық Банк Заңды жүзеге асыру мақсатында Ұлттық Банк Басқармасының мынадай қаулыларын қабылдады:

1) Заңда лицензиялау режимінен қолма-қол шетел валютасымен бөлшек сауданы жүзеге асыру және қызмет көрсету жөніндегі қызметті алып тастаудың көзделуіне байланысты «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасында қолма-қол шетел валютасымен бөлшек сауданы жүзеге асыруды және қызмет көрсетуді лицензиялау ережесін бекіту туралы» 2005 жылғы 15 қыркүйектегі № 115 қаулысының күші жойылды деп тану туралы» 2009 жылғы 24 шілдедегі № 68;

2) «Айырбастау пункттері арқылы жүргізілетін операциялар бойынша шетел валютасын теңгеге сатып алу бағамының сату бағамынан ауытқу шектерін белгілеу ережесін бекіту туралы» 2009 жылғы 24 тамыздағы № 78, онда айырбастау пункттері арқылы жүргізілетін операциялар бойынша шетел валютасын теңгеге сатып алу бағамының сату бағамынан ауытқу шектерін белгілеу бойынша Ұлттық Банктің функцияларын жүзеге асыру механизмі және айырбастау пункттерінің операциялары бойынша барынша рұқсат етілген маржаны және осындай талаптар белгіленуі мүмкін валюталардың түрлерін Ұлттық Банктің белгілеу тәртібі айқындалды;

3) «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасында экспорт-импорт валюта бақылауын жүзеге асыру ережесін бекіту туралы» 2006 жылғы 17 тамыздағы № 86 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 24 тамыздағы № 77, онда мәмілелерді паспортизациялау бойынша шекті мәнді 10 мың доллардан 50 мың долларға дейін көтеру, сондай-ақ «репатриация» ұғымын, репатриациялау мерзімін нақтылау, сондай-ақ ұлттық және шетел валютасындағы қаражатты шетелден қайтармағаны үшін әкімшілік және қылмыстық жауапкершілікті қолдануды нақтылау арқылы валюталық репатриациялау талаптарын жеңілдету көзделген;

4) «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасында валюталық операцияларды жүзеге асыру ережесін бекіту туралы» 2006 жылғы 11 желтоқсандағы № 129 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 24 тамыздағы № 76. Қаулыда капитал қозғалысының валюталық операциялары үшін шекті мәнді ұлғайту көзделген, ол көтерілген кезде олар тіркелуі не хабарлануы тиіс: капиталдың әкетілуі бойынша операциялар үшін шекті мән 50 мың доллардан 100 мың долларға дейін, капиталдың әкелінуі бойынша операциялар үшін шекті мән 300 мың доллардан 500 мың долларға дейін ұлғайтылды.

Уәкілетті банктердің Ұлттық Банкке клиенттердің төлемдері және (немесе) аударымдарды туралы ақпаратты ұсынуы бойынша рәсімдерді оңтайландыру мақсатында қаулыда хабарлауға жататын, валюталық операциялар (шетел банктерінде жеке тұлғалардың шоттарын ашу; жұмыстар экспорты (импорты) бойынша есеп айырысуды жүзеге асыру кезінде резиденттер және резидент еместер арасындағы төлемдер) бойынша төлемдер жөнінде есептілік нысанында ақпарат ұсыну көзделген.

Заң және заң аясындағы нормативтік құқықтық актілер қабылданғаннан кейін банктер және сыртқы экономикалық қызметті жүзеге асыратын ұйымдар үшін валюталық заңнамадағы өзгерістерді түсіндіретін бірқатар семинарлар өткізілді.

2009 жылы валюталық бақылау саласындағы дамудың басым бағыты валюталық заңнама мәселелері бойынша инспекциялау және әкімшілік іс жүргізу саласында Ұлттық Банк жүзеге асыратын функциялардың тиімділігін арттыру мақсатында селективтік бақылау жүйесін ендіру болып табылады.

Соңғы жылдары валюталық шектеулерді біртіндеп жоюмен қатар ырықтандыру міндеттерінің бірі валюталық операциялардың статистикалық мониторингі жүйесін жетілдіру, сондай-ақ резиденттердің валюталық заңнаманың талаптарын сақтауы мақсатында бақылау рәсімдерінің тиімділігін арттыру, оның ішінде әкімшілік жауапкершілікті күшейту болды. Бұл ретте валюталық бақылауды жүзеге асыру саласындағы валюталық функциялардың үлкен бөлігі қазіргі уақытта Ұлттық Банктің аумақтық филиалдарының аймақтық деңгейіне тапсырылды. Осыған байланысты Ұлттық Банктің аумақтық филиалдарын оқытуға және үйлестіруге үлкен назар аударылып отыр.

Валюталық реттеу режимдері. Валюталық құндылықтарды пайдалануға байланысты қызметті лицензиялау шеңберінде 2009 жылы шетел валютасымен айырбастау операцияларын ұйымдастыру үшін 47 лицензия берілді, бұл ретте уәкілетті ұйымдар 231 лицензияны ерікті түрде қайтарды.

Ұлттық Банктің аумақтық филиалдарының валюталық операциялары тіркеуі шеңберінде 2148 тіркеу куәлігі берілді, оның ішінде мынадай операциялар бойынша:

- резиденттердің резидент еместерді кредиттеуі – 583;
- резидент еместердің резиденттерді кредиттеуі – 1264;
- резидент еместердің Қазақстанға тікелей және портфельдік инвестициялары – 207;
- резидент еместердің шетелге тікелей және портфельдік инвестициялары – 75;
- капитал қозғалысының басқа операциялары – 19.

Валюталық операциялар туралы хабарлау шеңберінде Ұлттық Банктің аумақтық филиалдары және орталық аппараты 799 хабарлау туралы куәлік берді, оның ішінде:

- резидент еместердің банктерді кредиттеуі – 194;
- резидент еместердің Қазақстанға тікелей және портфельдік инвестициялары – 15;
- резидент еместердің шетелге тікелей және портфельдік инвестициялары – 34;
- туынды қаржы құралдарымен операциялар – 26;
- капитал қозғалысының басқа операциялары – 13;
- резиденттердің шетелде шоттар ашуы – 517.

Айырбастау пункттерінің қызметін реттеу. 2009 жылғы ақпанда жүргізілген теңгенің құнсыздануы валюталар айырбастаудың валюта нарығында қолма-қол шетел валютасымен алыпсатарлық операцияларға байланысты туындаған жағдайларды тұрақтандыру жөнінде бірқатар шаралар қабылдауды талап етті. Валюталар айырбастаудың ұйымдасқан нарығында бәсекелестік ортасын жақсарту, халықтың мүддесін қорғау және валюталар айырбастаудың ұйымдасқан нарығынан тыс валюталар айырбастау операцияларын жүргізуге жол бермеу мақсатында Ұлттық Банк мынадай шаралар қабылдады:

- жарғылық капиталдың мөлшеріне қойылатын талаптарды арттыру, оған уәкілетті ұйымдардың айырбастау пункттерінде валютамен жүргізілген операциялар көлемінің өсуі және тиісінше ілеспе тәуекелдердің ұлғаюы себепші болды. Жарғылық капиталды ұлғайту айырбастау пункттерін техникалық жарақтандыруды күшейту, уәкілетті ұйымдар қызметінің ашықтығын арттыру, сондай-ақ халыққа неғұрлым жоғары сападағы деңгейде қызмет көрсету қажеттілігін көрсетеді.

- шетел валютасын теңгеге сатып алу бағамының сату бағамынан ауытқу шектерін ендіруге Ұлттық Банктің құқығын белгілеу. Осындай ауытқудың халықтың шетел валютасына дүрбелең сұранысы болған кезеңде валюталар айырбастаудың ұйымдасқан нарығында уәкілетті банктер және уәкілетті ұйымдар көрсететін қызметті тұтынушылар ретінде халықтың мүддесін қорғау, сондай-ақ «көлеңкелі» нарыққа жол бермеу мақсатында енгізілетіні болжанады.

- айырбастау операцияларын жүргізу кезінде валюталық заңнаманың талаптарын бұзғаны үшін әкімшілік санкциялар қолдану көзделетін жауапкершілік.

Халықтан қолма-қол шетел валютасымен алыпсатарлық операциялар жүргізуге байланысты туындаған әлеуметтік шиеленісті жоюды қамтамасыз ету үшін БАҚ арқылы

түсіндірме іс-шаралары жүргізілді, Президент Әкімшілігіне, Премьер-Министрге, Кәсіпкерлердің тәуелсіз қауымдастығына, «Нұр Отан» халықтық демократиялық партиясына, «Атамекен» одағы» Қазақстанның ұлттық экономикалық палатасына және уәкілетті ұйымдардың атынан тиісті хаттар жіберілді.

Сонымен қатар, тұрақты негізде валюталар бағамдарының мониторингі жүргізіледі, ай сайын айырбастау пункттерінің қызметіне талдау жасалады, айырбастау операциялары саласындағы бұзушылық статистикасы жүргізіледі.

2010 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қазақстан Республикасының аумағында 3061 айырбастау пункті жұмыс істеді, оның ішінде 1990 банктік айырбастау пункті, 1033 уәкілетті ұйымдардың (банктік емес заңды тұлғалардың) айырбастау пункті және «Қазпочта» АҚ-ның 38 айырбастау пункті. 2009 жылдың басымен салыстырғанда Қазақстан Республикасындағы айырбастау пункттерінің саны 368-ге қысқарды, оның ішінде банктердің айырбастау пункттері 179-ға, уәкілетті ұйымдардың айырбастау пункттері 185-ке, «Қазпочта» АҚ-ның 4 айырбастау пункті қысқарды. Бұл ретте жыл бойы барлығы 382 айырбастау пункті ашылып, 746 айырбастау пункті жабылды.

Салыстыру үшін, 2008 жылы айырбастау пункттерінің жалпы саны 52-ге ұлғайды, бұл ретте 791 айырбастау пункті ашылып, 741 айырбастау пункті жабылды.

Осылайша, 2008 жылмен салыстырғанда 2009 жылы ашылған айырбастау пункттерінің саны жалпы қысқарған кезде (52%-ға, оның ішінде банктік емес бойынша 25%-ға), жабылған айырбастау пункттерінің саны іс жүзінде сол деңгейде қалды, бұл валюта нарығының осы сегменті қатысушыларының тұрақтанудағы және нығаюдағы орнықты үрдісін көрсетеді.

Экспорттық-импорттық валюталық бақылау. Экспорттық-импорттық валюталық бақылау саласындағы қызмет 2009 жылы экспорттық-импорттық валюталық бақылаудың түрлендірілген нұскасын одан әрі жүзеге асыруға бағытталды.

Экспорттық-импорттық валюталық бақылау шеңберінде бизнестің жүктемесін төмендету мақсатында Ұлттық Банк қабылдаған шаралар бөлігінде 2009 жылы мынадай жұмыс жүргізілді:

- көтерілген кезде мәміле паспортын ресімдеу қажет болатын шекті мән 2009 жылғы 1 қарашадан бастап 10 мың доллардан 50 мың долларға дейін ұлғайтылды. 2008 жылдың деректерін бағалау бойынша бұл негізінен шағын және орта бизнестің паспортизацияланатын сауда келісімшарттары санының үштен бірінен астамын қысқартуды қамтамасыз етеді. Бұл ретте мәміле паспортын жабу үшін сыртқы экономикалық қызметке қатысушылардан қандай да болмасын құжаттар ұсыну талап етілмейді;

- артық бағандар мен бөлімдерді алып тастау арқылы мәміле паспортының нысаны оңайлатылды;

- 2009 жылғы маусымда Қазақстан Республикасының жаңа Кеден кодексін әзірлеу жөніндегі жұмыс тобы шеңберінде 295-баптың редакциясы келісілді, оған сәйкес Тәуекелдерді басқару жүйесі ескеріле отырып, мәміле паспортының көшірмесі сыртқы экономикалық қызметке қатысушылардың жекелеген санаттары ғана тауарлар шығару кезінде ұсынылатын қосымша құжаттардың тізбесінде көзделген (сары және қызыл дәліз);

- 2009 жылғы қыркүйекте Қазақстанның Қаржыгерлері қауымдастығының көмегімен тарифтік саясат, оның ішінде мәміле паспорты бойынша алымдар алу бөлігіндегі мәселелер бойынша ірі банктердің өкілдерімен кездесу өткізілді.

Қаржы министрлігінің Кедендік бақылау комитетімен (бұдан әрі – КБК) ақпарат алмасу арқылы экспорттық-импорттық валюталық бақылаудың тиімділігін арттыру мақсатында

2009 жылы мынадай мәселелерді талқылау үшін КБК өкілдерімен 2 кездесу өткізілді:

- Кеден одағы іс жүзінде жүзеге асырылған кезде экспорттық-импорттық валюталық бақылау саласындағы тәуекелдерді бағалау;

- экспорттық-импорттық операцияларды жүзеге асыру кезінде экспорттық-импорттық валюталық бақылау механизмін Бірыңғай электрондық терезе жүйесіне ендіру.

Экспорттық-импорттық валюталық бақылаудың қолданылып жүрген схемасын одан әрі жетілдіру және автоматтандыру мақсатында экспорттық-импорттық операцияларды жүзеге асыру кезінде Бірыңғай электрондық терезе жүйесін ендіру үшін ақпараттық жүйелерді интеграциялау жөніндегі мемлекеттік органдардың жұмыс топтарының отырыстарына қатысты және осы бағытта шешім ұсынды.

Валюталық заңнаманың бұзылуын қарау үшін 2009 жылы Ұлттық Банктің филиалдарына 4 мыңнан астам хабар келіп түсті.

2009 жылы Кеден одағы іс жүзінде жүзеге асырылған кезде экспорттық-импорттық валюталық бақылау саласындағы тәуекелдерді бағалау бойынша жұмыс жүргізілді. Кеден одағы іс жүзінде жүзеге асырылған кезде қарау және шешу талап етілетін мәселелер бойынша кездесулер өткізу жөнінде ұсыныс жіберілді және Қаржы министрлігінің, Индустрия және сауда министрлігінің және Статистика агенттігінің өкілдерімен кездесуге қатысты. Кездесу нәтижесі бойынша Кеден одағы ішіндегі репатриацияны бақылаудың қолданылып жүрген механизмінің жұмыс істеуі тоқтатылған кезде туындайтын тәуекелдерді басқару шараларының бірі ретінде Ұлттық Банк репатриацияны бақылау жөніндегі міндетті жанама салықтар алу және тауарлар экспорты мен импорты кезінде оларды төлеуді бақылау механизмі шеңберінде салық органдарына жүктеуді ұсынды.

Сондай-ақ, осы мәселе Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы банкаралық және инвестициялық ынтымақтастық жөніндегі шағын комиссияның 11-ші отырысы барысында талқыланды.

Валюталық заңнаманы бұзушылықтар саласындағы әкімшілік іс жүргізу. Ұлттық Банк 2009 жылы валюталық заңнама саласында әкімшілік құқық бұзушылықтарды анықтау және болдырмау бойынша жұмысты жалғастырды.

Валюталық операциялар және капитал ағындары бойынша ақпарат базасын жасау және осы база негізінде валюталық операцияларға талдама мониторингін жүргізу валюталық реттеудің басым міндеті болып табылуы жалғасуда.

Сыртқы сектордың статистикасын қалыптастыру үшін валюталық операциялар бойынша уақтылы, толық және шынайы есепке алуды қамтамасыз ету мақсатында тіркеу куәліктерін және хабарлау туралы куәліктерді алуға өтініш беру мерзімдерін бұзғаны үшін, шынайы емес ақпарат бергені үшін, сондай-ақ валюталық операциялар бойынша есептілікті уақтылы ұсынбағаны үшін әкімшілік жауапкершілік көзделеді.

Ұлттық Банк 2009 жылы валюталық заңнама саласында әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы 1957 іс қозғады, бұл 2008 жылмен салыстырғанда 1,9 есе аз (3659 іс).

Істер санының азаюы «Шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерін тексеруге мораторий жариялау туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2009 жылғы 17 ақпандағы № 176 қаулысына сәйкес шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерін тексеруге мораторий енгізуге (2009 жылғы 17 ақпан – 2009 жылғы 1 шілде аралығында) және заңнаманың өзгеруіне байланысты болды.

1846 әкімшілік іс бойынша жаза қолданылды, олардың үлкен бөлігі ескерту түрінде – 1500 іс.

2009 жылы Ұлттық Банк салған айыппұлдардың жалпы сомасы 348 іс бойынша 60,2 млн. теңгені құрады.

Сонымен қатар, 2009 жылы 106 іс бойынша өндіріс тоқтатылды, 2 іс қарау үшін сот органдарына жіберілді, оның нәтижелері бойынша 0,2 млн. теңге сомаға айыппұл түрінде жаза қолданылды. Сондай-ақ Ұлттық Банк 11 іс бойынша әкімшілік жаза қолдану және әкімшілік жазадан босату туралы қаулыларды орындауды тоқтатты. 2010 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 3 іс қаралуда.

Осылайша, 2009 жылы Ұлттық Банктің валюталық заңнама саласында әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарау жөніндегі қызметі нәтижелерінің бірі республикалық бюджетті 60,4 млн. теңге сомаға толықтыру болды.

Валюталық бақылау мәселелері бойынша инспекциялау. Валюталық заңнамада әр түрлі шектеулердің қысқартылғанын және тұтастай алғанда валюталық операцияларды жүзеге асыру тәртібінің жеңілдетілуін ескере отырып, валюталық операциялар саласындағы Ұлттық Банк жүзеге асыратын тексерулердің сипаты талдау міндеттеріне, сондай-ақ валюталық бақылау агенттерінің Ұлттық Банкке беретін ақпаратының уақтылы және шынайы болуына қарай бағытталды. Тексерулерді жүзеге асырудың жаңа әдістері статистикалық мониторинг, валюталық мониторинг жүйелері, шетел валютасына сұраныс пен ұсыныс көздері туралы есептерді, экспорттық-импорттық валюталық бақылау нәтижелерін жинау арқылы алынатын ақпаратты, сондай-ақ валюталық заңнама шеңберінде ұсынылатын басқа материалдарды және ақпаратты неғұрлым толық зерттеу мен талдауға негізделді.

Осы жағдайлар және шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерін тексеруге мораторий енгізу Ұлттық Банк жүргізетін тексерулер санының жыл сайын қысқаруына себепші болды. Мәселен, 2007 жылмен салыстырғанда жүргізілген тексерулер саны 22,5%-ға, яғни тексерулер 714-тен 552-ге дейін қысқарды.

Ұлттық Банк 2009 жылы валюталық заңнаманы сақтау мәселелері бойынша 552 тексеру, оның ішінде уәкілетті банктерге/олардың филиалдарына (атап айтқанда 10 банк және «Қазпочта» АҚ кешенді тексерумен қамтылды) 144 тексеру (оның ішінде 2 жоспардан тыс тексеру), уәкілетті ұйымдарға 408 тексеру (оның ішінде 5 жоспардан тыс тексеру) жүргізді.

Жүргізілген тексерулердің нәтижелері бойынша Ұлттық Банктің филиалдары қолма-қол шетел валютасымен айырбастау операцияларын жүргізу тәртібін бұзуды анықтау бойынша санкциялар мен ықпал ету шараларын қолданды, қалған бұзушылықтар бойынша материалды қарау және тиісті шаралар қабылдау үшін Ұлттық Банктің орталық аппаратына жіберілді.

2009 жылы тексеру барысында анықталған бұзушылықтар бойынша, 77 ескертумен қатар, 11,5 млн. теңге сомаға 82 айыппұл түрінде әкімшілік жазалар қолданылды.

Бұдан басқа 216 ықпал ету шарасы қолданылды (оның ішінде 56 – жазбаша ескерту түрінде, 117 – міндеттеме-хаттарды талап ету түрінде және 43 – жазбаша ұйғарым шығару түрінде), сондай-ақ уәкілетті ұйымдардың бір лицензиясын және 25 тіркеу куәлігін қолдануды тоқтата тұру жүзеге асырылды.

III. ЭМИССИЯЛЫҚ ОПЕРАЦИЯЛАР ЖӘНЕ ҚОЛМА-ҚОЛ АҚША АЙНАЛЫМЫ

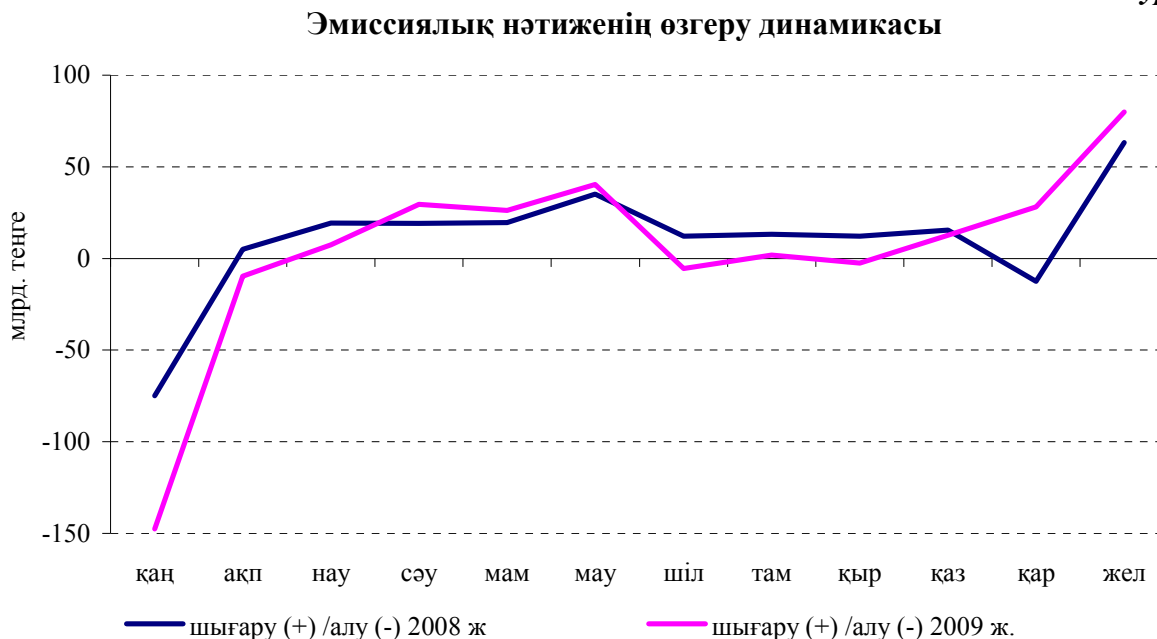
3.1. Ұлттық Банктің эмиссиялық операциялары

2009 жыл өткен жылмен салыстырғанда экономика субъектілерінің қолма-қол ақшаға қажеттілігінің қысқаруымен сипатталды. 2009 жылы Ұлттық Банктің резервтік қорынан айналысқа 1 476,2 млрд. теңге сомада қолма-қол ақша шығарылды, бұл 2008 жылы айналысқа шығарылғаннан 19,1%-ға көп. Қолма-қол ақшаны айналыстан алу көлемі 27,2%-ға қысқарып, 1 415,2 млрд. теңгені құрады. Осылайша, эмиссиялық нәтиже 61,0 млрд. теңге мөлшерінде оң болып қалыптасты, бұл 2008 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда 2,1 есе төмен (126,9 млрд. теңге).

Қаңтарда қолма-қол ақшаны айналыстан алу 2008 жылмен салыстырғанда 2 есеге жуық ұлғайып, (-)147,6 млрд. теңгені құрады, бұл теңге айналысының бүкіл кезеңінде осы айлық көрсеткіш үшін тарихи минимум болып табылды. Ақпанда эмиссиялық нәтиже 14,7 млрд. теңгеге, наурызда 11,9 млрд. теңгеге төмендеді, келесі үш айда эмиссия 22,4 млрд.

теңгеге өсті. Шілде – қазан аралығындағы кезеңде эмиссия 46,3 млрд. теңгені құрады. Соңғы екі айда эмиссия айтарлықтай, 57,3 млрд. теңгеге өсті (3.1.1-сурет).

3.1.1-сурет.

Осылайша, өткен жылы эмиссиялық нәтиже қаңтарда алу сомасының айтарлықтай өсуі және ақпан – наурыз және шілде – қазан аралығындағы кезеңде қолма-қол ақшаны айналысқа шығарудың қысқаруы нәтижесінде өткен жылғы осындай көрсеткіштен аз болып қалыптасты.

Эмиссиялық нәтиженің қысқаруына жеке тұлғалардың салымдары бойынша шоттардан беру көлемінің, сондай-ақ шетел валютасын сатудан банктердің кассасына түсімдердің ұлғаюына байланысты қолма-қол ақшаны айналыстан алудың айтарлықтай өсуіне алып келген, ұлттық валютаның құнсыздануы әсер етті.

Өңірлер бойынша алғанда Алматы қаласын, Жамбыл және Оңтүстік Қазақстан облыстарын қоспағанда, барлық облыста оң эмиссиялық нәтижелер тіркелді. Барынша эмиссиялайтын облыстар Қызылорда (66,6 млрд.теңге), Алматы (63,1 млрд.теңге), Шығыс Қазақстан (60,3 млрд. теңге) және Қарағанды (60,1 млрд.теңге) облыстары болып табылады.

2008 жылғы көрсеткіштермен салыстырғанда эмиссиялық нәтиженің төмендеуі көптеген облыста байқалды, бес облыста эмиссия өсті, Солтүстік Қазақстан облысында эмиссия өткен жылғы көрсеткіш деңгейінде қалды. Оңтүстік Қазақстан облысы бойынша қолма-қол ақшаны алудың 13,2 млрд. теңге сомаға қысқаруы байқалды.

3.2. Қолма-қол ақша айналымы

Банктердің кассалық айналымдары республика бойынша тұтастай алғанда 2009 жылы азайды. Банктердің кассасына түсетін қолма-қол ақша көлемі 2008 жылмен салыстырғанда 345,8 млрд. теңгеге төмендеп, 9 667,9 млрд. теңгені құрады. Қолма-қол ақша беру көлемі 10 145,0 млрд. теңгені құрады (204,3 млрд. теңгеге төмендеді).

Айналымдардың ұлғаюы кассалық айналымдардың кіріс бөлігінің бес бабы, негізінен ұлттық валютаның құнсыздануы бойынша болды (ІІІ бөлімнің 3.2-бөлімшесіне 1-қосымша). Кассалық айналымдардың шығыс бөлігінің баптарында тауарлар, қызмет көрсетулер және жұмыстар, ауылшаруашылық өнімдері үшін ақы төлеуге жеке тұлғалардың салымдары және жеке мен заңды тұлғаларға заемдар бойынша шоттардан берулер азайды.

Банктердің кассаларына қолма-қол ақшаны қайтару коэффициенті 2008 жылғы 96,8%-ға қарағанда 95,3% құрады.

Банктердің кассаларына қолма-қол ақша қаражаты түсуінің негізгі үлесін мына түсімдер құрайды:

- тауарларды, қызмет көрсетулерді және орындалған жұмыстарды сатудан – 2 238,8 млрд. теңге немесе банктердің кассаларына қолма-қол ақша түсімдерінің жалпы көлемінің төрттен бір бөлігі. Осы бап бойынша қолма-қол ақша кірісінің өткен жылмен салыстырғанда азаюы 5,5%-ды (129,5 млрд. теңге) құрады;

- шетел валютасын сатудан – 7,9% (133,6 млрд. теңге) ұлғайып, 1 815,6 млрд. теңге;

- жеке тұлғалардың салымдары бойынша шоттарға – 5,6%-ға (95,2 млрд. теңге) төмендей отырып, 1 593,6 млрд. теңгені (үлестік көрсетумен 16,5%-ды) құрады.

Банктердің кассаларына қолма-қол ақша түсу баптары арасында неғұрлым төмендеу тауарларды, қызмет көрсетулерді және жұмыстарды сатудан түскен түсімдерге, жеке тұлғалардың салымдары бойынша шоттарға, сондай-ақ жеке және заңды тұлғалардың заемдарын өтеуге тиесілі – 50,8 млрд. теңге немесе 22,5% болды.

Банктердің касса айналымдарының шығыс бөлігінің басым баптары мыналар болып қалуда:

- банкоматтарды толықтыру үшін беру – 2 635,0 млрд. теңге, немесе банктердің кассаларынан қолма-қол ақша берудің жалпы көлемінен 26,0%. Осы бап бойынша қолма-қол ақша берудің ұлғаюы 20,4%-ды (446,1 млрд. теңге) құрады.

- жеке тұлғалардың депозиттері бойынша шоттардан беру – 1 725,6 млрд. теңге (үлестік көрсетумен – 17,0%). Алайда осы бап бойынша 94,0 млрд. теңге (5,2%) мөлшеріндегі төмендеу байқалды;

- тауарлар, қызмет көрсетулер және орындалған жұмыстар үшін ақы төлеуге қолма-қол ақша беру – 1 398,0 млрд. теңге немесе банктердің кассаларынан қолма-қол ақша берудің жалпы көлемінің 13,8%-ы болды. 2008 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда азаю 207,2 млрд. теңгені немесе 12,9%-ды құрады. Кредит нарығында ресурстардың болмауынан туындаған іскерлік белсенділіктің төмендеуі тауарлар, жұмыстар және қызмет көрсетулерді сату көлемінде көрінді.

2009 жылы кредиттеуді шектеуге байланысты жеке және заңды тұлғаларға заем берудің 43,5%-ға (50,0 млрд. теңге) төмендеуі, сондай-ақ ауылшаруашылық өнімдері үшін ақы төлеу үшін берудің 63%-ға (67,5 млрд. теңге) ұлғаюы банктердің кассалық айналымдарындағы ерекше сипат болды.

IV. ҚАРЖЫ НАРЫҒЫ

4.1. Валюта нарығы

Ішкі валюта нарығы 2009 жылы Ұлттық Банктің теңге бағамын ақпанда белгіленген валюталық дәліз шегінде ұстап тұру жөніндегі белсенді саясатының ықпал етуімен дамыды.

2009 жылғы қаңтар – қыркүйек аралығындағы кезеңде ішкі валюта нарығындағы ахуал шетел валютасына ұсыныстың төмен болуы жағдайында қалыптастырылды, оның көлемі оған сұранысты қанағаттандырмады. Шетел валютасына ұсыныстың жеткіліксіз болуының негізгі себебі энергия тасымалдауыштардың әлемдік бағаларының төмен болуынан тауарлар экспортынан түсетін түсімдердің төмендеуі, сондай-ақ банк секторының халықаралық капитал нарықтарындағы заемдық ресурстарға кіруінің шектелуі болды. Шетел валютасына сұраныстың өсуіне жыл басындағы құнсыздануды күтулер, ақпан-наурызда девальвацияның қайтадан болуын күту, сондай-ақ 3-тоқсанда құнсызданудың «екінші толқыны» туралы алыпқашпа сөздердің пайда болуы себепші болды.

Ұлттық Банк шараларының, сондай-ақ Қазақстан экспортының негізгі позициясының әлемдік бағаларының өсуінің жаңғыртылуы нәтижесіне ішкі валюта нарығындағы ахуал тұрақтанды және 2009 жылғы қарашадан бастап ұлттық валютаның нығаю үрдісі байқалды.

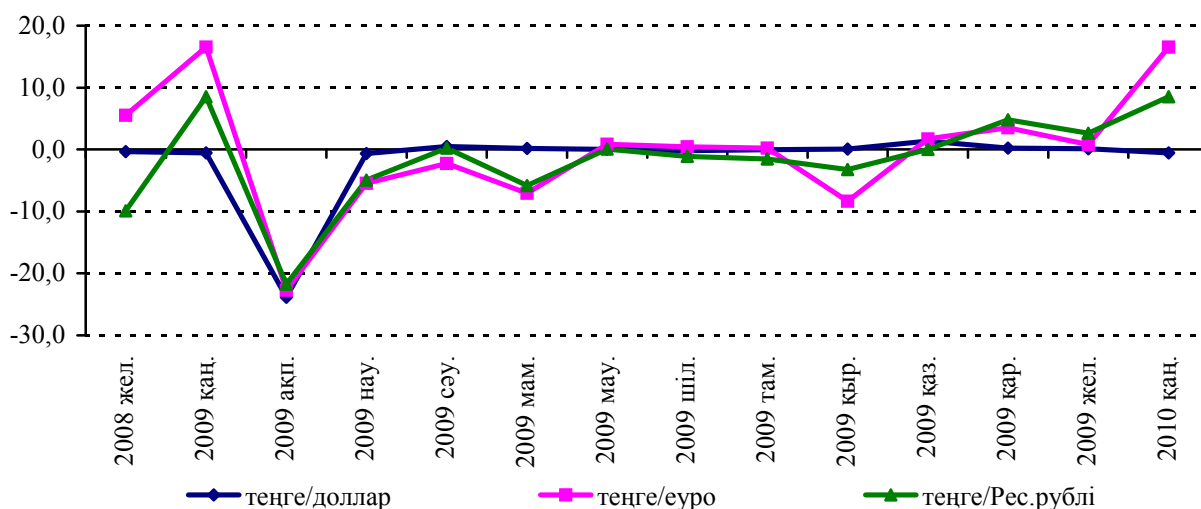
2009 жылы теңгенің бір доллар үшін орташа алынған айырбас бағамы 147,51 теңге болды. Биржалық бағам бір доллар үшін 148,46 теңгені құрады. Теңге бір жыл ішінде АҚШ долларына қатысты номиналдық көрсетумен 22,9%-ға әлсіреді.

2009 жылы теңгенің бір еуроға қатынасы бойынша ресми бағамы 24,5%-ға, Ресей рубліне – 19,7%-ға әлсіреді (4.1.1-сурет).

4.1.1-сурет

Теңге бағамының АҚШ долларына, еуроға және Ресей рубліне динамикасы

өткен айға %

* - «+» теңгенің шетел валютасына нығаюы, «-» - теңгенің шетел валютасына әлсіреуі.

2009 жылы биржада және сол сияқты банкаралық нарықта шетел валютасымен операциялар көлемінің төмендеуі байқалды. Мәселен, доллар позициясындағы биржалық сауда-саттық көлемі 2008 жылмен салыстырғанда 29,5%-ға төмендей отырып, 47,0 млрд. долл. құрады. Биржадан тыс валюта нарығында резидент банкер мәмілелерінің көлемі 2008 жылмен салыстырғанда 52,2%-ға төмендеп, 49,5 млрд. долл. құрады.

Ресей рублімен және еуромен операциялардың валюта нарығының биржалық және биржадан тыс сегменттері айналымындағы үлесі шамалы болды. Биржа нарығында Ресей рублімен операциялар көлемі 1,2 млрд. ресей рубліне дейін 2,1 есе ұлғайды, еуромен операциялар көлемі 530 млн. еуроға дейін 48,2 есе ұлғайды. Биржадан тыс валюта нарығында Ресей рублімен конверсиялық операциялар көлемі 3,8 млрд. ресей рубліне дейін 56,3%-ға ұлғайды, еуромен конверсиялық операциялар көлемі 629,2 млн. еуроға дейін 47,1%-ға төмендеді.

Өткен жылдардағыдай қолма-қол шетел валютасы нарығында басымдық АҚШ долларына берілді. 2009 жылы айырбастау пункттеріндегі нетто-сату көлемі 2008 жылмен салыстырғанда 9,5%-ға төмендеп, 8,4 млрд. АҚШ долл. болды. Айырбастау пункттерінің Ресей рублін нетто-сату көлемі 8,4 млрд. ресей рубліне дейін 47,0%-ға, еуроны нетто-сату – 1,0 млрд. еуроға дейін 12,1%-ға төмендеді.

Қазақстан Республикасының бірқатар негізгі сауда әріптес бірнеше елдерінде 2008 – 2009 жылдың басындағы кезеңдегі ұлттық валютаның девальвациясы 2008 жылдың жартысынан бастап теңгенің нақты қымбаттау қарқынын жылдамдатуға себепші болды. Теңгенің құнсыздануы теңгенің нақты бағамын 2000 жылғы желтоқсандағы, бәсекелестікке қажеттіліктің базалық деңгейі ретінде қабылданған деңгейде іс жүзінде қалпына келтірілуін қамтамасыз етті. Нәтижесінде 2009 жылдың қорытындысы бойынша теңгенің нақты тиімді

ставкасы 2008 жылғы желтоқсанда 0,53%-ды құраса, 2009 жылғы желтоқсанда 0,31%-ды құрады.

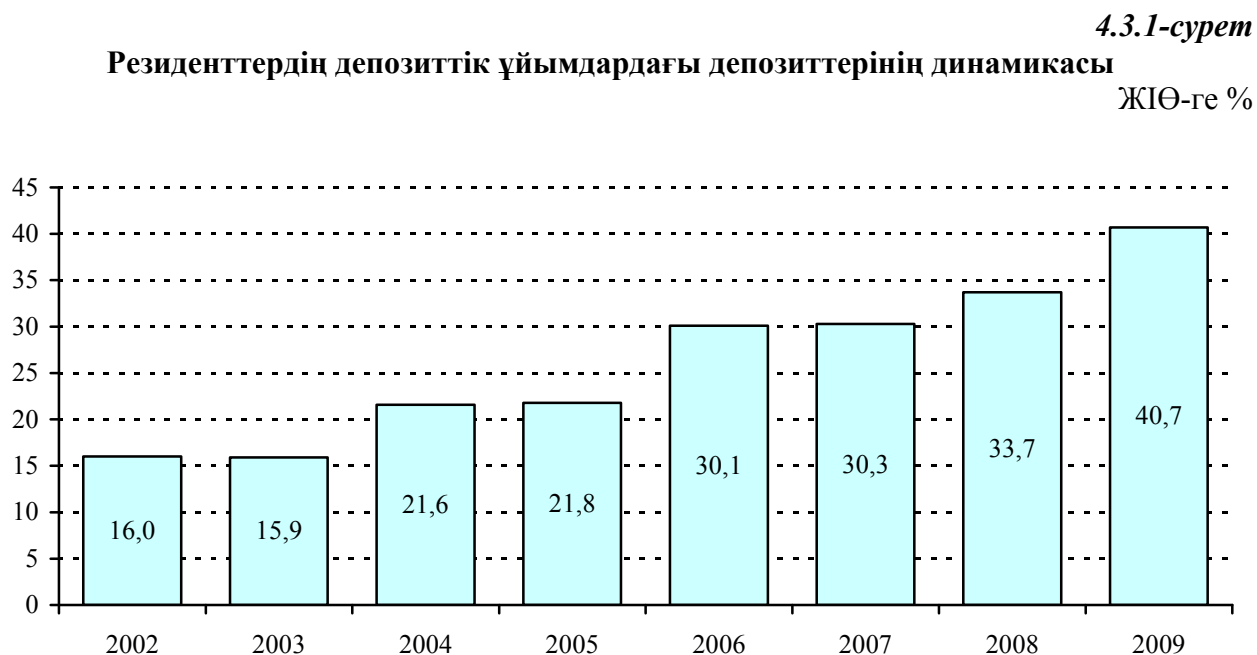
Еуромен орналастырылған депозиттердің көлемі 2008 жылмен салыстырғанда 66%-ға төмендеп, 40,5 млрд. еуроны құрады (2009 жылы орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінің 19,4%-ы). Еуромен орналастырылған депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2008 жылғы желтоқсанда 2,20%-дан 2009 жылғы желтоқсанда 0,28%-ға дейін төмендеді.

Рубльмен орналастырылған депозиттердің көлемі шамалы – орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінің 1%-дан аз болып қалып отыр.

Тұтастай алғанда шетел валютасындағы банкаралық депозиттердің үлесі жоғары – орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінің 59,6%-ы болып қалуда, ал соңғы жылы тұрақты төмендеу үрдісі бар болып отыр. Бұл ретте шетел валютасындағы депозиттердің негізгі бөлігі (58,9%) резидент емес банктерде орналастырылған.

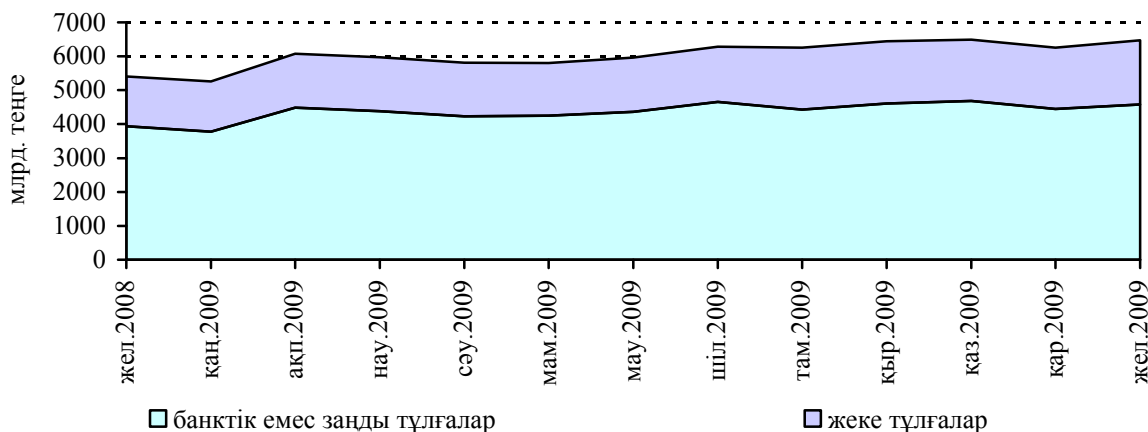
4.3. Депозит нарығы

2009 жылы резиденттердің депозиттік ұйымдардағы депозиттері 6 473,0 млрд. теңгеге немесе валюталық баламасы 43,6 млрд. долл. дейін 19,7%-ға өсті (4.3.1-сурет).

2009 жылы жеке тұлғалардың депозиттерінің 1 893,1 млрд. теңгені құрай отырып, 28,5%-ға ұлғаюы және сол сияқты заңды тұлғалардың депозиттерінің 4 579,9 млрд. теңгеге дейін 16,3%-ға белсенді өсуі байқалды (4.3.2-сурет).

Банктік емес заңды тұлғалардың және жеке тұлғалардың депозиттерінің динамикасы

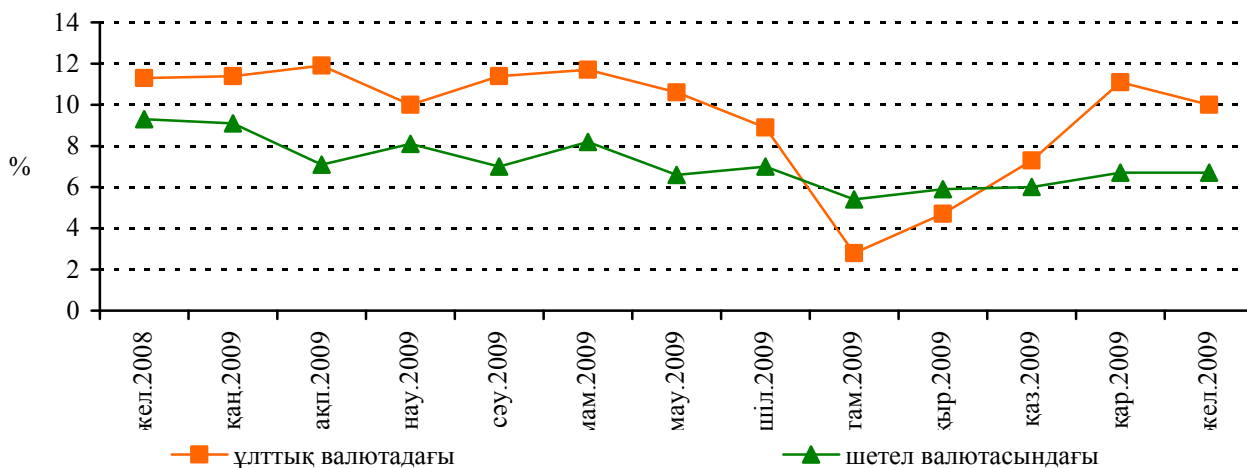
2009 жылы депозиттердің құрылымында ұлттық валютадағы депозиттермен салыстырғанда шетел валютасындағы депозиттердің қарқынды өсуі байқалды. Мәселен, шетел валютасындағы депозиттер 2 828,3 млрд. теңгеге дейін 47,6%-ға өсті, ал ұлттық валютадағы депозиттер 3 644,7 млрд. теңгеге дейін 4,4%-ға өсті. Нәтижесінде депозиттердің жалпы көлеміндегі теңгедегі депозиттердің үлес салмағы 64,6%-дан 56,3%-ға дейін төмендеді.

2009 жылы халықтың (резидент еместерді қоса алғанда) банктердегі салымдарының өсу қарқыны жеделдеді. Нәтижесінде 2009 жылы халықтың салымдары 1 936,3 млрд. теңгеге дейін 29,1%-ға өсті, ал 2008 жылы 3,6%-ға өскен болатын.

Халықтың депозиттерінің құрылымында шетел валютасындағы депозиттердің айтарлықтай өсуі және ұлттық валютадағы депозиттердің шамалы төмендеуі байқалды. Халықтың шетел валютасындағы салымдары бір жыл ішінде 74,4%-ға өсті, ал ұлттық валютадағы депозиттері 3,5%-ға төмендеді. Нәтижесінде халықтың теңгедегі депозиттерінің үлес салмағы 58,1%-дан 43,4%-ға дейін төмендеді.

2009 жылы жеке тұлғалардың теңгедегі мерзімді депозиттері бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 11,3%-дан 10,0%-ға дейін, шетел валютасындағы – 9,3%-дан 6,7%-ға дейін төмендеді (4.3.3-сурет).

Жеке тұлғалардың мерзімді депозиттері бойынша орташа алынған сыйақы ставкасының динамикасы

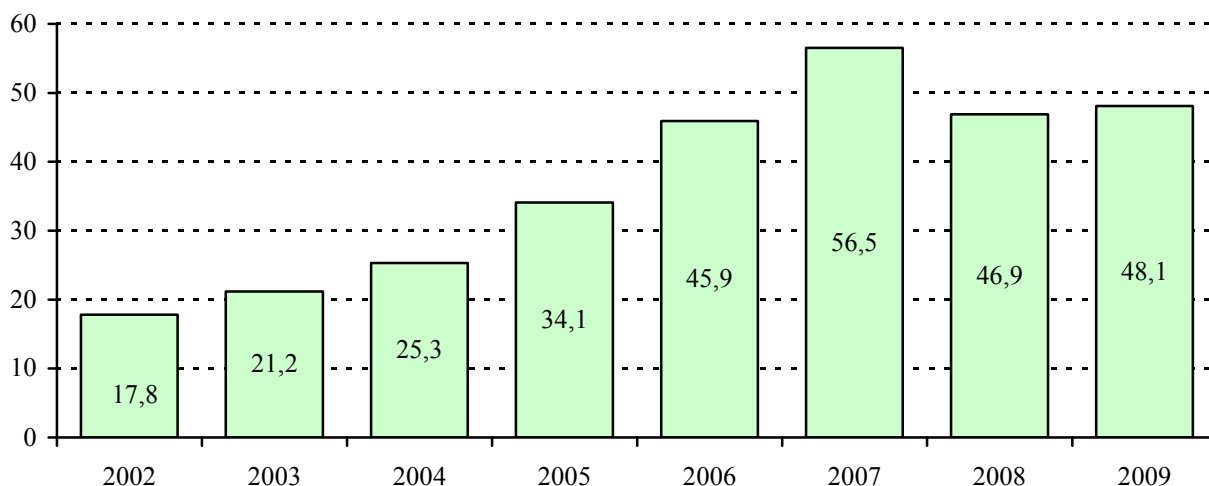
4.4. Кредит нарығы

Әлемдік қаржы дағдарысының шиеленісуіне байланысты 2009 жылы кредит нарығы тоқыраушылық жағдайында болды. 2009 жылы банктердің экономикаға кредиттерінің көлемі 7 644,0 млрд. теңгеге (51,5 млрд. долл.) дейін 2,5%-ға өсті. Банктердің экономикаға кредиттерінің ЖІӨ-ге қатынасының көрсеткіші 2008 жылмен салыстырғанда 2009 жылы 46,9%-дан 48,1%-ға дейін көтерілді. (4.4.1-сурет).

4.4.1-сурет

Кредиттердің динамикасы

ЖІӨ-ге %

Шетел валютасындағы кредиттер 2009 жылы 3 699,8 млрд. теңгеге (24,9 млрд. долл.) дейін 12,2%-ға өсті, ұлттық валютадағы кредиттер 3 944,3 млрд. теңгеге дейін 5,2%-ға азайды. Нәтижесінде теңгедегі кредиттердің үлес салмағы 2009 жылы 55,8%-дан 51,6%-ға дейін төмендеді.

2009 жылы ұзақ мерзімді кредиттер 6 430,6 млрд. теңгеге дейін 8,3%-ға өсті, қысқа мерзімді кредиттер 1 213,5 млрд. теңгеге дейін 20,2%-ға төмендеді. Тиісінше, ұзақ мерзімді кредиттердің үлес салмағы 79,6%-дан 84,1%-ға дейін көтерілді.

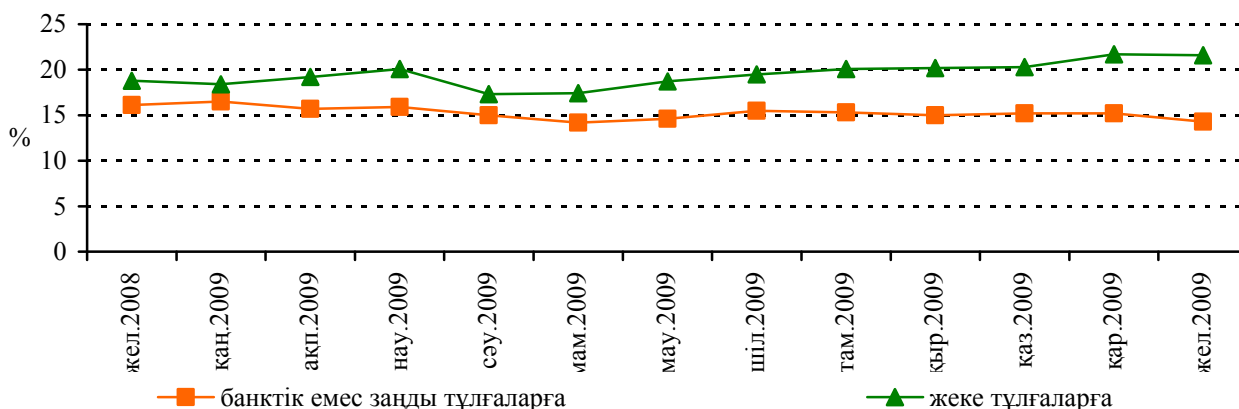
2009 жылы нақты сектордың кәсіпорындарына кредиттердің ЖІӨ-ге көлемі 2008 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда 32,2%-дан 34,1%-ға дейін көтерілді, ал жеке тұлғаларға кредиттердің ЖІӨ-ге көлемі 14,7%-дан 14,0%-ға дейін төмендеді.

2009 жылы тұтынушылық кредиттер 928,1 млрд. теңгеге дейін 12,7%-ға төмендеді, ал ипотекалық кредиттер 690,2 млрд. теңгеге дейін 6,1%-ға ұлғайды.

2009 жылы банктердің шағын кәсіпкерлікке кредиттерінің көлемі 1 708,2 млрд. теңгеге дейін 8,8% немесе экономикаға кредиттердің жалпы көлемінің 22,3%-ға өсті.

Жеке тұлғаларға ұлттық валютамен берілген кредиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2008 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 2009 жылғы желтоқсанда 18,8%-дан 21,6%-ға дейін көтерілді, ал заңды тұлғаларға кредиттер бойынша 16,1%-дан 14,3%-ға дейін төмендеді (4.4.2-сурет).

**Банктердің ұлттық валютамен берілген кредиттері бойынша орташа алынған
сыйақы ставкасы динамикасы**

4.5. Мемлекеттік бағалы қағаздар нарығы

2009 жылы Қаржы министрлігінің мемлекеттік бағалы қағаздары бойынша 67 аукцион өткізілді. Эмиссия көлемі 2008 жылмен салыстырғанда 50,0%-ға ұлғайып, 707,6 млрд. теңгені құрады, оның ішінде қысқа мерзімді – 146,4 млрд. теңге, орта мерзімді – 224,2 млрд. теңге, ұзақ мерзімді – 337 млрд. теңге.

2010 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қаржы министрлігінің ұлттық валютада номинирленген, айналыстағы мемлекеттік бағалы қағаздарының көлемі 2009 жылы 57,9%-ға ұлғайып, дисконтталған баға бойынша 1 288,2 млрд. теңгені құрады, оның ішінде қысқа мерзімді – 146,4 млрд. теңге, орта мерзімді – 446,6 млрд. теңге, ұзақ мерзімді – 695,2 млрд. теңге.

Орналастырылған қысқа мерзімді ноталардың көлемі 2009 жылы 50,9%-ға азайып, 1 446,5 млрд. теңгені (2008 жылы – 2 946,5 млрд. теңге) құрады. Ұлттық Банктің 2009 жылы шығарған қысқа мерзімді ноталарының орташа алынған кірістілігі орташа алынған айналыс мерзімі 63,63 күн болған кезде (2008 жылы – 40,4 күн) 3,24% деңгейде қалыптасты (2008 жылы – 6,29%). 2010 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 473,3 млрд. теңге сомадағы (дисконтталған бағамен) сомадағы қысқа мерзімді ноталар айналыста болды.

Ұлттық Банктің мемлекеттік бағалы қағаздардың қайталама нарығындағы операциялары. 2009 жыл ішінде Ұлттық Банктің сату көлемі 69 594,75 млн. теңгені құрады. Сатып алу көлемі 862,0 млн. теңгені құрады.

2009 жылы Ұлттық Банк қысқа мерзімді ноталарды сатып алу бойынша операцияларды, «тікелей РЕПО» операцияларын жүргізген жоқ.

«Кері РЕПО» ашу бойынша операциялар 7 171,5 млн. теңге сомаға жүргізілді, осы операциялар бойынша мерзім – 23,24 күнді, кірістілік - жылдық 8,21%-ды құрады.

2009 жыл ішінде Ұлттық Банктің портфелінде МЕОКАМ-36 1 150,0 млн. теңге сомаға, МЕККАМ-9 31,3 млн. теңге сомаға, МЕОКАМ-60 2,2 млн. теңге сомаға, МЕОКАМ-72 1 741,5 млн. теңге сомаға, Ұлттық Банктің ноталары 101,9 млн. теңге сомаға өтелді.

Ұлттық Банктің мемлекеттік бағалы қағаздар портфелі 2010 жылғы 1 қаңтарға 5 047,1 млн. теңгені құрады.

V. ТӨЛЕМ ЖҮЙЕЛЕРІ

Ұлттық Банктің төлем жүйелері саласындағы 2009 жылғы қызметі ақша төлемі мен аударымын жүзеге асыру саласындағы нормативтік құқықтық актілерді жетілдіруге және төлем жүйелерінің техникалық инфрақұрылымын түрлендіруге бағытталды.

Төлем жүйелерінің операциялық сенімділігін және өндірістік тиімділігін арттыру мақсатында 2009 жыл ішінде төлем жүйелерін барлық құрамдас бөліктері ресурстарды үнемдеу және барынша пайдалану, қорғаныш пен рұқсат етудің талап етілетін деңгейін қамтамасыз ету талаптары ескеріле отырып әзірленген жаңа бағдарламалық-техникалық платформаға көшіру бойынша ауқымды жұмыс жүргізілді.

Қазақстанның төлем жүйелерінің клиенттің банк шоты нөмірінің ISO 13616:1997 IBAN халықаралық стандартқа негізделген жаңа құрылымын пайдалануға және банктік сәйкестендіру кодына көшу шеңберінде 2009 жыл ішінде нарықтың барлық қатысушыларының (банктердің және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың), төлем жүйелерінің операторы – «ҚБЕО» РМК-ның және Қазақстан Республикасының мүдделі мемлекеттік органдарының іс-қимылдарын ұйымдастыру және үйлестіру бойынша жұмыс жүргізілді. Клиенттің банк шотының жаңа құрылымын пайдалануға және банктік сәйкестендіру кодына көшу 2010 жылғы 7 маусымнан бастап жүзеге асырылады.

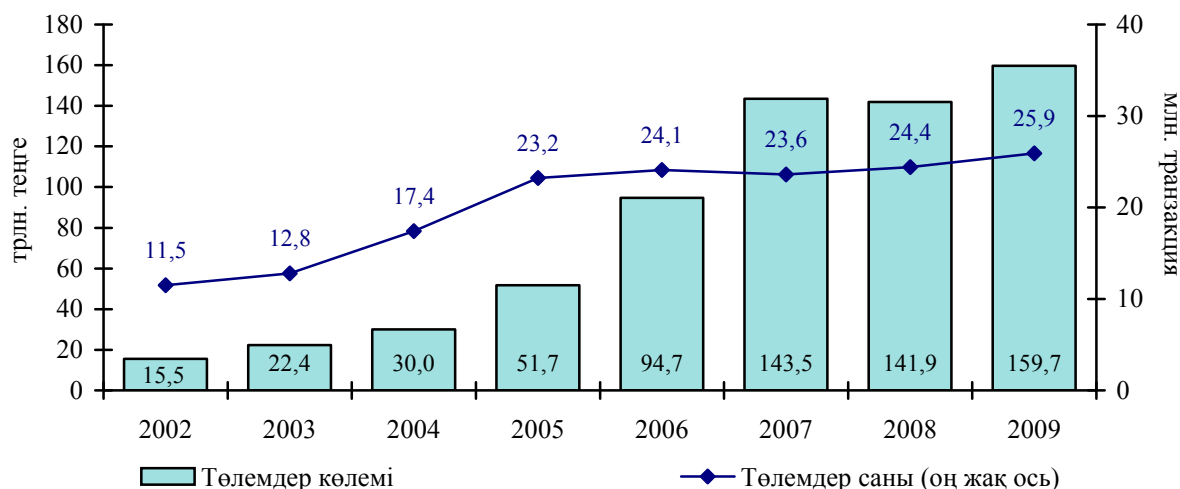
Сондай-ақ 2009 жылы Ұлттық Банк Қазан қ. (Ресей) өткен «Payments Week 2009» халықаралық форумына және ТМД елдері бастамаларының төлем жүйелері және бағалы қағаздар бойынша есеп айырысу саласындағы Жұмыс тобының (CISPI) III отырысына қатысты, оның жұмысына ТМД елдерінің ұлттық (орталық) банктерінің өкілдерімен қоса, Дүниежүзілік Банктің, Халықаралық есеп айырысу банкінің және Еуропа Орталық Банкінің өкілдері қатысты. Аталған Форумның жұмысы ТМД өңіріндегі бөлшек төлемдік қызметтер көрсету нарығын дамыту, қазіргі заманғы үрдістер және олардың даму перспективалары, халық үшін бөлшек қызметтер көрсетудің қолжетімділігін арттыру мәселелерін, сондай-ақ жедел дамып отырған электрондық төлемдердің инновациялық жүйелерін реттеудің және қадағалауды жүзеге асырудың проблемалық мәселелерін талқылауға арналды.

Төлем жүйелерін дамытудың және жалпы мемлекеттік мәні бар, Қазақстанның төлем жүйелерінің инфрақұрылымына қатысты жобаларды жүзеге асыру кезінде өзара іс-қимыл жасаудың басым бағыттары жөніндегі келісілген саясатты әзірлеу мақсатында Ұлттық Банкте консультативтік-кеңес органы – Ұлттық төлем кеңесі құрылды.

Тұтастай алғанда, 2009 жылы Қазақстанның төлем жүйелері арқылы (5.1-сурет) 159,7 трлн. теңге (немесе 1083,0 млрд. АҚШ долл.) сомаға 25,9 млн. транзакция жүргізілген. 2008 жылмен салыстырғанда төлем жүйелеріндегі төлемдердің саны 6,1%-ға (1,5 млн. транзакцияға) ұлғайды, төлемдер көлемі 12,6%-ға (17,9 трлн. теңгеге) өсті.

5.1-сурет.

Қазақстанның төлем жүйелеріндегі төлем ағындарының динамикасы

5.1. Банкаралық ақша аудару жүйесі (БААЖ)

2010 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша БААЖ-де 52 пайдаланушы тіркелді, оның ішінде 37 банк және «Қазақстанның Даму Банкі» АҚ, Қаржы министрлігінің Қазынашылық Комитеті, Мемлекетаралық банк және Еуразия даму банкі, Ұлттық Банк және Мемлекеттік жинақтаушы зейнетақы қорының Кастодиан Банкі (Ұлттық Банктің Монетарлық операцияларды есепке алу басқармасы), Мемлекеттік зейнетақы төлеу орталығы (3 шот – зейнетақы төлемдеріне, әлеуметтік аударымдарға және әлеуметтік төлемдерге арналған) және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын 6 ұйым.

2009 жыл ішінде БААЖ арқылы 157,0 трлн. теңге (немесе 1064,4 млрд. АҚШ долл.) сомасына 10,0 млн. транзакция жүзеге асырылған. 2008 жылмен салыстырғанда төлем саны 4,1%-ға (395,6 мың транзакцияға) ұлғайған, ал төлем сомасы 12,5%-ға (17,4 трлн. теңгеге) өскен. 2009 жылғы БААЖ-дегі бір төлем құжатының орташа сомасы 15,7 млн. теңгені құрап, 2008 жылмен салыстырғанда 8,0%-ға (1,2 млн. теңгеге) ұлғайды.

2009 жылы БААЖ арқылы бір күнде орташа алғанда 630,5 млрд. теңге сомаға 40,1 мың транзакция өткен, бұл 2008 жылғы деңгейден саны бойынша 1,6 мың транзакцияға (4,1%) көп және сома бойынша 70,1 млрд. теңгеге (12,5%) көп.

Жүйедегі өтімділіктің орташа күндік көлемі (ақша төлемі мен аударымын жүзеге асыру үшін жүйеге пайдаланушылар аударатын ақша сомасы) 2008 жылмен салыстырғанда 8,7%-ға ұлғайып (46,4 млрд. теңге), 2009 жылы 578,3 млрд. теңгені құрады. БААЖ-де ақша айналымдылығының орташа күндік коэффициенті (ААК) 1,09 құрады. Ақша өтімділігінің коэффициенті (АӨК) жүйе бойынша орташа алғанда 1,05 құрады.

Бұл ретте БААЖ, елдің жүйелік-мәндік төлем жүйесі арқылы қаржы секторының операциялары бойынша ірі және мерзімді төлемдер жүргізіледі. Мәселен, 2009 жылы БААЖ арқылы негізінен Қазақстан резиденттерінің бағалы қағаздарымен (БААЖ-де төлемдердің жалпы көлемінің 42,1%-ы), банкаралық депозиттермен және банктер мен олардың клиенттерінің меншікті қаражатының аударымдарымен (тиісінше 29,7%) операциялар бойынша, сондай-ақ шетелдік валютамен және қымбат металдармен операциялар бойынша (12,7%) төлемдер жүргізілген. 2009 жылы тауарлар мен қызмет көрсетулер үшін төлемдер көлемі жалпы төлемдер көлемінің 6,6%-ын құрады, бюджетке төлемдер және бюджеттен төлемдер көлемі тиісінше 3,4%-ды құрады.

БААЖ-де төлемдер көлемінің өсуі негізінен банкаралық депозиттермен және банктер мен олардың клиенттерінің меншікті қаражатының аударымдарымен операциялар бойынша төлемдер көлемінің 83,1%-ға ұлғаюына байланысты болды.

2009 жылы «ҚБЕО» РМК арқылы өткізілген қолма-қол емес төлемдердің жалпы көлемінің 98,3%-ы және олардың жалпы санының 38,5%-ы БААЖ арқылы өңделді, бұл анағұрлым ірі және басымдығы аса жоғары төлемдерді жүргізуде БААЖ мақсатының орындалуы туралы куәландырады.

5.2. Банкаралық клиринг жүйесі

Банкаралық клиринг жүйесінде қатысушылар саны 2010 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 38 болды, оның 31-і банк, Қаржы министрлігінің Қазынашылық Комитеті, Ұлттық Банк, Мемлекеттік жинақтаушы зейнетақы қорының Кастодиан Банкі (Ұлттық Банктің Монетарлық операцияларды есепке алу басқармасы), Мемлекеттік зейнетақы төлеу орталығы (3 шот – зейнетақы төлемдеріне, әлеуметтік аударымдарға және әлеуметтік төлемдерге арналған) және «Қазпочта» АҚ.

Банкаралық клиринг жүйесінде төлемдерді есептеу нетто (таза) негізде күніне бір рет жүзеге асырылады, бұл ретте төлемдерді өңдеу тарифтері БААЖ қарағанда біршама төмен. Осыған байланысты негізінен клиринг жүйесінде ұсақ сомаларға басым емес және мерзімсіз бөлшек төлемдер жүргізіледі, бұл жүйе арқылы еліміздегі қолма-қол жасалмайтын

төлемдердің барлық санының жартысынан көбін өткізуге ықпал етеді. Мәселен, 2009 жылы осы жүйе арқылы барлық қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы санының 61,5%-ы және жалпы көлемнің 1,7%-ы өңделді.

2009 жылы Банкаралық клиринг жүйесі арқылы 2 742,3 млрд. теңге (немесе 18,6 млрд. АҚШ долл.) сомаға 15,9 млн. төлем құжаты өткізілді. 2008 жылмен салыстырғанда клиринг жүйесіндегі құжаттардың саны 7,3%-ға ұлғайды (1,1, млн құжатқа), ал төлемдердің сомасы 19,5%-ға (447,4 млрд. теңгеге) өсті. Банкаралық клиринг жүйесіндегі бір төлем құжатының орташа сомасы 2008 жылмен салыстырғанда 11,4%-ға ұлғая отырып (17,5 мың теңгеге), 2009 жылы 172,1 мың теңгені құрады.

2009 жылы орташа алғанда клиринг жүйесі арқылы бір күнде 11,0 млрд. теңге сомаға 64,0 мың құжат өтті, бұл 2008 жылғы деңгейден төлемдер саны бойынша 4,4 мың транзакцияға (7,3%) және төлемдер сомасы бойынша 1,8 млрд. теңгеге (19,5%) көп.

Банкаралық клиринг жүйесіндегі тәуекелдерді басқару және ақша айналымдылығын талдау мақсатында ақша айналымдылығы коэффициентінің (ААК) есебі қолданылады. 2009 жылы орташа күндік ААК 5,3 болды, бұл жүйедегі жоғары ақша айналымдылығын (2008 жылы - 3,9) сипаттайды. Пайдаланушылардың клирингтегі таза позициясы сомасының үлесі пайдаланушылардың БААЖ-дағы 2009 жылғы орташа күндік айналымы сомасына қатысы бойынша аз болып табылады – 0,4 %, ол жүйедегі өтімділік тәуекелінің және жүйелік тәуекелдің туындау мүмкіндігін төмендетеді.

2009 жылы осы жүйедегі төлемдердің негізгі үлесі шаруашылық жүргізуші субъектілердің тауарлар мен материалдық емес активтер (жүйедегі төлемдердің жалпы көлеміндегі үлесі 31,9%-ды құрады), көрсетілген қызметтер (үлесі – 27,5%), сондай-ақ бюджетке төлемдер (салық және бюджетке басқа да міндетті төлемдерді төлеу) және бюджеттен төлемдер (үлесі – 21,8%) үшін есеп айырысу бойынша төлемдеріне тиесілі.

Клиринг жүйесінде төлемдердің жалпы көлемінің ұлғаюы негізінен тауарлар мен материалдық емес активтер үшін 31,7% және көрсетілген қызметтер үшін 27,3% есеп айырысулар бойынша төлемдер көлемінің өсуімен байланысты.

5.3. Төлем құралдары

2009 жылы банктер және «Қазпочта» АҚ төлем құралдарын пайдалана отырып⁷ (5.3.1-кесте) 90,0 трлн. теңге (немесе 610,0 млрд. долл.) сомаға 163,8 млн. транзакция жүргізді.

Қазақстан аумағында төлем тапсырмалары мен төлем карточкалары көрсетілген төлем құралдарынан ең көп таралғаны болып табылады, ең аз үлес төлемдік талап-тапсырмалар мен инкассалық өкімдерге тиесілі.

2008 жылмен салыстырғанда қолданылған төлем құралдарының саны 15,4 млн. транзакцияға (10,4%-ға) ұлғайды, сомасы 19,9 трлн. теңгеге (18,1%-ға) төмендеді. Төлем көлемінің төмендеуі төлем тапсырмаларын пайдалана отырып жүргізілетін төлем сомасының 21,8 трлн. теңгеге (20,8%-ға) азаюына байланысты. Бұл ретте бір төлем тапсырмасының орташа сомасы 2008 жылмен салыстырғанда 26,3%-ға азайды және 2009 жылы 2,1 млн. теңгені құрады. Төлем санының жалпы өсуі негізінен 15,2 млн. транзакцияға (14,8%-ға) төлем карточкаларын қолдана отырып жүргізілетін операциялар санының өсуімен сипатталады.

⁷ МЗТО, Қаржы министрлігінің Қазынашылық Комитетін, Ұлттық Банкті, Мемлекеттік жинақтаушы зейнетақы қорының Кастодиан Банкін, «Бағалы қағаздардың орталық депозитарийі» АҚ-ын, «Қазақстандық қор биржасы» АҚ-ын, Мемлекетаралық банкті, Еуразиялық даму банкін, «Қазақстан ипотекалық компаниясы» АҚ-ын және ҚБЕО Клиринг палатасын қоспағанда, клиенттердің жүргізілген банк ішіндегі және банкаралық төлемдері және банктердің және «Қазпочта» АҚ өз операциялары бойынша төлемдері бойынша төлем құжаттары ескеріледі.

Төлем құралдарын пайдалану туралы мәліметтер

(мың транзакция және млрд. теңге)

Төлем құралы		2008 жыл		2009 жыл		Өзгеруі (%-бен)
		Абс. мәні	жалпы көлемнен%- бен	Абс. мәні	жалпы көлемнен%- бен	
Төлем тапсыр- малары ⁸	Саны	36 355,9	24,5%	39 052,9	23,8%	7,4%
	Сомасы	104 552,5	95,2%	82 791,4	92,0%	-20,8%
Төлемдік талап- тапсырма-лар	Саны	475,5	0,3%	209,9	0,1%	-55,9%
	Сомасы	269,9	0,2%	372,6	0,4%	38,1%
Инкассалық өкімдер	Саны	783,6	0,5%	357,9	0,2%	-54,3%
	Сомасы	238,4	0,2%	287,2	0,3%	20,5%
Төлем карточка- лары	Саны	102 875,6	69,3%	118 076,5	72,1%	14,8%
	Сомасы	2 316,7	2,1%	2 649,6	2,9%	14,4%
Басқа да құралдар ⁹	Саны	7 863,9	5,3%	6 077,7	3,7%	-22,7%
	Сомасы	2 498,3	2,3%	3 875,5	4,3%	55,1%
Жалпы қорытын-ды	Саны	148 354,5	100,0%	163 775,0	100,0%	10,4%
	Сомасы	109 875,7	100,0%	89 976,3	100,0%	-18,1%

Төлем карточкалары. Қазақстан төлем карточкаларының нарығы Қазақстандағы қаржы нарығының анағұрлым тез дамитын және болашағы бар сегменттерінің бірі болып табылады. Қазіргі кезде нарықта қызмет көрсетудің үлкен ассортименти бар және әр түрлі карточкалық бағдарламалардың айтарлықтай мөлшері ұсынылады. Қазіргі уақытта Қазақстанда орташа алғанда 2 адамға бір төлем карточкасынан келеді.

Төлем карточкаларын шығаруды Қазақстан Республикасының 21 банкі және «Қазпочта» АҚ-ы жүзеге асырады. Бұл ретте төлем карточкаларының нарығында халыққа арналған мынадай: Visa International, Europay International, American Express International, Diners Club International және China Union Pay халықаралық төлем карточкалары ұсынылған. Жергілікті өнімдер ретінде Altyn Card (эмитенті «Қазақстан Халық банкі» АҚ), SmartAlemCard

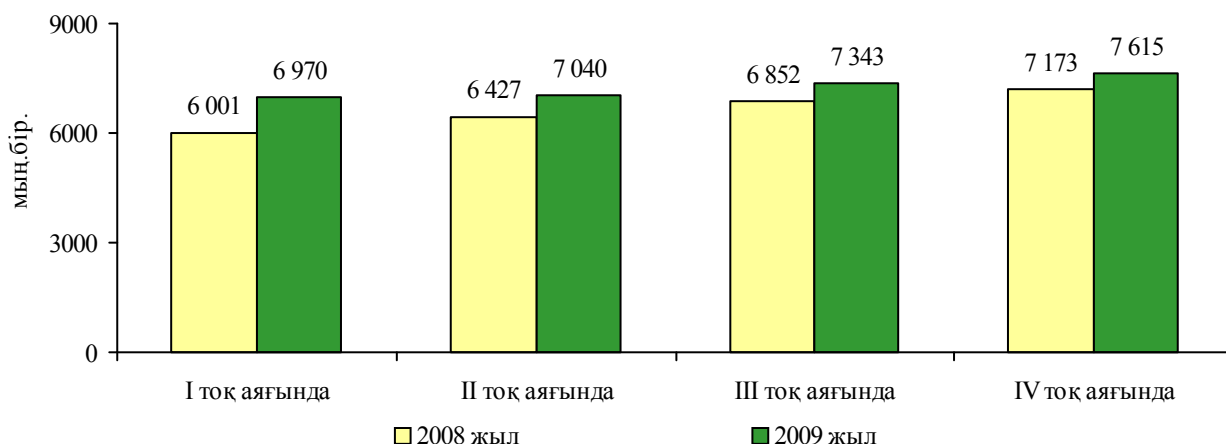
(«БТА Банкі» АҚ), TemirCard («БТА Банкі» АҚ ЕҰ «Темірбанк» АҚ) карточкалары және «Ситибанк Қазақстан» АҚ-ның жергілікті карточкалары ұсынылады.

2010 жылғы 1 қаңтарда айналыста жүрген төлем карточкаларының барлық саны 7,6 млн. бірлік болды, бұл 2009 жылғы тиісті кезеңдегі деңгейден 6,2%-ға артық (5.3.1-сурет). Осы карточкаларды ұстаушылардың саны 7,4%-ға ұлғайды және 2010 жылғы 1 қаңтарда 7,1 млн. адам болды. Бұрынғысынша, елдегі ең танымал карточкалар халықаралық төлем жүйелерінің Visa International және Europay International карточкалары болып табылады, олардың үлесі айналыстағы карточкалардың жалпы санының 97,8%-ын құрайды. Қазіргі уақытта Visa International карточкаларын Қазақстан халқының 35,2%-ы пайдаланады. Жергілікті карточкалардың арасында Altyn Card жүйесінің карточкалары барынша көп таралған (айналыстағы карточкалардың жалпы санындағы үлесі 1,4%).

⁸ Банктер клиенттерінің және «Қазпочта» АҚ төлем тапсырмалары, сондай-ақ банктердің және «Қазпочта» АҚ өз операциялары бойынша төлем тапсырмалары ескеріледі.

⁹ Басқа да төлем құралдары тауарлар және қызметтер үшін есеп айырысуға арналған чектерден, орындалған аккредитивтерден және банк шотын тікелей дебеттеуден тұрады.

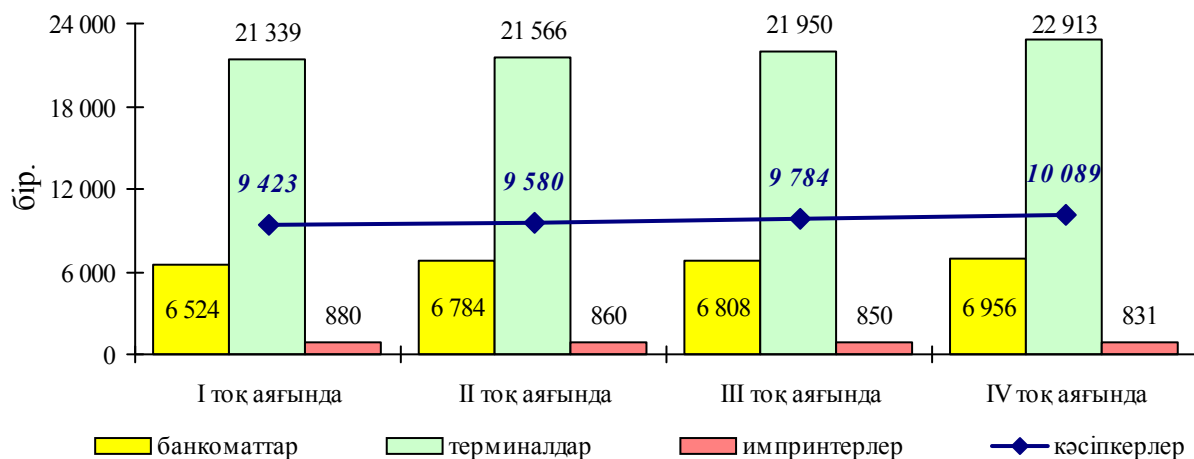
Айналыстағы төлем карточкаларының саны

2010 жылғы 1 қаңтарда Қазақстанда 10 089 сауда кәсіпорны ақы төлеу үшін төлем карточкаларын қабылдады, бұл 2009 жылғы 1 қаңтарда тіркелген санынан 11,7%-ға (1 059 бірлікке) артық. Бұл ретте осы кәсіпкерлер 14 815 сауда нүктелерінде төлем карточкаларының көмегімен тауарлар және қызмет көрсетулер үшін ақы төлеуге арналған жабдық орнатты (өсуі 10,4%-ға немесе тиісінше 1 398 бірлікке өсті).

Қазақстанда төлем карточкаларына қызмет көрсету желісі 2010 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша мынадай: 22 913 сауда терминалы, 6 956 банкомат және 831 импринтер. 2009 жылғы тиісті кезеңнің көрсеткіштерімен салыстырғанда сауда терминалдарының 12,1%-ға (2471 бірлікке), банкоматтардың 11,6%-ға (722 бірлікке) өсуі және импринтерлер санының 5,9%-ға (52 бірлікке) қысқаруы байқалды, бұл ескірген импринтерлерді өндірістен шығарумен түсіндіріледі (5.3.2-сурет).

Кәсіпкерлердің және төлем карточкаларына арналған жабдық санының 2009 жылғы өзгеру динамикасы

2009 жылы Қазақстан эмитенттерінің карточкаларын пайдалана отырып Қазақстан аумағында және шетелде жүзеге асырылған операциялар 2,6 трлн. теңге (немесе 18,0 млрд. АҚШ долл.) сомаға 118,1 млн. транзакцияны құрады. 2008 жылмен салыстырғанда операциялардың саны 14,8%-ға (15,2 млн. транзакцияға), ал сомасы 14,4%-ға (332,9 млрд. теңгеге) ұлғайды.

Бұл ретте Қазақстан эмитенттерінің карточкаларын пайдалана отырып қолма-қол ақша алу бойынша операциялар 2,3 трлн. теңге сомаға 97,7 млн. транзакцияны құрады (жалпы санның 82,7%-ы және төлемдердің жалпы сомасының 88,5%-ы) 2008 жылмен салыстырғанда тиісінше 13,6%-ға және 17,1%-ға ұлғайды. Қазақстан эмитенттерінің төлем карточкалары пайдаланылған тауарлар мен қызмет көрсетулер үшін қолма-қол жасалмайтын төлемдер саны бойынша 20,6%-ға ұлғайып және сомасы бойынша 2,9%-ға азайып, 304,8 млрд. теңге сомаға 20,4 млн. транзакцияны құрады (жалпы санның 17,3%-ы және төлемдердің жалпы сомасының 11,5%-ы).

VI. НОРМАТИВТІК ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚЫЗМЕТ

Ұлттық Банктің, басқа мемлекеттік органдар мен қаржы ұйымдарының қызметін, функциялары мен өкілеттіктерін реттеу, ақша төлемі мен аударымын жүргізудің тәртібі мен талаптарын нақтылау, клиенттің банк шоттары бойынша шығыс операцияларын тоқтата тұру құқығына ие уәкілетті мемлекеттік органдардың өкімдерін және клиенттің банк шоттарындағы ақшасына тыйым салу құқығына ие уәкілетті мемлекеттік органдардың немесе лауазымды тұлғалардың шешімдерін орындау кезектілігін айқындау мақсатында Ұлттық Банк «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ақша төлемі мен аударымы, қаржы ұйымдарының бухгалтерлік есебі мен қаржылық есептілігі және Қазақстан Республикасы - Ұлттық Банкінің қызметі туралы Қазақстан Республикасының заңнамасын жетілдіру мәселелері бойынша толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасын әзірледі. Заң 2009 жылғы 1 шілдеде қабылданды.

Валюталық реттеуді одан әрі ырықтандыру, валюталық реттеу режимдері бойынша және ұлттық және шетелдік валютаны қайтару бойынша рәсімдерді айтарлықтай жеңілдету мақсатында Ұлттық Банк «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне валюталық реттеу және валюталық бақылау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заң жобасын әзірледі. Заң 2009 жылғы 4 шілдеде қабылданды.

Жоғарыда көрсетілген заңдарды іске асыру мақсатында 2009 жылғы 9 қарашада «Қазақстан Республикасы Президентінің 2003 жылғы 31 желтоқсандағы № 1271 Жарлығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Президенттің Жарлығы қабылданды.

«Электрондық ақшаның» құқықтық мәртебесін заң жүзінде бекіту және оларды шығару және төлемдер жасау үшін пайдалану кезінде туындайтын құқықтық қарым-қатынастарды реттеу мақсатында Ұлттық Банк «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне «электрондық ақша» мәселелері бойынша толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заң жобасын әзірледі. Үкіметтің 2009 жылғы 29 желтоқсандағы

№ 2215 қаулысымен бұл заң жобасы Қазақстан Республикасы Парламентінің қарауына енгізілді.

Ұлттық Банктің әкімшілік мемлекеттік қызметшілерінің лауазымдарын оңтайландыру мақсатында 2009 жылғы 25 ақпанда «Қазақстан Республикасы Президентінің 2007 жылғы 28 желтоқсандағы № 501 Жарлығына толықтырулар енгізу туралы» Президенттің Жарлығы қабылданды.

Ұлттық Банктің бастамасы бойынша 2009 жылғы 30 қарашада № 1975 «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің Банкнот фабрикасы» РМК шығаратын өнімдердің тізбесін толықтыруды, сондай-ақ жекелеген баспа өнімдерінің атауын нақтылауды көздейтін «Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 11 желтоқсандағы № 1222 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Үкіметтің қаулысы қабылданды.

2009 жылы Ұлттық Банк мүдделі мемлекеттік органдармен, сондай-ақ қаржы нарығына қатысушылармен бірлесіп Президенттің 2010 жылғы 1 ақпандағы № 923 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының қаржы секторын дағдарыстан кейінгі кезеңде дамыту тұжырымдамасын әзірледі.

Ұлттық Банк 2009 жылы Ұлттық Банк Басқармасының 124 қаулысын қабылдады, оның 29-ы Әділет министрлігінде тіркелді:

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 8 қаңтардағы № 5483 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының кейбір қаулыларына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2008 жылғы 28 қарашадағы № 94 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 22 қаңтардағы № 5503 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасында қолма-қол шетел валютасымен айырбастау операцияларын ұйымдастыру ережесін бекіту туралы» 2006 жылғы 27 қазандағы № 106 қаулысына өзгерістер енгізу туралы» 2008 жылғы 22 желтоқсандағы № 105 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 22 қаңтардағы № 5504 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің бухгалтерлік есепті және бас бухгалтерлік кітапты автоматтандыруға қойылатын талаптарға сәйкес келетін автоматтандырылған банк жүйесінің бар болуы туралы қорытынды беру ережесін бекіту туралы» 2008 жылғы 22 желтоқсандағы № 112 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 23 қаңтардағы № 5507 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасында экспорт-импорт валюта бақылауын жүзеге асыру ережесін бекіту туралы» 2006 жылғы 17 тамыздағы № 86 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2008 жылғы 28 қарашадағы № 93 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 3 ақпандағы № 5526 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Банктер және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдар қолданатын компьютер жүйелерінің бақылау чегінің нысанын және мазмұнын белгілеу туралы» 2008 жылғы 31 желтоқсандағы № 117 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 27 ақпандағы № 5567 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Екінші деңгейдегі банктердің сенімгерлік операцияларды және кастодиандық қызметті бухгалтерлік есепке алуды жүргізуі жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы» 2007 жылғы 30 қарашадағы № 134 қаулысына толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы» 2009 жылғы 26 қаңтардағы № 3 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 27 ақпандағы № 5570 тіркелген «Валюталарды айырбастаудың нарықтық бағамын анықтау және қолдану тәртібін белгілеу туралы» Ұлттық Банк Басқармасының 2009 жылғы 26 қаңтардағы № 4 қаулысы және Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің 2009 жылғы 28 қаңтардағы № 36 бұйрығы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 16 наурыздағы № 5592 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының инвестициялық операцияларын жүзеге асыру ережесін бекіту туралы» 2006 жылғы 25 шілдедегі № 65 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 28 қаңтардағы № 6 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 15 сәуірдегі № 5635 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Исламдық арнайы қаржы компанияларының бухгалтерлік есепті жүргізуі жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы» 2009 жылғы 20 наурыздағы № 25 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 20 сәуірдегі № 5637 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының кейбір қаулыларына исламдық арнайы қаржы компанияларының бухгалтерлік есебі және қаржылық есептілікті жасауы мәселелері жөнінде толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы» 2009 жылғы 20 наурыздағы № 24 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 2 маусымдағы № 5685 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Екінші деңгейдегі банктердің және ипотекалық ұйымдардың Бас бухгалтерлік кітабын жасауға арналған Есепшоттары толық көрсетілген бухгалтерлік есептің үлгі есепшот жоспарын бекіту туралы» 2002 жылғы 30 шілдедегі № 274 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 27 сәуірдегі № 34 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 2 маусымдағы № 5686 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Екінші деңгейдегі банктердегі және ипотекалық ұйымдардағы бухгалтерлік есептің үлгі шот жоспарын бекіту туралы» 2002 жылғы 30 шілдедегі № 275 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 27 сәуірдегі № 35 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2008 жылғы 30 сәуірдегі № 5687 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Ислам банктерінің бухгалтерлік есепті жүргізуі жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы» 2009 жылғы 27 сәуірдегі № 33 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 9 маусымдағы № 5696 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қаржылық есептіліктің тізбесі, ұсыну мерзімдері және тәртібі, сондай-ақ екінші деңгейдегі банктердің және «Қазақстанның Даму Банкі» акционерлік қоғамының қаржылық есептілігін жариялау мерзімдері туралы» 2007 жылғы 5 ақпандағы № 11 қаулысына толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 27 сәуірдегі № 36 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 1 шілдедегі № 5715 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Жекелеген қаржы ұйымдарының қаржылық есептілік тізбесі, нысандары және ұсыну мерзімдері туралы нұсқаулықты бекіту туралы» 2009 жылғы 25 мамырдағы № 49 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 4 тамыздағы № 5735 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қызметінің айрықша түрі шетел валютасымен айырбастау операцияларын ұйымдастыру болып табылатын заңды тұлғалардың жарғылық капиталының ең аз мөлшері туралы» 2009 жылғы 16 шілдедегі № 63 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 11 тамыздағы № 5745 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Жинақтаушы зейнетақы қорларының жылдық қаржылық есеп беру тәртібі, нысандары және ұсыну мерзімдері туралы» 2004 жылғы 15 желтоқсандағы № 174 және «Жинақтаушы зейнетақы қорларының ай сайын қаржылық есеп беру тізбесі, нысандары және ұсыну мерзімдері туралы нұсқаулықты бекіту туралы» 2004 жылғы 15 желтоқсандағы № 175 қаулыларына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 9 шілдедегі № 61 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 18 тамыздағы № 5751 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Әкетілетін қолма-қол шетел валютасының шығу заңдылығын растайтын құжаттардың тізбесін бекіту туралы» 2005

жылғы 29 қазандағы № 133 қаулысына өзгеріс енгізу туралы» 2009 жылғы 22 шілдедегі № 58 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 20 тамыздағы № 5754 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасының банктерінде клиенттердің банктік есепшоттарын ашу, жүргізу және жабу ережесін бекіту туралы» 2000 жылғы 2 маусымдағы № 266 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 9 шілдедегі № 60 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 15 қыркүйектегі № 5795 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Айырбастау пункттері арқылы жүргізілетін операциялар бойынша шетел валютасын теңгеге сатып алу бағамының сату бағамынан ауытқу шектерін белгілеу ережесін бекіту туралы» 2009 жылғы 24 тамыздағы № 78 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 25 қыркүйектегі № 5801 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасы қаржы ұйымдарының қаржылық есептілікті жариялау тәртібі мен мерзімдері және Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының кейбір қаулыларына өзгерістер енгізу туралы» 2009 жылғы 24 тамыздағы № 84 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 25 қыркүйектегі № 5802 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Екінші деңгейдегі банктердің және «Қазақстанның Даму Банкі» акционерлік қоғамының бухгалтерлік есепті жүргізуі жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы» 2007 жылғы 24 желтоқсандағы № 152 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 24 тамыздағы № 80 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 29 қыркүйектегі № 5804 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының кейбір қаулыларына банкноттарды, монеталарды және құндылықтарды инкассациялау жөніндегі операцияларды жүзеге асыратын ұйымдардың банкноттарды, монеталарды және құндылықтарды қайта санау, сұрыптау, орау, сақтау, сондай-ақ оларды банктерге және банктердің тапсырмасы бойынша олардың клиенттеріне беру жөніндегі қызметті қоса атқаруы мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 24 тамыздағы № 86 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 2 қазандағы № 5806 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының кейбір қаулыларына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 24 тамыздағы № 85 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 16 қазандағы № 5823 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасында валюталық операцияларды жүзеге асыру ережесін бекіту туралы» 2006 жылғы 11 желтоқсандағы № 129 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 24 тамыздағы № 76 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 16 қазандағы № 5824 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасында экспорт-импорт валюта бақылауын жүзеге асыру ережесін бекіту туралы» 2006 жылғы 17 тамыздағы № 86 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 24 тамыздағы № 77 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 3 қарашадағы № 5843 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының кейбір қаулыларына кассалық

операцияларды жүргізу кезінде автоматтандырылған кассаны қолдану және екінші деңгейдегі банктердің және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың үй-жайларын күзетуді, жайластыруды ұйымдастыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 24 шілдедегі № 65 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 11 қарашадағы № 5852 тіркелген Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының кейбір қаулыларына банк клиентінің банк шоты нөмірінің және банктік сәйкестендіру кодының жаңа құрылымына көшу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 25 қыркүйектегі № 91 қаулысы;

Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеу тізілімінде 2009 жылғы 11 наурыздағы № 5585 тіркелген «Өкімдердің нысандарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің 2009 жылғы 23 қаңтардағы № 27 бұйрығы және Ұлттық Банк Басқармасының 2009 жылғы 27 ақпандағы № 16 қаулысы.

Ұлттық Банк 2009 жылы Қазақстан Республикасының министрліктері мен ведомстволары келісуге ұсынған Кодекстердің, Заңдардың және Президент Жарлықтарының 110 астам жобаларына заң сараптамасын жүргізді, оның ішінде Қазақстан Республикасының Кеден, Әкімшілік, Әкімшілік процессуалдық кодекстерінің жобаларын, «Мемлекеттік мүлік туралы» заң жобасын, сондай-ақ мемлекеттік органдармен, сондай-ақ Еуразия экономикалық қоғамдастығы хатшылығымен келісуге жіберілген 52 халықаралық шарттың жобаларын және халықаралық ынтымақтастық саласындағы басқа құжаттарды қарау кезінде белсенді жұмыс жүргізді.

Ұлттық Банктің қызметі бойынша Ұлттық Банк Директорлар кеңесінің 258 қаулысы қабылданды.

VII. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ БАНКТІҢ АҚПАРАТТЫҚ-ТҮСІНДІРУ ҚЫЗМЕТІ

7.1 Халықаралық ынтымақтастық

2009 жылғы 28-31 мамыр аралығында Ұлттық Банк Астана қаласында аймақтық орталық банктердің басшыларының қатысуымен Орта Азия, Қара теңіз аймағы және Балқан елдері Орталық Банктерінің Басқарушылар Клубының 21-отырысын өткізді. Орталық Банктер Басқарушылар Клубының отырысы Клуб мүшелеріне ақша-кредит саясатын жүргізу және ғаламдық қаржы тұрақсыздығы жағдайында қабылданған шаралар мәселелері бойынша тәжірибемен интерактивті алмасуға мүмкіндік берді.

2009 жылғы 3-4 қыркүйекте Ақтау қаласында Қазақстан Республикасының және Қытай Халық Республикасының орталық және коммерциялық банктерінің, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің, Алматы қаласының өңірлік қаржы орталығының қызметін реттеу агенттігінің, «Қазақстанның Даму Банкі» АҚ, «ДАМУ» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ, сондай-ақ Қытай Халық Республикасының Сыртқы істер министрлігінің, Қытай Халық Республикасының Коммерция министрлігінің, Банктік қадағалау жөніндегі Қытай Комиссиясының, Қор нарығын реттеу жөніндегі Қытай Комиссиясының, Сақтандыру нарығын реттеу жөніндегі Қытай Комиссиясының, Валюталық реттеу жөніндегі Мемлекеттік Бюроның, Экспорттық кредиттеуді сақтандыру жөніндегі Қытай Корпорациясының, Қытай Даму Банкінің, «China Unionpay» компаниясы өкілдерінің қатысуымен Қазақстан - Қытай қаржылық ынтымақтастық жөніндегі шағын комитеттің бесінші отырысы ұйымдастырылды және өткізілді. Шағын комитетке қатысушылар отырыс барысында бірқатар өзара ынтымақтастық мәселелерін талдады, олардың көпшілігі бойынша өзара түсіністікке және бірыңғай пікірге қол жеткізді, сондай-ақ Қытай мен Қазақстанның қаржы шеңбері арасында байланыстарды бұдан әрі болашақта дамыту үшін бағыттарды

айқындады. Тұтастай алғанда Қазақстан - Қытай қаржылық ынтымақтастық жөніндегі шағын комитеттің бесінші отырысы жоғары мазмұнды деңгейде өтті және Тараптар қол жеткізілген қаржы ынтымақтастығының нәтижелеріне қанағаттанғандықтарын білдірді.

2009 жыл ішінде Ұлттық Банк ШЫҰ Арнайы шотын құру және жұмыс істеуі механизмін пысықтау жөнінде жұмыс жүргізді. 2009 жылғы 20-21 қаңтарда Пекин қаласында ШЫҰ Даму қорын құру мәселесі жөніндегі Сараптама жұмыс тобының кезекті отырысы болды. Кездесу барысында Тараптар ШЫҰ Даму қорын қалыптастыру және жұмыс істеуінің негізгі қағидаттары туралы ұсыныстардың шоғырландырылған жобасын талқылады және келісті.

2009 жылғы 18-20 тамызда Пекин қаласында Сараптама жұмыс тобының кезекті отырысы болып өтті, оның барысында Тараптар ШЫҰ Арнайы шотын қалыптастыру және жұмыс істеуінің негізгі қағидаттары туралы ұсыныстардың жобасын келісті.

2009 жылғы 24-25 қараша аралығында 2009 жылғы 8-9 желтоқсанда өткізілген ШЫҰ мүше мемлекеттердің Қаржы министрлері мен орталық (ұлттық) банктері басшыларының кездесуіне материалдар дайындау мақсатында ШЫҰ мүше мемлекеттердің Қаржы министрліктері мен орталық (ұлттық) банктері сарапшыларының жиналысы өткізілді.

ШЫҰ мүше мемлекеттердің Қаржы министрлері мен орталық (ұлттық) банктері басшыларының кездесуі тиісінше 2009 жылғы 15-16 маусым аралығында Екатеринбург қаласында (Ресей Федерациясы) және 2009 жылғы 14 қазанда Пекин қаласында (Қытай Халық Республикасы) өткізілген ШЫҰ мүше мемлекеттердің Мемлекет басшылары кеңесі және Үкімет басшылары (премьер-министрлердің) кеңесі отырыстарының қорытындылары бойынша қол жеткізілген уағдаластыққа сәйкес өткізілді. Кездесудің негізгі мақсаты ШЫҰ мүше мемлекеттердің қаржы саласындағы бірлескен шаралары туралы, сондай-ақ ШЫҰ мүше мемлекеттердің ғаламдық қаржы дағдарысына қарсы тұру және аймақтағы қаржы ахуалының дұрыс дамуын қамтамасыз ету мақсатында ғаламдық қаржы архитектурасын қайта құру үрдісіне қатысуы мәселелерін талқылау болып табылады. Кездесудің қорытындылары бойынша ШЫҰ мүше мемлекеттердің Қаржы министрлері мен орталық (ұлттық) банктері басшыларының Бірлескен мәлімдемесі қабылданды.

2009 жылы Ұлттық Банк басшылығының 18 іссапары ұйымдастырылды. Сондай-ақ шетелдік компаниялар өкілдерінің Қазақстан Республикасына іссапарын ұйымдастыру жөніндегі жұмыс жүргізілді. Ұлттық Банктің офисінде 111 кездесу дайындалып, өткізілді.

Халықаралық рейтингілік агенттіктермен ынтымақтастық. 2009 жылғы 3-5 наурыз аралығында Қазақстан Республикасының тәуелсіз кредиттік рейтингін бұдан әрі растау/көтеру үшін республиканың әлеуметтік-экономикалық жағдайына жыл сайын шолу жасау мақсатында «Moody's Investors Service» халықаралық рейтингілік агенттіктері миссиясының жұмысы ұйымдастырылды. Ұлттық Банк бөлімшелерінің, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің басшылығымен және өкілдерімен, сондай-ақ Қазақстандағы Дүниежүзілік Банктің Өкілдігімен және «БТА Банк» АҚ-мен кездесу ұйымдастырылды.

2009 жылғы 12 мамырда «Moody's Investors Service» Қазақстан Республикасына шетел валютасындағы ұзақ мерзімді мемлекеттік облигациялар бойынша – «Баа2», жергілікті валюта бойынша – «Баа2», шетел валютасындағы ұзақ мерзімді облигациялар мен ноталар бойынша – «теріс» болжаммен «А3» тәуелсіз кредиттік рейтингті берді.

2009 жылғы 6-11 сәуір аралығында Қазақстан Республикасының тәуелсіз кредиттік рейтингін бұдан әрі растау/көтеру үшін республиканың әлеуметтік-экономикалық жағдайына жыл сайын шолу жасау мақсатында «Standard & Poor's» халықаралық рейтингілік агенттіктері миссиясының жұмысы ұйымдастырылды. Ұлттық Банк бөлімшелерінің, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің, сондай-ақ Қазақстандағы Дүниежүзілік Банк Өкілдігінің және банктердің басшылығымен және өкілдерімен кездесу ұйымдастырылды.

Иссапар қорытындылары бойынша Қазақстан Республикасының рейтингтері бойынша болжам «Терістен» «Тұрақтыға» өзгертілді. Оған қоса, Қазақстан Республикасының шетел және ұлттық валютадағы міндеттемелері бойынша ұзақ мерзімді тәуелсіз кредиттік рейтингілері – тиісінше «BBB-» және «BBB» – расталды. Оған қоса, «А-3» қысқа мерзімді тәуелсіз кредиттік рейтинг және «kzAAA» ұлттық шкала бойынша рейтинг, қазақстандық тәуелсіз емес заемшылар үшін валютаны аудару және айырбастау тәуекелін бағалау «BBB» расталды.

2009 жылғы 15-19 қыркүйекте Алматы қаласына Fitch Ratings халықаралық рейтингтік агенттіктерінің өкілдері иссапармен келді. Көрсетілген иссапар кезінде Fitch Ratings өкілдерінің Ұлттық Банктің өкілдерімен кездесуі ұйымдастырылды, оның барысында мынадай мәселелер талқыланды: қаржы секторын дамытудың жаңа тұжырымдамасы, Ұлттық Банктің осыған қатысты орны мен рөлі; өтімділікті толықтыру, міндеттемелерді қаржыландыру немесе Ұлттық Банк тарапынан банктердің валюталық позициясын басқару құралдарының ағымдағы жиынтығы және жақын арада енгізілуі мүмкін өзгерістер; банктердің қызметін ықтимал қолдау; ағымдағы қайта қаржыландыру ставкасы – негіздемесі, оның монетарлық саясат ретіндегі пәрменділігі, ықтимал өзгерістер; ұлттық валютаның бағамы және экономиканы долларландыру – ағымдағы трендтер және Ұлттық Банктің саясаты.

2009 жылғы 21-22 қыркүйекте Қазақстан Республикасына Fitch Ratings халықаралық рейтингтік агенттіктерінің талдаушылары ресми иссапармен келді, оның барысында Ұлттық Банктің, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің, «АТФ Банк» АҚ-ның, Еуразия Даму Банкінің, Қазақстандағы ХҚДБ және ЕҚДБ Өкілдігінің, сондай-ақ Baker McKenzie және Chevron компанияларының басшылығымен кездесулер ұйымдастырылды.

2009 жылғы 16 желтоқсанда Fitch Ratings Қазақстан Республикасының рейтингтерін: эмитенттің шетел валютасындағы дефолтының ұзақ мерзімді рейтингі («ЭДР») «BBB-» және ұлттық валютадағы ұзақ мерзімді ЭДР «BBB» расталды, сондай-ақ екі рейтингтер бойынша болжамды «Терістен» «Тұрақтыға» өзгертті. Агенттік сонымен қатар Қазақстан Республикасының шетел валютасындағы қысқа мерзімді ЭДР «F3» және елдік шекті «BBB» растады.

Премьер-Министрдің «Қазақстан Республикасының әлеуметтік-экономикалық жағдайына шолуды, рейтингтерін бағалау мен беруді жүзеге асыратын халықаралық ұйымдармен және басқа институттармен өзара іс-қимыл туралы» 2008 жылғы 12 маусымдағы №162-ө орындау мақсатында Сыртқы істер министрлігіне тоқсан сайын төмендегі тармақтар бойынша жиынтық ақпарат берілді:

бизнесті жүргізу қолайлығының деңгейі;

ғаламдық бәсекеге қабілеттілік рейтингі;

«Пайыздық ставка (статистикалық деректер)» ФБИ индикаторы;

«Капитал ағынын шектеу» көрсеткіші бойынша «бәсекеге қабілеттілік индексі» (ФБИ);

Қазақстан Республикасының макроэкономикалық статистикасын Деректерді тарату арнайы стандартымен (ДТАС) салыстыра отырып бағалау;

тәуелсіз кредиттік рейтингтер.

Үкіметтің 2007 жылғы 29 қарашадағы №1143 қаулысымен бекітілген Халықаралық рейтингтік агенттіктермен жұмыс жөніндегі іс-шаралар жоспарын орындау үшін Экономика және бюджеттік жоспарлау министрлігіне тоқсан сайын төмендегі тармақтар бойынша жиынтық ақпарат берілді:

халықаралық рейтингтік агенттіктердің және халықаралық ұйымдардың қатысумен жүргізілген саммиттерде, конференцияларда, тренингтерде таныстыруды жүргізу;

халықаралық қаржы нарықтарында айналыста болатын, қазақстандық компаниялар шығарған қаржы (борыштық және үлестік) құралдарының мониторингін жүргізу.

Экономика және бюджеттік жоспарлау министрінің, Қаржы министрінің, Статистика агенттігі Төрағасының, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі Төрағасының және Ұлттық Банк Төрағасының «Көрсеткіштер тізбесін және халықаралық рейтингілік агенттіктерге ақпаратты беру нысандарын бекіту туралы» 2008 жылғы 5 тамыздағы №228 бірлескен бұйрығын орындау үшін тоқсан сайын Экономика және бюджеттік жоспарлау министрлігіне Ұлттық қор портфелінің құрамы бойынша ақпарат жіберілді.

ТМД елдерімен ынтымақтастық. 2009 жылғы 15 қазанда Алматы қаласында Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы Банкаралық және инвестициялық ынтымақтастық жөніндегі шағын комиссияның 11-отырысы өткізілді, оған Тараптардың орталық (ұлттық) банктерінің, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің, Алматы қаласының өңірлік қаржы орталығының қызметін реттеу агенттігінің, Ресей банктері қауымдастығының, екі мемлекеттің сақтандыру компанияларының, коммерциялық банктерінің өкілдері қатысты.

Шағын комиссия шеңберінде ресей эмитенттерінің бағалы қағаздарын атаулы ұстаушы шетелдік инвесторлардың құқықтарын тану проблемасын шешу мақсатында «Бағалы қағаздардың орталық депозитарийі» АҚ әзірлеген Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясының орталық депозитарийлері арасындағы өзара іс-қимыл туралы келісімнің жобасы туралы мәселе қаралды. Шағын комитетке қатысушылар отырыс барысында бірқатар өзара ынтымақтастық мәселелерін талдады, олардың көпшілігі бойынша өзара түсіністікке және бірыңғай пікірге қол жеткізді, сондай-ақ Қазақстан мен Ресейдің қаржы шеңберлері арасында байланыстарды бұдан әрі болашақта дамыту үшін бағыттарды айқындады.

ЕурАзЭҚ-қа қатысушы мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктерінің қызметкерлерін кәсіби оқыту бағдарламасы шеңберінде 2009 жылғы 14-19 қыркүйек аралығында Ресей Федерациясы Орталық банкінің өкілдері және Қырғыз Республикасы Ұлттық Банкінің өкілдері үшін халықаралық ынтымақтастық мәселелері бойынша тағылымдама өткізілді.

2009 жыл ішінде Ұлттық Банк төмендегі құжаттар бойынша мемлекетішілік рәсімдер жүргізді:

1995 жылғы 23 желтоқсандағы Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы Байқоңыр қаласының мәртебесі, ондағы атқарушы билік органдарын құрудың тәртібі мен олардың мәртебесі туралы келісімге толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы хаттамаға қол қою бойынша. Қазақстан Республикасы Президентінің «1995 жылғы 23 желтоқсандағы Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы Байқоңыр қаласының мәртебесі, ондағы атқарушы билік органдарын құрудың тәртібі мен олардың мәртебесі туралы келісімге толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы хаттамаға қол қою туралы» Жарлығы 2008 жылғы 19 қарашада қабылданды. Көрсетілген Хаттамаға Ұлттық Банктің Төрағасы 2009 жылғы 21 мамырда қол қойды;

Ресей Федерациясының Орталық банкі, Ұлттық Банк пен Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі арасындағы ЕурАзЭҚ-қа қатысушы мемлекеттердің интеграцияланған валюталық қорға қатысушыларын ақпараттық қамтамасыз ету туралы келісімнің жобасы бойынша. Қазіргі кезде Келісімнің жобасын Қазақстан Республикасының мүдделі мемлекеттік органдарымен келісу рәсімдері жүргізіліп жатыр;

«Мемлекетаралық валюта комитетіне Қазақстан Республикасының өкілетті өкілдерін тағайындау туралы» Үкімет қаулысының жобасы бойынша. Қазақстан Республикасының өкілетті өкілдерін (Ұлттық Банк пен Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің басшылығы деңгейінде) Мемлекетаралық валюта комитетіне тағайындау туралы Үкімет қаулысы 2009 жылғы 24 қыркүйекте № 1437 қабылданды.

2009 жылы Ұлттық Банк ЕурАзЭҚ Интеграциялық Комитеті, Кедендік одақ комиссиясы, ТМД Атқарушы Комитеті, Мемлекетаралық валюталық комитет және Мемлекетаралық Банк шеңберінде жұмыс жүргізді.

Ұлттық Банк басшылығының ЕурАзЭҚ-қа қатысушы мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктері басшылары кеңесінің 20-шы және 21-отырыстарына қатысуы ұйымдастырылды. Сондай-ақ Ұлттық Банк басшылығының Мемлекетаралық Банк Кеңесінің отырыстарына қатысуы ұйымдастырылды.

2009 жылы Қазақстан Республикасының Тәжікстан Республикасымен, Грузиямен, Қырғыз Республикасымен жасалған халықаралық шарттарды, сондай-ақ ЕурАзЭҚ шеңберінде жасалған халықаралық шарттарды түгендеу жөніндегі жұмыс жүргізілді.

2009 жылы Ұлттық Банк Қазақстан Республикасы мен бұрынғы КСРО мемлекеттерінің арасындағы 1992-1993 жылдардағы сауда-экономикалық қарым-қатынастардың нәтижесінде туындаған (корреспонденттік шотқа көшуге дейін және кейін) берешектерді реттеу бойынша жұмыс жүргізді. 2009 жылғы 24 тамызда Ұлттық Банк Басқармасының «Бұрынғы КСРО кейбір мемлекеттерімен мемлекетаралық есеп айырысуларды реттеу туралы» қаулысы қабылданды, осыған сәйкес 2009 жылғы 29 қыркүйекте Ұлттық Банк республикалық бюджетке 137 898 248,63 теңге мөлшерінде қаражат аударды (Ресей, Өзбекстан Республикасы және Тәжікстан Республикасы бойынша жеке шоттардағы қаражат қалдығы).

Халықаралық қаржы ұйымдарымен ынтымақтастық. Ұлттық Банк 2009 жылы Ұлттық Банкте ашылған Халықаралық қайта құру және даму банкі ашқан «А» шотына қызмет көрсету жөнінде жұмыс жүргізді.

2009 жылғы 5-15 мамыр және 21-28 қазан аралығында ағымдағы макроэкономикалық жағдайды және Қазақстанның экономикалық саясаты мәселелерін талдау үшін Мемлекетаралық валюталық қорының өкілдері Қазақстан Республикасына екі рет іссапармен келді. Іссапарлар барысында миссияның Ұлттық Банктің басшылығымен және Ұлттық Банк бөлімшелерінің өкілдерімен кездесуі ұйымдастырылды. Миссияның жұмысы барысында сондай-ақ ақша-кредит саясаты және валюталық саясат, банк секторына қатысты саясат мәселелері, сондай-ақ құрылымдық реформалар саласындағы негізгі міндеттер қаралды.

Халықаралық Валюта Қорының Басқарушылары Кеңесінің «Халықаралық Валюта Қорындағы квоталар мен дауыстар реформасы» 2008 жылғы 28 сәуірдегі № 63-2 қарарының және Халықаралық Валюта Қорының Басқарушылары Кеңесінің «Халықаралық Валюта Қоры Келісімінің Баптарына Халықаралық Валюта Қорының инвестициялық өкілеттігін кеңейту жөніндегі ұсынылған түзету» 2008 жылғы 5 мамырдағы № 63-3 қарарының талаптарына сәйкес Қазақстан Республикасының квотасын 62 100 000,00 СДР-ға, яғни 427 800 000,00 СДР-ға дейін ұлғайту Халықаралық Валюта Қорының Басқарушылары Кеңесінің № 63-2 және № 63-3 қарарларына қоса берілген Халықаралық Валюта Қоры Келісімінің Баптарына ұсынылған түзетулер («Халықаралық Валюта Қоры Келісімінің Баптарына дауыстарды ұлғайту және Халықаралық Валюта Қорына қатысу жөнінде ұсынылған түзету, «Халықаралық Валюта Қоры Келісімінің Баптарына Халықаралық Валюта Қорының инвестициялық өкілеттігін кеңейту жөніндегі ұсынылған түзету») күшіне енгеннен кейін жүргізілуі тиіс.

Қазақстан Республикасының Халықаралық Валюта Қорына мүшелік шеңберінде Халықаралық Валюта Қоры Келісімінің Баптарына сәйкес міндеттемелерін орындау мақсатында Ұлттық Банк «Қазақстан Республикасының Халықаралық Валюта Қоры Келісімінің Баптарына түзетулерді қабылдауы туралы» Қазақстан Республикасы Президенті Жарлығының, «Халықаралық Валюта Қорының жарғылық капиталындағы Қазақстан Республикасының квотасын ұлғайтуға келісім беру туралы» Үкіметі қаулысының жобаларын келісу бойынша жұмыс жүргізді.

Үкіметтің 2009 жылғы 29 мамырдағы № 790 қаулысына сәйкес Ұлттық Банк 2009 жылғы 29 шілдеде сомасы ұлттық валютадағы баламасы 247 500 000,00 СДР Үкімет атынан

Қаржы министрлігі шығарған 1995 жылғы 27 ақпандағы № 1 Қазынашылық Векселдің орнына ХВҚ жарғылық капиталына жазылу есебінен №10309/990 Вексельді шығарды.

Сондай-ақ Қазақстан Республикасының Халықаралық Валюта Қорының жарғылық капиталына қатысуы туралы мәселе шеңберінде Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасының Халықаралық валюта қорына қатысуының кейбір мәселелері туралы» 2008 жылғы 23 маусымдағы № 50 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 23 қазандағы № 100 қаулысы қабылданды.

7.2. Ұлттық Банктің ақпараттық-түсіндіру қызметі

Ұлттық Банктің негізгі мақсаты - баға тұрақтылығын қамтамасыз етуге қол жеткізу бойынша Ұлттық Банктің қызметі туралы жұртшылықты хабардар ету, сондай-ақ Ұлттық Банктің мемлекеттің ақша-кредит саясатын әзірлеу және жүргізу, төлем жүйелерінің жұмысын қамтамасыз ету, валюталық реттеу мен бақылауды жүзеге асыру, республиканың қаржы жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз етуге жәрдем ету саласындағы ұсыныстарын, бастамаларын, қызметін жариялап көрсету мақсатында, Қазақстан Республикасы экономикасының қаржы секторында болып жатқан үдерістерді объективті түрде жариялап көрсету үшін Ұлттық Банк 2009 жылы әр түрлі бұқаралық ақпарат құралдарында (баспа басылымдарында, теледидарда, радио бойынша; бұдан әрі - БАҚ) кең ауқымды ақпараттық-түсіндіру жұмысын жалғастырды.

Ұлттық Банк өз құзыреті шегінде кең аудитория үшін Ұлттық Банктің алдына қойылған міндеттерге және мақсаттарға қол жеткізу жолдарына және стратегиялық жоспарларда, Президенттің Қазақстан халқына жолдауларында, Үкіметтің бағдарламалық құжаттарында айқындалған басымдықтарды іске асыруға қатысты мәселелер бойынша, сондай-ақ ағымдағы экономикалық жағдайдың ерекшеліктері және Ұлттық Банк қызметінің негізгі бағыттары туралы оң ақпарат дайындауды жүзеге асырды.

Республикалық және шетелдік БАҚ-тардағы жарияланымдар. Ұлттық Банк 2009 жылы Ұлттық Банк қызметінің мәселелерін БАҚ-та жариялау мониторингі барысында Ұлттық Банк, оның филиалдары және еншілес ұйымдары аталған ақпарат материалдарының мынадай санын қадағалады: республикалық (орталық және аймақтық) және шетелдік БАҚ-та барлығы 4120 материал, оның ішінде: баспа басылымдарында – 2257, ақпарат агенттіктерінің таспаларында – 477, электрондық БАҚ-та – 1386. Мемлекеттік тілде шығарылатын республикалық (орталық және аймақтық) БАҚ Ұлттық Банкке қатысты 950 материал шығарылды.

2009 жылы Ұлттық Банкке республикалық және шетелдік БАҚ-тан 150-ден астам сұрату келіп түсті, оларға бөлімшелер жеткілікті түрде жауаптар дайындады.

Ұлттық Банк ақпараттық-түсіндіру қызметте орталық қоғамдық-саяси және іскерлік баспа БАҚ-қа ерекше орын береді, себебі олар Қазақстан Республикасында ақпарат таратудың ресми көзі болып табылады.

Осы мақсаттар үшін Ұлттық Банк мемлекеттік және орыс тілдерінде «Ұлттық Банк хабарлайды, түсініктеме береді, түсіндіреді» арнайы беттерін жасауды ұсынды, 2009 жылы орталық қоғамдық-саяси және іскерлік БАҚ-та олардың шығарылуы жалғастырылды. Ұлттық Банк осы ақпарат алаңдарында халыққа үшін Ұлттық Банк қызметінің негізгі бағыттары және қаржы нарықтарының жұмысы жөніндегі мәселелерді түсіндіруін жалғастырды.

«Айқын» газетінде «Ұлттық Банк хабарлайды, түсініктеме береді, түсіндіреді» мемлекеттік тілде 4 бет, «Казахстанская правда» газетінде «Национальный Банк информирует, разъясняет, комментирует» орыс тілінде 8 бет жарияланды, оларда халыққа ақша-кредит саясатына, валюталық реттеуге, төлем жүйелеріне, Ұлттық қорға, ипотекалық

кредиттеуге, алтынвалюта резервтеріне, ақша айналысына, банкноталарды алуға және түпнұсқалығын анықтауға қатысты мәселелерді түсіндірді.

Ұлттық Банк «Егемен Қазақстан», «Казахстанская правда», «Заң газеті», «Юридическая газета», «Бюллетень государственных закупок» республикалық газеттерінде Ұлттық Банктің нормативтік құқықтық актілерін, ресми хабарламаларды, мемлекеттік сатып алу туралы конкурстар туралы хабарландыруларды жариялады. 2009 жыл ішінде 75-тен астам хабарлама, оның ішінде нормативтік құқықтық актілер жарияланды.

Республикалық теле- және радиоарналармен жұмыс. Жүргізіліп жатқан экономикалық реформаларды түсіндіру және халықтың Қазақстан Республикасының қаржы жүйесіне сенімін нығайту, қаржы-экономикалық нарықтардағы жаңалықтар мен үрдістерді көрсету мақсатында 2009 жылғы қаңтардан бастап Ұлттық Банктің «Территория теңге» апта сайынғы ақпараттық-талдау бағдарламасы «Хабар» агенттігінің эфирінен жаңа форматта шығуы жалғасты.

Бағдарлама ақпараттық-талдау болып табылады және қаржы-экономикалық нарықтардағы жаңалықтар мен үрдістерді жария етеді. Осы хабар қаржы секторын реформалау барысын жүйелі негізде жариялайды және елдің азаматтарына Мемлекет басшысының орта мерзімді кезеңге арналған мақсаттарға қол жеткізу бойынша жұмыстардың қалай жүріп жатқаны туралы хабарлайды.

Хабар мемлекеттік органдардың, Ұлттық Банктің, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің және Үкіметтің макроэкономикалық саясатты жетілдіру мәселелері бойынша синхронды және тиімді өзара іс-әрекетінің тұтас бейнесін көрсетеді.

Ұлттық Банктің «Территория теңге» телебағдарламасының негізгі қатысушылары, сарапшылары және комментаторлары Ұлттық Банктің, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің, Қазақстан Қаржыгерлерінің қауымдастығы, екінші деңгейдегі банктердің өкілдері, Парламенттің депутаттары, Үкіметтің, Президент Әкімшілігінің өкілдері, реттеуші мемлекеттік органдардың ресми өкілдері, банктік, зейнетақы, сақтандыру компанияларының топ-менеджерлері, бағалы қағаздар нарығының кәсіби қатысушылары болып табылады.

2009 жылы бағдарлама эфирге 37 рет шықты (апта сайынғы қайталаумен).

Президенттің жыл сайынғы жолдамасында, Үкіметтің бағдарламалық құжаттарында үнемі ескерілетін халықтың қаржылық және инвестициялық білімін арттыру қажеттілігі туралы ақпараттық-түсіндіру жұмысының жоғары әлеуметтік маңыздылығын ескере отырып 2009 жылы «Капитал әліппесі» ақпараттық-түсіндіру бағдарламасы «Қазақстан» ұлттық телеарнасының эфирінен аптасына 2 рет (қайталаумен) мемлекеттік және орыс тілдерінде Ұлттық Банктің өкілдерінің қатысуымен шыға бастады.

Осы бағдарлама 2009 жылы Ұлттық Банктің және қаржы ұйымдарының өкілдерінің сарапшы ретінде қатысуымен мемлекеттік және орыс тілдерінде 47 рет апта сайынғы қайталаумен шықты.

Ақпарат агенттіктерімен және Интернет-порталдармен жұмыс. Ұлттық Банк «Интерфакс-Қазақстан», «Қазақпарат», «Kazakhstan-Today», «Рейтер», «Dow Jones Newswires», «Блумберг», «АКИпресс» ақпарат агенттіктерімен белсенді жұмысты жалғастырды, интернет-сайттармен жұмыс белсенді жүргізілуде.

2009 жылы ақпарат агенттіктері Ұлттық Банктің қызметі туралы 470 материал шығарды.

Шетелдік және Қазақстанның БАҚ-пен жұмыс. Қазақстан Республикасының шетелдегі оң имиджін қалыптастыру, сондай-ақ ақша-кредит саясатының негізгі бағыттарын және елдің қаржы жағдайын түсіндіру мақсатында шетелдік БАҚ-та Ұлттық Банктің 100-ден астам материалын жариялау ұйымдастырылды. Ұлттық Банктің Басшылығы шетелдік жетекші баспа компанияларымен хат-хабар алмасу нәтижесі бойынша 23 жазбаша сұхбат берді.

Қазақстанның қаржы секторы және банк жүйесі туралы материалдар орналастыратын Қазақстанның БАҚ-на мониторинг жүзеге асырылды. Қазақстанның БАҚ-та мониторинг барысында 3 000-нан астам хабарламалар мен сюжеттер анықталды және талданды, «Ұлттық Банктің қызметі туралы БАҚ» 61 апталық шолу дайындалды, бұл БАҚ-та Ұлттық Банк туралы орналастырылатын ақпаратты уақтылы жауап қайтару және қажетті шешімдерді қабылдау мақсатында қадағалауға мүмкіндік береді.

2009 жылы баспа және электрондық БАҚ-ның Қазақстанның банк жүйесіндегі ағымдағы оқиғалар туралы сұратулары бойынша Ұлттық Банктің басшылығының және мамандарының 100-ден астам комментарийі мен сұхбаты, БАҚ үшін Ұлттық Банк басшылығының қатысуымен 11 баспасөз-конференциясы және 6 брифинг ұйымдастырылды.

2009 жылы Ұлттық Банктің 33 баспасөз релизі жарияланды: қайта қаржыландырудың ресми ставкасын белгілеу туралы, қаржы нарығындағы ахуал туралы, ұлттық валютаның айырбас бағамы туралы, 2008 жылғы төлем балансын алдын ала бағалау туралы, халықаралық резервтер және ақша базасы және ноттарды шығару кестесі туралы, Ұлттық Банктің валюта нарығындағы жағдай туралы ресми хабарламасы туралы, кредит нарығын уәкілетті ұйымдардың айырбастау пункттеріне қатысты дамытудың сапалық өлшемдері туралы, қайта қаржыландырудың ресми ставкасы туралы, «Қазақстан Республикасының валюталық реттеу және валюталық бақылау мәселелері жөніндегі кейбір заңнама актілеріне өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасы туралы, Банкнота фабрикасының басқарудың интеграцияланған жүйесіне өтуі туралы, Қазақстан-Қытай қаржылық ынтымақтастық жөніндегі шағын комитеттің 5-отырысын өткізу туралы, «Монета жұлдыздары – 2009» ескерткіш монетасының үшінші халықаралық конкурсының қорытындысы туралы, Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасында банкаралық және инвестициялық ынтымақтастық жөніндегі шағын комиссиясының 11-отырысын өткізу туралы, валюталық реттеу және валюталық бақылау мәселелері, басқа мәселелер жөніндегі нормативтік құқықтық актілерге өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.

Ұлттық Банктің баспа басылымдарын шығару. Шетелдік және республикалық мемлекеттік және қаржылық құрылымдарды ақша-кредит саясатының статистикалық деректері, Ұлттық Банктің нормативтік құқықтық актілері, талдама материалдар туралы хабардар ету мақсатында Ұлттық Банктің мерзімді ресми басылымдарын шығару жүзеге асырылды, оларды жариялау 2009 жылы жалғастырылды: Қазақстан Ұлттық Банкінің Хабаршысы/Вестник Национального Банка Казахстана, Статистикалық Бюллетень/Статистический Бюллетень, Statistical Bulletin, Қазақстан Республикасы Төлем балансы/Платежный баланс и внешний долг Республики Казахстан, Экономикалық Шолу/Экономическое Обозрение, Инфляцияға шолу/Обзор инфляции, Inflation report, қазақ/орыс және ағылшын тілдерінде Ұлттық Банктің жылдық есебі, қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде Қазақстанның қаржы тұрақтылығы туралы есеп, Ұлттық Банктің нормативтік құқықтық актілерінің жинақтары.

Аумақтық филиалдармен жұмыс. 2009 жылы аумақтық филиалдардың аймақтық БАҚ-пен жұмысына, оларға жұртшылықпен байланыс мәселелерінде жан-жақты көмек көрсетуге, Ұлттық Банктің бірыңғай ақпараттық саясатын жүргізуге көп назар аударылды.

2009 жылы Ұлттық Банктің аумақтық филиалдары 2178 хабарлама орналастыруды ұйымдастырды: оның ішінде баспасөзде жариялау - 1299, теледидарда – 568, радиода – 158, жүргізілген PR-акциялар – 153.

VIII. БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕПТІ ЖӘНЕ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІКТІ ЖЕТІЛДІРУ

2009 жылы Ұлттық Банк қаржы ұйымдары мен арнайы қаржы компаниялары үшін халықаралық қаржылық есептілік стандарттарының (ХҚЕС) талаптарына сәйкес бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік мәселелері бойынша нормативтік құқықтық

актілерді және әдістемелік ұсынымдарды бұдан әрі жетілдіру жөніндегі жұмысты жалғастырды.

Атап айтқанда, жылдық шоғырландырылған қаржылық есептілікті, ал еншілес ұйымдар болмаған жағдайда қаржы ұйымдарының шоғырландырылмаған қаржылық есептілігін және аудиторлық есебін бұқаралық ақпарат құралдарында жариялау туралы талаптар белгіленді. Осылайша, бұрын орын алған талаптармен салыстырғанда жарияланатын нысандардың тізбесі кеңейтілген, сондай-ақ еншілес ұйымдары болған жағдайда, атап айтқанда шоғырландырылған қаржылық есептілігі жарияланатындығы нақтыланды.

Сондай-ақ Қаржы министрінің бұйрығымен және Ұлттық Банк Басқармасының қаулысымен бірлесіп бекітілген қаржы ұйымдарының және нақты сектор ұйымдарының валюталарды айырбастаудың нарықтық бағамын қолдану тәртібі Қазақстан Республикасында бұрын қаржы ұйымдарында ғана шетел валютасындағы активтер мен міндеттемелерді санау үшін валюталарды айырбастаудың ағымдағы бағамын барлық ұйымдардың қолдану қажеттілігі бөлігінде жетілдірілді.

Оның үстіне, исламдық қаржыландыру мәселелері жөніндегі 2009 жылғы 12 ақпандағы Қазақстан Республикасы Заңының қабылдануына байланысты ислам арнайы қаржылық компанияларының және ислам банктерінің бухгалтерлік есепті жүргізу үшін қажетті жаңа шоттарының Үлгі шот жоспарын толықтыруды қоса алғанда, қаржылық есептілікті жасау және бухгалтерлік есепті жүргізу мәселелері жөнінде нормативтік құқықтық актілер әзірленді және бекітілді.

Сондай-ақ банктердің бухгалтерлік есепті жүргізу жөніндегі нұсқаулыққа өзгерістер енгізілді, оның ішінде Кеңес ХҚЕС бойынша тиісті өзгерістер енгізгендіктен қаржы активтерін қайта жіктеу бойынша операцияларды есепке алу тәртібі, вексельдермен операцияларды бухгалтерлік есепке алу тәртібі көзделген, сондай-ақ туынды қаржы құралдарын есепке алу жетілдірілген.

Қаржы ұйымдарының қаржылық есептілікті ұсыну тәртібін оңтайландыру және еңбек және қаржылық шығындарын барынша азайту мақсатында банктер сияқты ұйымдардың аудиторлар Ұлттық Банк белгілеген нысандарынсыз дербес растайтын жылдық қаржылық есептілігін жасауы және ұйымдар Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігіне электрондық тасымалдауышта ұсынатын ай сайынғы және тоқсан сайынғы қаржылық есептілікке ғана арналған нысандарды анықтау көзделген нұсқаулық әзірленді.

Зейнетақы қорларының қаржылық есептіліктерінің нысандарын ХҚЕС қолданылатын терминологияға сәйкес келтіру және балансты өтімділік тәртібімен ұсыну бойынша тиісті іс-шаралар өткізілді. Оның үстіне, номиналдық кірістіліктің көрсеткіштері мен кірістіліктің ең аз мәні арасындағы айырманы өтеу бойынша қорлардың теріс комиссиялық сыйақысы және міндеттемелері туралы ақпарат Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің талаптарына сәйкес бөлу көзделген.

Жекелеген қаржы ұйымдарының қаржылық есептілік тізбесі, нысандары және ұсыну мерзімдері туралы нұсқаулыққа өзгерістер енгізілді, оның ішінде Ұлттық Банктің лицензиясы негізінде банкноталарды, монеталарды және құндылықтарды инкассациялау бойынша жүзеге асыратын ұйымдардың және қызметінің айырықша түрі шетел валютасымен айырбас операцияларын ұйымдастыру болып табылатын заңды тұлғалардың қаржылық есептілігін ұсынудың Ұлттық Банкке тек жылдық қаржылық есептілікті ұсыну, осы ұйымдардың қаржылық есептілігіне аудит жүргізу бойынша талаптарды алып тастау және қалған қаржы ұйымдарының Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігіне жылдық қаржылық есебін ұсыну тәртібін нақтылау бөлігінде ерекше тәртібі көзделді.

2009 жылы Ұлттық Банк қосалқы бухгалтерлік есепті және Бас бухгалтерлік кітапты жүргізуді автоматтандыру жүйелеріне қойылатын талаптарды қаржы ұйымдарының сақтауына бақылау жасауды жүзеге асыруын жалғастырды.

2009 жылы барлығы 8 банк, 8 жинақтаушы зейнетақы қоры және 19 сақтандыру ұйымы тексерілді. Тексеру нәтижелері бойынша банктерге ықпал етудің шектелу шаралары қолданылды, ал қалған қаржы ұйымдары бойынша ақпарат тиісті шаралар қабылдануы үшін Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігіне жіберілді.

Сондай-ақ «Банктер және банк қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 30-бабының 5-тармағының үшінші абзацына және Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі Басқармасының «Ұлттық Банктің бухгалтерлік есепті және бас бухгалтерлік кітапты автоматтандыруға қойылатын талаптарға сәйкес келетін автоматтандырылған банк жүйесінің бар болуы туралы қорытынды беру ережесін бекіту туралы» 2008 жылғы 22 желтоқсандағы № 112 қаулысына сәйкес Ұлттық Банк жаңадан ашылған 2 банкке бухгалтерлік есепті және бас бухгалтерлік кітапты автоматтандыруға қойылатын талаптарға сәйкес келетін автоматтандырылған банк жүйесінің бар болуы туралы қорытынды берді.

Келісімнің 2009 жылғы 10 ақпанда Ұлттық Банк пен Қаржы министрлігі арасында жасалған «Бухгалтерлік есеп және қаржылық есеп туралы» Қазақстан Республикасының Заңында айқындалған барлық заңды тұлғалардың ХҚЕС-на өту» индикаторы бойынша ақпарат ұсыну туралы 2-тармағына сәйкес Ұлттық Банк 2009 жылдың қорытындысы бойынша қаржы ұйымдарының ХҚЕС бойынша қаржылық есептілік жасауы туралы ақпаратты Қаржы министрлігіне ұсынуы тиіс.

Келісімді іске асыру мақсатында 2009 жылы Ұлттық Банк қаржы ұйымдарының (банктердің, жинақтаушы зейнетақы қорларының, сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарының, сақтандыру брокерлерінің, бағалы қағаздар нарығына кәсіби қатысушылардың, банктік операциялардың жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың және т.б.) қаржылық есептіліктерін және 2008 жылғы аудиторлық есептерін талдау бойынша жұмыстар жүргізді. Жүргізілген талдау қорытындысы бойынша Қаржы министрлігіне тиісті ақпарат дайындалды.

Ұлттық Банктің лицензиясы негізінде банктік операциялардың жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың Қазақстан Республикасының бухгалтерлік есеп және қаржылық есеп туралы заңнаманың және қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарының (к-1-тармақшасы) «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 8-бабы) талаптарын сақтауына бақылау жасау шеңберінде Ұлттық Банктің лицензиясы негізінде банкноталарды, монеталарды және құндылықтарды инкассациялау бойынша операцияларды жүзеге асыратын бір ұйым тексерілді. Тексеру қорытындысы бойынша бұзушылықтар анықталды және ықпал етудің шектеулі шаралары міндеттеме хат түрінде қолданылды.

Ұлттық Банк Қазақстан Республикасының қаржы ұйымдарының және басқа мемлекеттік органдарының қызметкерлерінің кәсіби деңгейін арттыру үшін Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің қызметкерлері, қаржы ұйымдарының жұмыс істейтін бухгалтерлері және Ұлттық Банк филиалдарының қызметкерлері үшін лекциялар мен тренингтер өткізді.

Ұлттық Банктің ЕурАзЭҚ мүше мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктерінің қызметкерлерін оқыту саласында ынтымақтастық туралы келісім шеңберінде ХҚЕС ендіру және пайдалану бөлігіндегі тәжірибесімен танысу үшін Түркменстан Орталық Банкінің делегациясы үшін тағлымдама ұйымдастырылып өткізілді.

IX. АКТИВТЕРДІ СЕНІМГЕРЛІК БАСҚАРУ БОЙЫНША КӨРСЕТІЛЕТІН ҚЫЗМЕТТЕР

9.1. Ұлттық қорды басқару

Ұлттық қордың портфелінің 2009 жылдың 31 желтоқсанындағы жалпы нарықтық құны 26 216,8 млн. АҚШ долл. тең болды, оның ішінде валюталық портфель – 24 352,3 млн. долл. (92,89%) және «Самұрық-Қазына» ұлттық әл-ауқат қоры» АҚ-ның және «ҚазАгро» ұлттық басқарушы холдингі» АҚ-ның облигацияларының портфелі – 1 864,6 млн. долл. (7,11%). Ұлттық қордың валюталық портфелінің құрамындағы тұрақтандыру және жинақ портфельдерінің нарықтық құны – тиісінше 5 989,8 (24,60%) және 18 362,5 (75,40%) млн. долл.

Ұлттық қордың валюталық портфелінің құрамына кіретін бағалы қағаздардың және басқа қаржы құралдарының нарықтық құны BNY Mellon Asset Servicing кастодиан-банкінің деректеріне негізделген.

BNY Mellon Asset Servicing кастодиан-банкінің деректері бойынша 2009 жылы инвестициялық кіріс құралған, ол 1 464 млн. долл. құрайтын базалық валютада - АҚШ долларымен есептелген.

Ұлттық қор активтерін басқару кезіндегі кірістілік. 2009 жылы Ұлттық қордың кірістілігі 7,31% болды. Ұлттық қордың құрылуынан бастап 2009 жылғы 31 желтоқсан аралығында кірістілігі 54,98% болды, бұл жылдық көрсеткіште 5,24% болды. Кірістілікті есептеу Ұлттық қордың базалық валютасы – АҚШ долларында жүзеге асырылды (IX бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 1-қосымша, 9.1.1-сурет).

2009 жылы жинақ портфелінің кірістілігі 10,19% болды, эталон портфелінің кірістілігі 11,95% болды. Жинақ портфелінің 2009 жылғы асқан кірістілігі теріс болды және – (-) 1,76 болды, бұл облигациялар портфелінің пайдасына 15.12.09¹⁰ дейін әлемдік қор нарығының өсу аясында активтерді тактикалық бөлу бойынша белсенді позициямен негізделген (IX бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 1-қосымша, 9.1.2-сурет).

«Ауқымды облигациялар» мандатының түрі. Мандаттың осы түрі бойынша жинақ портфелінің активтерін басқаруды Ұлттық Банк дербес те, инвестициялық басқару жөніндегі халықаралық компаниялар да (сыртқы басқарушылар) жүзеге асырады. 2009 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша Ұлттық Банктің дербес басқаруындағы мандаттың осы түрі бойынша жинақ портфелінің активтері 98,30% болды, ал осы қосалқы портфель активтерінің қалған 1,70%-ы сыртқы басқаруда болды (IX бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 2-қосымша, 9.1.4-сурет).

2009 жылы облигациялардың қосалқы портфелін немесе жинақ портфелінің активтерін басқарудың кірістілігі «Ауқымды облигациялар» мандатының түрі бойынша 5,76% болды. Осы қосалқы портфельдің эталондық портфелінің кірістілігі 5,96% болды. Сөйтіп, осы мандат түрін басқару нәтижесінде алынған асқан кірістілік (-) 0,20% болды.

«Ауқымды акциялар» мандатының түрі. Мандаттың осы түрі бойынша жинақ портфелінің активтерін басқаруды Ұлттық Банк дербес те, инвестициялық басқару жөніндегі халықаралық компаниялар да (сыртқы басқарушылар) жүзеге асырады. 2009 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша Ұлттық Банктің дербес басқаруындағы мандаттың осы түрі бойынша жинақ портфелінің активтері 5,14% болды, ал осы қосалқы портфель активтерінің қалған 94,86%-ы сыртқы басқаруда болды. Бенчмарк кірістілігі 29,71% болғанда, мандаттың осы түрі бойынша активтерді басқарудың кірістілігі 30,80% болды. Осылайша, осы мандат түрі бойынша активтерді басқарудың нәтижесі эталондық портфельге қатысты оң болды, асқан кірістілік 1,10% құрады.

«Ауқымды тактикалық бөлу» мандатының түрі. Жинақ портфелінің «Ауқымды

¹⁰ Ұлттық Банк Басқармасының 2009 жылғы 30 қарашадағы № 107 қаулысына сәйкес бейтарап позицияға келтіру.

тактикалық бөлу» мандатының түрі бойынша активтерін басқару инвестициялық басқару жөніндегі 2 халықаралық компания (сыртқы басқарушылар) жүзеге асырды. Бенчмарк кірістілігі 11,95% болғанда, жинақ портфелінің осы мандат түрі бойынша активтерін басқарудың кірістілігі 20,83% болды. Сөйтіп, жинақ портфелінің осы мандат түрі бойынша активтерін басқарудың нәтижесі эталондық портфельге қатысты оң болды, асқан кірістілік 8,88% болды. (IX бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 3-қосымша, 9.1.1-кесте).

9.2. Ұлттық Банктің клиенттеріне қызмет көрсету бойынша кастодиандық, брокерлік және басқа да қызмет

Клиенттердің Ұлттық Банкте кастодиандық, сенімгерлік және брокерлік қызмет көрсетуде тұрған активтерінің жалпы сомасы 2009 жылдың басындағы деректермен салыстырғанда 3,2 есе ұлғайып, 2010 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 1 535 720,5 млн. теңге болды.

Ұлттық Банктің кастодиандық қызмет шеңберінде 2009 жылдың басында 3 клиент болды. Клиенттердің Ұлттық Банкте кастодиандық сақтауда тұрған активтерінің жалпы сомасы 2009 жылдың басындағы деректермен салыстырғанда 31%-ға ұлғайып, 2010 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 320 891,8 млн. теңгеге жетті. Ұлттық Банктің көрсеткен қызметтен болған кірістер сомасы 134,7 млн. теңге болды, өтелген шығыс сомасы – 22,6 млн. теңге.

Ұлттық Банктің сенімгерлік қызмет көрсетуінде 2009 жылдың басында 10 клиент болған. 2009 жыл ішінде 4 клиент Ұлттық Банкпен жасалған бұрын күші бар шарттарды бұзды, ал 1 клиент брокерлік қызмет көрсетуге өтті. 2010 жылғы 1 қаңтарда клиенттердің сенімгерлік басқарудағы активтерінің жалпы сомасы 2009 жылдың басындағы көрсеткіш деректермен салыстырғанда 65,4%-ға ұлғайып, 329 279,8 млн. теңгеге жетті. Ұлттық Банктің көрсеткен қызметінен болған кіріс сомасы 29,5 млн. теңге болды, шығыстарды өтеу сомасы – 27,8 млн. теңге.

Ұлттық Банктің брокерлік қызмет көрсетуінде 2009 жылдың басында 2 клиент болды. 2009 жыл ішінде тағы 2 клиент Ұлттық Банктің клиенті болды. Ұлттық Банктің бастамасы бойынша 2009 жылғы 1 желтоқсанның бастап барлық клиенттерге брокерлік қызмет көрсетудің күші бар шарттарын бұзу туралы хабарлама жіберілді, осыған байланысты 2 клиенттің активтері басқа номиналдық ұстаушылардың шоттарына аударылды. брокерлік қызмет бойынша сатып алынған бағалы қағаздардың 2010 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша құны 2009 жылдың басындағы көрсеткіштермен салыстырғанда 25 есе ұлғайып, 885 548,9 млн.теңгені құрады. Ұлттық Банк көрсеткен қызметтен болған кірістердің сомасы 203,6 млн. теңге, өтелген шығыстар сомасы – 44,5 млн. теңге.

Х. ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ІШКІ ҚЫЗМЕТ

10.1. Ұйымдық құрылым

Ұлттық Банктің құрылымы және жалпы штаттық саны (3 580 адам) Президенттің «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ережесін және құрылымын бекіту туралы» 2003 жылғы 31 желтоқсандағы № 1271 Жарлығымен бекітілген.

Ұлттық Банк 2009 жылы Қазақстан Республикасы Президентінің «Әкімшілік мемлекеттік қызметшілердің лауазымдарын оңтайландыру жөніндегі шаралар туралы» 2007 жылғы 28 желтоқсандағы № 501 Жарлығына сәйкес және әкімшілік мемлекеттік қызметшілердің санаттар бойынша лауазымдар тізілімін (бұдан әрі – Тізілім) тиісінше Тізілімді әзірлеу кезінде уәкілетті орган ескермеген Ұлттық Банктің филиалдары басшыларының: директор, директордың орынбасары және бөлім бастығы лауазымдарымен толықтыру (Президенттің «Қазақстан Республикасы Президентінің 2007 жылғы 28

желтоқсандағы № 501 Жарлығына толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 25 ақпандағы № 749 жарлығы) мақсатында жұмыстарды орындады.

Президенттің «Орталық және жергілікті мемлекеттік органдарда, холдингтерде, ұлттық компанияларда, әлеуметтік-кәсіпкерлік корпорацияларда әкімшілік шығыстарды қысқарту жөніндегі шаралар туралы» 2008 жылғы 30 желтоқсандағы № 289 өкімді және Премьер-Министрдің 2009 жылғы 10 сәуірдегі № 20-23/007-735 тапсырмасын орындау үшін Ұлттық Банк 2009 жылы оның ұйымдарын (РМК) қоса алғанда бөлімшелерінің құрылымы мен штат санын оңтайландыру бойынша іс-шараларды жүзеге асырды.

Президенттің «Қазақстан Республикасы Президентінің 2003 жылғы 31 желтоқсандағы № 1271 Жарлығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2009 жылғы 27 наурыздағы № 775 Жарлығымен орталық аппараттың құжат айналымы, жұртшылықпен байланыс және халықаралық қатынастар бойынша қызметтерді орындайтын үш дербес бөлімшені бір департаментке (Ұйымдастыру жұмысы, сыртқы және қоғамдық байланыстар департаменті) қайта құру арқылы Ұлттық Банктің құрылымына өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

Ұлттық Банктің құрылымын одан әрі оңтайландыру мақсатында орталық аппараттың және филиалдардың ішкі құрылымына филиалдардың және дербес бөлімшелердің құрамында жекелеген құрылымдық бөлімшелерін қысқарту және қайта құру бөлігінде өзгерістер енгізілді, оларды Ұлттық Банктің Директорлар кеңесі бекітті.

Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарын ескере отырып, нәтижесінде Ұлттық Банктің штат саны 231,75 адамға немесе 6,5%, оның ішінде: ОА бойынша 87 адамға (11,8%), филиалдар бойынша 99 адамға (5,4%) және ұйымдар бойынша 45,75 адамға (4,6%) қысқарту жүзеге асырылды.

Ұлттық Банктің ұйымдық құрылымы 2009 жылдың аяғында (Х бөлімнің 10.1-бөлімшесіне 1-қосымша) 12 департаменттен (1 департамент Астана қаласында), орталық аппараттың 9 дербес басқармасынан, 18 филиалдан, Ресей Федерациясындағы 1 өкілдігінен және 4 есеп беретін ұйымнан тұрады.

Сондай-ақ Ұлттық Банк «Қазақстанның депозиттерге кепілдік беру қоры» АҚ-ның және «ҚҰБ-нің «Q-BRO» Резервтік Орталығы» АҚ-ның жалғыз құрылтайшысы (100%), сондай-ақ «ГНПФ» Жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ (90%) және «Қазақстан Республикасының Үкіметі және Ұлттық Банкінің жанындағы Ұлттық талдамалық орталық» АҚ (37,7%) акционерлерінің бірі болып табылады.

Ұлттық Банк Басқармасының 2009 жылғы 30 қарашадағы № 112 қаулысына және Үкіметтің 2009 жылғы 29 желтоқсандағы №2226 қаулысына сәйкес «Қазақстан Республикасының Үкіметі және Ұлттық Банкінің жанындағы Ұлттық талдамалық орталық» АҚ-ның Ұлттық Банкке тиесілі акциялар пакетін Үкіметтің меншігіне өтеусіз беруді жүзеге асырды.

10.2. Адам ресурстары саласындағы саясат

Ұлттық Банктің штат саны 2009 жылдың аяғында жылдың басымен салыстырғанда 179,5 бірлікке (7%) азайып 2 374,5 бірлікті құрады, бұл Ұлттық Банк құрылымына жүргізілген оңтайландыруға және санының қысқаруына байланысты.

Ұлттық Банк акционері болып табылатын акционерлік қоғамдар бойынша да штат саны жыл ішінде өзгеріске ұшырады. 2009 жылдың аяғында акционерлік қоғамдардың жалпы штат саны 2008 жылмен салыстырғанда (592) 23 бірлікке ұлғайып 615 бірлікті құрады. Бұған «ГНПФ» Жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ-ның штат санының 34 бірлікке ұлғайғаны ықпал етті.

Ұлттық Банк (РМК және АҚ қоса алғанда) бойынша кадрлардың жұмыстан кету деңгейі 2008 жылмен салыстырғанда 0,5 пайыздық тармаққа төмендеп 11,9% болды. Орталық аппарат және филиалдар бойынша осы көрсеткіш 8,4% (1,1 пайыздық тармаққа өскен), ұйымдар бойынша - 6,2 (3,8 пайыздық тармаққа төмендеген және акционерлік

қоғамдар бойынша - 38,4% (3,7 пайыздық тармаққа төмендеген) болып отыр (Х бөлімнің 10.2-бөлімшесіне 1-қосымша, 10.2.1.-кесте).

Ұлттық Банк қызметкерлерінің білім құрылымында жоғары білімі бар қызметкерлер 64,8%, арнаулы орта білімі бар қызметкерлер 15,2% және орта білімі бар қызметкерлер 20% (бұл ретте орта білімі бар қызметкерлердің жалпы санының 60%-дан астамын жұмысшы мамандықтарының қызметкерлері құрады) болды. Ұйымдар бойынша білім жөніндегі көрсеткіштер тиісінше 54,4%, 23,2%, 22,4%, акционерлік қоғамдар бойынша - 90%, 8,9%, 1,1% болды.

Қызметкерлердің құрамында әйелдердің үлес салмағы орталық аппаратта 70,8%, филиалдарда 59,7%, ұйымдарда 42,2%, акционерлік қоғамдарда 69,6% болды. Бұл ретте басшы әйелдердің үлес салмағы Ұлттық Банктің орталық аппараты мен филиалдары басшыларының жалпы санының 62,6%-ы (жоғарғы топтағы басшылардың жалпы санының - 44,7%-ы, орта топтағы басшылардың жалпы санының - 59,3%-ы) болды.

Ұлттық Банкте «он жылдан жиырма жылға дейін» жұмыс стажы бар қызметкерлер Ұлттық Банктің анағұрлым тұрақты санаты болып табылады және олардың үлес салмағы 31,4% болды. «Бір жылдан үш жылға дейін» жұмыс стажы бар қызметкерлер – 17,7%, «үш жылдан бес жылға дейін» - 16,9%, «бес жылдан он жылға дейін» - 18%, «жиырма жылдан астам» - 11,4%. «Бір жылға дейін» жұмыс стажы бар қызметкерлер ең аз үлес салмақты (4,6%) құрайды.

2009 жылы Ұлттық Банк орталық аппаратының 3 бос әкімшілік мемлекеттік лауазымына орналасуға 10 кандидаттың қатысуымен 2 конкурс өткізілді. Конкурстан өткен қатысушылар саны 3 адам, 2 адам Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің кадр резервіне алу үшін ұсыныс жасалды. Ұлттық Банктің филиалдарында 1 бос әкімшілік мемлекеттік номенклатуралық лауазымына орналасуға бір конкурс өткізілді, оған 3 кандидат қатысты. Конкурстың нәтижесі бойынша 1 кандидат конкурстық комиссияның оң қорытындысын алды. Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің кадр резервіне алу үшін кандидаттар жоқ.

Ұлттық Банктің орталық аппаратының және филиалдардың 111 әкімшілік мемлекеттік қызметшісі және номенклатуралық қызметкері аттестациядан өтті. Аттестация қорытындысы бойынша 101 қызметкер атқарып отырған қызметіне сай деп танылды, орталық аппараттың 2 қызметкері жоғары санаттағы лауазымға орналасуға әкімшілік мемлекеттік қызметтің кадр резервіне енгізілді, 2 қызметкер қайта аттестациядан өткізілуге жатады деп танылды, 6 қызметкер себепті жағдайлармен аттестацияға қатысқан жоқ.

Кәсіби дамыту мақсатында Ұлттық Банктің базасында, Қазақстан Республикасының оқу орталықтарында, Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Мемлекеттік басқару академиясында және басқа мемлекеттік органдарда, шетелдік орталық банктерде және халықаралық ұйымдарда оқыту жүзеге асырылды. Ұлттық Банктің қызметкерлерін оқыту және біліктілігін арттыру гендерлік теңдік (ерлер мен әйелдерге біліктілігін қайта даярлаудың және арттырудың барлық түрлеріне кіру үшін тең жағдайда қамтамасыз ете отырып) бойынша қағидатын сақтай отырып жүргізілді. Оқығандар саны: Ұлттық Банктегі семинарлар мен тағылымдамаларда - 652 (оның ішінде 147 – Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің, Ұлттық Банктің ұйымдары мен кәсіпорындарының өкілдері), Қазақстан Республикасының оқу орталықтарында – 195; ТМД аумағында және шетелде - 111 қызметкер.

Ұлттық Банкте халықаралық қаржылық есептілік стандарттары мәселелері бойынша, мемлекеттік сатып алудың веб-порталында электрондық мемлекеттік сатып алуды өткізу тәртібі бойынша, Сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманы білу және оны сақтауды насихаттау бойынша семинарлар ұйымдастырылды. KBA-GIORI S.A. және «Business Intelligent Service SI BIS» компаниясының өкілдерінің қатысуымен қолдан жасалған банкноталарды анықтау, банкнотаны қорғаудың жаңа элементтері және дизайны бойынша және деректерді өңдеудің резервтік орталығын құру мәселелері бойынша таныстыру

семинарлары өткізілді. USAID өкілдерінің қатысуымен қолданбалы эконометрика және EViews (кіріспе курс) ендіру бойынша тәжірибелік семинар, сондай-ақ лидерлік дағдыларды дамыту бойынша тренингтер өткізілді.

Ұлттық Банк бірлескен қызмет туралы шарт шеңберінде Т. Рысқұлов атындағы Қазақ экономикалық университетінің MBA бағдарламасы бойынша магистратурамен (бұдан әрі - Магистратура) ынтымақтастықты жалғастырды.

2009-2010 оқу жылдары «қаржы талдаушысы», «қаржылық тәуекел-менеджер» және «актуарий» мамандықтары бойынша 28 тыңдаушы (күндізгі оқу нысаны), оның ішінде 21 (75%) өтеусіз негізде қабылданды.

2009 жылы магистранттардың алтыншы шығарылымының түлектері оқу бітірді. Күндізгі бөлімнің 40 түлегінің (оның 30-ы өтеусіз негізде оқыды, 7-ы үздік белгімен) Ұлттық Банкке – 12 түлек, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігіне – 18 түлек жұмысқа орналастырылды. Өтеусіз негізде оқыған магистранттардың Ұлттық Банкте/Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінде 3 жыл жұмыс істеуге міндеттемелері бар.

Ұлттық Банк орталық аппаратының бөлімшелерінде жоғары оқу орындарының 37 студенті, оның ішінде Магистратураның 10 магистранты кәсіби практикадан өтті.

Ұлттық Банкте мемлекеттік тілді ендіруге және дамытуға бағытталған жұмыстар жүзеге асырылды. Ұлттық Банк Директорлар кеңесінің 2009 жылғы 26 наурыздағы № 81 қаулысымен Тілдерді қолдану мен дамытудың 2001-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру жөніндегі Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің 2009-2010 жылдарға іс-шаралар жоспары бекітілді.

Мемлекеттік тілді оқыту мақсатында тиісті деңгейлер бойынша оқыту курстары ұйымдастырылды. 2009 жылы оқуға орталық аппараттың бөлімшелерінің қазақ тілін білудің деңгейін «ҚАЗТЕСТ» бағалау жүйесі бойынша оқыған бірінші басшылары және олардың орынбасарлары тартылды. Курс тыңдаушыларына тиісті сертификаттар берілді. Курстарда мемлекеттік тілді оқытудың тиімділігіне талдау жүргізілді. 2009 жылы 266 қызметкер оқыған (олардың 22 орталық аппарат қызметкері және 244 филиал қызметкерлері).

Қазақстан Республикасының министрліктерімен және ведомстволарымен, филиалдармен және орталық аппараттың бөлімшелерімен хат-хабар алмасу кезінде бөлімше қызметкерлері құжаттарды мемлекеттік тілде дербес дайындауға жәрдемдесу бойынша жұмыстар жүргізілді. Осы мақсатқа банк терминдерінің қазақша-орысша сөздігі әзірленіп күнделікті жұмыста қолдану үшін Ұлттық Банктің барлық қызметкерлеріне электрондық түрде жіберілді.

Ұлттық Банктің актілерінің, шешімдерінің және басқа да құжаттарының үлгі нысандарын дайындау жөніндегі тұрақты жұмыс істейтін комиссия 2009 жылы жұмыс істеу үшін 22 үлгі нысанды қарап бекітті.

Ұлттық Банктің орталық аппаратының бөлімшелерінде мемлекеттік тілді ендіруді 2009 жылға арналған тексеру кестесіне сәйкес Ұлттық Банктің орталық аппаратының бөлімшелеріне тексеріс жүргізілді, оның нәтижесінде Ұлттық Банктің басшылығына есеп дайындалды және мемлекеттік тілді ендіру бойынша одан әрі жұмыс істеу үшін орталық аппараттың бөлімшелеріне және филиалдарға нұсқаулар жіберілді.

2009 жылы Ұлттық Банктің орталық аппараты қызметкерлерінің – жергілікті емес ұлт өкілдерінің арасында Қазақстан халықтары тілдерінің күніне арналған мемлекеттік тілді білу бойынша «Тілге құрмет – елге құрмет» атты конкурс өткізілді. Конкурстың жеңімпаздары мақтау қағаздарымен және ескерткіш сыйлықтармен марапатталды.

Үкіметтің «Тілдерді қолдану мен дамытудың 2001 - 2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру жөніндегі 2009 - 2010 жылдарға арналған іс-шаралар жоспары туралы» 2008 жылғы 24 желтоқсандағы № 1246 қаулысын іске асыру мақсатында Мәдениет және ақпарат министрлігіне Ұлттық Банктің 2009 жылдың жартыжылдықтары бойынша жиынтық есептері және Ұлттық Банктің іс қағаздарының, есеп-статистикалық,

қаржылық және техникалық құжаттаманың мемлекеттік тілде жүргізуге өту бойынша жұмыстарды орындау туралы жиынтық ақпарат ұсынды.

Қызметкерлерді мотивациялау. Ұлттық Банктің қызметкерлері Президенттің 2009 жылғы 4 желтоқсандағы № 898 Жарлығымен мемлекеттік наградалармен марапатталды: «Құрмет» орденімен - 2 адам, «Ерен еңбегі үшін» медалімен - 8 адам, Қазақстан Республикасының Құрмет грамотасымен - 5 адам. Бұдан басқа Ұлттық Банктің 64 қызметкеріне «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің еңбек сіңірген қызметкері» төсбелгісі және 67 қызметкерге Ұлттық Банк Төрағасының алғыс хаты берілді.

2009 жылы саны Ұлттық Банк жүйеде жоғары білікті мамандарды тұрақтандыру үшін пайдаланатын қосымша әлеуетті пакеттен тұратын қызметкерлерді сақтандыру бойынша жұмыстар жалғастырылды. Ұлттық Банк қызметкерлерінің тізім санынан сақтандырылғандардың орташа үлес салмағы ауырған жағдайда сақтандыру бойынша шамамен 94%-дан, жазатайым жағдайлардан 89%-дан астамын құрады.

Ұлттық Банк егде жастағы адамдарды әлеуметтік қолдау шеңберінде Ұлттық Банк жүйесінің бұрынғы қызметкерлері - жұмыс істемейтін зейнеткерлермен жұмысты жалғастырды, олардың саны 2009 жылдың аяғында 895 адам (Ұлттық Банк қызметкерлерінің тізімдегі санына шаққанда 36,8%).

Ұлттық Банк қызметкерлерді қосымша ынталандыру үшін 2009 жылы Ұлттық Банктің филиалдарының 2008 және 2009 жылдардағы жұмыстарының қорытындысы бойынша рейтингін анықтау бойынша жұмыстар жүргізді.

10.3. Ақпарат технологияларын дамыту

Жобалау және зерттеу жұмыстары. 2009 жылы Ұлттық Банктің интеграцияланған автоматтандырылған ақпарат жүйесін дамыту және әзірлеу бойынша 22 жоба бойынша жұмыс жүргізілді, оның ішінде 14 жоба бойынша жұмыстар аяқталды, 8 жоба бойынша жұмыстар 2010 жылы жалғастырылады.

Жобалау жұмыстары шеңберінде:

қолданыстағы автоматтандырылған ақпарат шағын жүйелерін (бұдан әрі – ААШЖ) клиенттердің банк шоттарының нөмірлерінің (ЖСК) және банктік сәйкестендіру кодтарының (БСК) жаңа құрылымға өту бөлігінде, жеке сәйкестендіру және бизнес-сәйкестендіру нөмірлеріне (ЖСН/БСН) өту бөлігінде пысықтау жүргізілді, төлем жүйесін пайдаланушылармен кешенді тестілеу жүргізілді;

Ұлттық Банк бөлімшелерінің өтінімдері бойынша жаңа ААШЖ әзірлеу және бар ААШЖ пысықтау жүргізілді;

активтерді, тәуекел менеджментін басқару және талдау үшін бағдарламалық қамтамасыз етуді ендіру бойынша жұмыстар жалғастырылды;

«POMS AI Manager» жүйесін өнеркәсіптік пайдалануға енгізу жүзеге асырылды және күйіне келтіру аяқталды;

Euroclear Bank бірыңғай коммуникациялық платформасына өту шеңберінде ScreenFlow бағдарламалық қамтамасыз етуді орнату және күйіне келтіру және Euroclear Bank және SWIFT бірлесе отырып байланысты сынақтан өткізу бойынша жұмыстар жүргізілді.

Ұлттық Банкте қолдану мүмкіндігін талдау мақсатында жаңа технологиялар мен бағдарламалық өнімді зерделеу бойынша зерттеу жұмыстары жүргізілді.

Ақпараттық технологияларды дамыту және стандарттау. Ұлттық Банктің ақпараттық технологиялары бойынша нормативтік базасын дамыту жөніндегі жұмыс жүргізілді.

Ақпарат технологиясы департаментінің сапа менеджменті жүйесін (бұдан әрі - СМЖ) қолдау үшін «InterCert» сертификаттау орталығы Ақпарат технологиясы департаментінің СМЖ-нің бірінші бақылау аудитін ISO 9000 халықаралық стандартының талаптарына сәйкес жүргізді. Аудит нәтижесі бойынша Ақпарат технологиясы департаменті СМЖ-нің

ISO 9001-2008 стандарттарының талаптарына сәйкестігін растады және TUV Rheinland InterCert сертификациялау жөніндегі органнан сертификат алды.

АТ-инфрақұрылымын қолдау. Ұлттық Банктің АТ-ресурстарын қолдау АТ-ресурстарын басқару, қызмет көрсету және техникалық қызмет көрсету бойынша қызметті ұсыну арқылы жүзеге асырылды.

Ұлттық Банктің бөлімшелері мен филиалдарында пайдаланылатын ИААЖ 40 тапсырмасы мен шағын жүйесіне қызмет көрсету және басқару жүзеге асырылды. Пайдаланушылардың өтінімдерін Help Desk қолдау қызметі қабылдады және өңдеді. Microsoft SMS Server, оның ішінде оқу кластарын пайдалана отырып, жұмыс станцияларын ажыратылған қолдау жүзеге асырылды.

Пайдаланушылар тарапынан іркілістерсіз және ескертулерсіз қаржы жылын аяқтау бойынша жұмыс жүргізу қамтамасыз етілді. Консультациялық және практикалық көмек көрсетілді, пайдаланушылардың жұмысын жақсарту үшін есептер әзірленді және түрлендірілді.

2008 жылғы 3 379 бірлік компьютер жабдығына қарағанда 2009 жылы 3 849 бірлік пайдаланылуда және қызмет көрсетілуде, оның ішінде: серверлер - 148, дербес компьютер - 2 483, қолға алып жүретін компьютер - 133, принтер – 940 бірлік және сканер – 145 бірлік. Оған қоса, байланыс құралдары: автоматты телефон станциялары - 20, факсимильді аппараттар - 166.

Ұлттық Банктің үздіксіз қызметін қамтамасыз ету мақсатында серверлерді, тармақталған кабель желісінің активті жабдығын, деректер базасын және почта жүйелерін жұмыс жағдайында ұстау, ЭЕМ залының қосымшалар кешені бойынша ақпаратты шешу және беру жүзеге асырылды. Ұлттық Банктің орталық аппараты бөлімшелерінің және оның филиалдарының компьютер жабдығына техникалық қызмет көрсету және жүйелік қызмет көрсету бойынша жұмыстар орындалды, сондай-ақ есептеу техникасына және байланыс құралдарына ағымдағы жөндеу жұмыстары жүргізілді.

Ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету. Негізгі өңдеу орталығынан аумақта орналасқан Ұлттық Банктің Резервтік есептеу орталығының жұмыс істеуі қамтамасыз етілді. Маңызды күрделі шағын жүйелер бойынша ақпаратты резервтеу Ұлттық Банктің нормативтік құқықтық құжаттарында айқындалған технологиялық тәртіпке сәйкес нақты уақыт режимінде жүзеге асырылды.

Вирусқа қарсы қорғау қамтамасыз етілді: Ұлттық Банктің құрылымдық бөлімшелерінде вирусқа қарсы түгендеу жүргізілді, оның барысында әрбір жұмыс орынында базаның маңыздылығының барынша жоғары деңгейіне және вируске қарсы бағдарламаның болуына қол жеткізілді, Ұлттық Банк орталық аппаратының пайдаланушыларын қорғаудың анағұрлым жоғары көрсеткіші бар Касперский вирусқа қарсы жаңа 6.0.4.1212 нұсқасына көшіру жүргізілді.

Ұлттық Банктің Астана қаласында Резервтік орталығын құру бойынша жұмыстар жүргізілді.

Техникалық инфрақұрылымды жетілдіру. Ұлттық Банктің ақпараттық жүйелерін пайдаланушылардың өсіп келе жатқан қажеттілігін басқарудың сапасын жақсарту, барынша қанағаттандыру мақсатында сенімділік, өндірушілік, қауіпсіздік саласында анықталған кемшіліктерді жоюға бағытталған қызметтің түрлі бағыттарын дамыту және түрлендіру бойынша жұмыстар жүргізілді.

Ұлттық Банктің орталық аппаратында және филиалдарында нақты және моральдық тұрғыдан ескірген техникалық құралдарды жаңа компьютерлерге ауыстыруға байланысты оларды пайдаланудан шығару жөнінде жұмыс жүргізілді. Осы мақсатта 5 сервер, 460 дербес компьютер, 20 қолға алып жүретін компьютер, 44 сканер, 60 принтер және 23 факсимильді аппарат сатып алынды.

Ұлттық Банктің аумақтық филиалдарымен 2009 жылы «IP-VPN» хаттамасы бойынша ақпаратпен алмасу қызметін жақсарту мақсатында барлық аумақтық филиалдар ВОЛС (соңғы миль) көшірілген. IP-телефония үшін өткізу қажеттілігі 192 Кб/сек дейін ұлғайтылды.

10.4. Ішкі аудит

2009 жылы 45 аудиторлық тексеру, оның ішінде Ұлттық Банк Басқармасының 2008 жылғы 22 желтоқсандағы № 133 қаулысымен бекітілген 2009 жылға арналған Тексеру жоспарында көзделген 39 аудиторлық тексеру, 2008 жылдан бастап өткен 2 аудиторлық тексеру және 4 жоспардан тыс аудиторлық тексеру жүргізілді. Аудиторлық тексерудің нәтижелері бойынша Ұлттық Банктің бөлімшелеріне ішкі бақылау жүйесін жетілдіру бойынша 165 ұсыныс берілді, оның ішінде 38 ұсыныс нормативтік құқықтық актілерді жетілдіруге бағытталды.

Ұлттық Банктің жобалары бойынша жұмыстардың уақтылы және толық жүргізілуін бақылау мақсатында 2009 жылы екі жобаның мониторингі жүзеге асырылды: Ұлттық Банктің бөлімшелеріне және басшылығына жедел ақпарат ұсыну арқылы Т24 АБАЖ ендіру және HiPerformance және HiRisk бағдарламалық өнімдерді ендіру және техникалық қолдау.

Ішкі аудит департаменті қызметінің сапасына сыртқы бағалауға 2008 жылы жүргізілген нәтижесі бойынша іс-шаралар жоспарына сәйкес 2009 жылы Ұлттық Банктің ішкі аудит методологиясын жетілдіру бойынша жұмыстар жүргізілді.

Сондай-ақ 2009 жылы Ұлттық Банкте мемлекеттік қызмет көрсетудің стандарттарын ендіру бойынша жұмыстар жүргізілді. Премьер-Министрдің «Қазақстан Республикасының Бюджет кодексін іске асыру жөніндегі шаралар туралы» 2008 жылғы 29 желтоқсандағы № 292-р Өкімін орындау бойынша жұмыс шеңберінде жеке және заңды тұлғаларға көрсетілетін мемлекеттік қызметтің тізіліміне 3 қызмет енгізілді: айырбастау пунктін тіркеу куәлігін беру, валюта операциясы туралы хабарлау куәлігін беру, валюта операциялары туралы тіркеу куәлігін беру. Осы мемлекеттік қызметтер бойынша Ұлттық Банктің мемлекеттік қызмет стандарттарының жобалары әзірленді, олар Әділет министрлігімен және Экономика және бюджеттік жоспарлау министрлігімен белгіленген тәртіппен келісілгеннен кейін Премьер-Министрдің Кеңесіне қарау үшін жіберілді.

10.5. Қаржы-шаруашылық қызмет

2009 жылы Ұлттық Банктің кірісі 50 134,8 млн. теңге болды, шығындары – 15 970,1 млн. теңге, таза пайда 34 164,7 млн. теңге және 2008 жылмен салыстырғанда 3 967,7 млн. теңгеге (13,1%-ға) ұлғайған.

Ұлттық Банк еншілес ұйымдарының пайдасы 12 295,3 млн. теңгені (РМК – 1 225,5 млн. теңге, АҚ – 11 069,8 млн. теңге) құрады.

Ұлттық Банктің шоғырландырылған таза пайдасы (еншілес ұйымдарды ескере отырып) 46 460,0 млн. теңгені құрады.

Ұлттық Банктің монетарлық қызметі бойынша 2009 жылы сыртқы және ішкі нарықтардағы операциялардың нәтижесінде нетто-кіріс 5 715,3 млн. теңгеге немесе 13,2%-ға өсіп 49 055,2 млн. теңге мөлшерінде қалыптасты (Х бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 1-қосымша, 10.5.2-кесте).

Сыртқы нарықтағы операциялар бойынша нетто-кірістер валюта портфелі бойынша нетто-кірістердің 27 118,7 млн. теңгеге (40,6%-ға) азаюы нәтижесінде 27 074,9 млн. теңгеге (40,3%-ға) азайып, 40 125,6 млн. теңге мөлшерінде қалыптасты, оның ішінде ішкі басқарудағы нетто-кірістер 24 063,8 млн теңгеге азайып 42 732,7 млн. теңгені құрады, сыртқы басқарудағы нетто-шығындар 3 054,9 млн. теңгеге өсіп 3 069,3 млн. теңгені құрады.

Алтын портфелі бойынша нетто-кірістер 43,8 млн. теңгеге (10,5%-ға) өсті және алтын бағасының өсуіне байланысты 462,2 млн. теңгені құрады.

Ішкі нарықтағы операциялар бойынша нетто-кірістер ішкі банктерді қайта қаржыландыру бойынша операциялар көлемінің ұлғаюына байланысты қаржы жүйесімен операциялар бойынша нетто-кірістер 31 836,3 млн теңгеге өсуі есебінен 30 712,6 млн. теңгеге (137,5%-ға) өсіп 8929,6 млн. теңге сомасында қалыптасты.

Мемлекеттік бағалы қағаздармен операциялар бойынша нетто-шығындар Ұлттық Банктің портфеліндегі мемлекеттік бағалы қағаздардың көлемінің 2008 жылғымен салыстырғанда облигацияларды өтеу, сондай-ақ бағалы қағаздарды сату себебінен азаюына байланысты 11 582,1 млн. теңгеге (75,4%-ға) азайып, 3 787,5 млн теңгені құрады.

Үкіметтің депозиттері бойынша шығындар 55,3 млн. теңгеге (28,9%-ға) өсіп, 246,6 млн. теңгені құрады, бұл орналастырылатын депозиттер көлемінің ұлғаюына байланысты болды.

2009 жылы банктерге берілген заемдар бойынша провизиялар құрылды, соның нәтижесінде нетто-шығындар 10 654,2 млн. теңгені құрады.

Ұлттық Банктің монетарлық емес қызметі бойынша 2009 жылғы кірістері 244,8 млн. теңгеге (29,3%) ұлғайып, 1 079,6 млн. теңгені құрады, шығындар 1 992,3 млн. теңгеге (14,3%-ға) ұлғайып, 15 970,1 млн. теңге мөлшерінде қалыптасты. Нәтижесінде нетто-шығындар 14 890,5 млн. теңгені құрады. (Х бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 2-қосымша, 10.5.3-кесте).

Монетарлық емес қызмет бойынша кірістер негізінен есепті кезеңде алтынның шағын құймаларының сатылуына және «ГНПФ» жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ-ның акцияларын Үкіметтің 2009 жылғы 7 мамырдағы № 668 қаулысына сәйкес Ұлттық Банктің меншігіне берілуіне байланысты 353,7 млн. теңгеге (4,4 есе) өсіп, 458,3 млн. теңгені құраған көзделмеген кірістер есебінен ұлғайды.

Монетарлық емес қызмет бойынша шығындар негізінен көзделмеген шығындар есебінен болды, бұл «Қазақстанның ипотекалық кредиттерге кепілдік беру қоры» АҚ-ның Ұлттық Банкке тиесілі акцияларын Ұлттық Банк Басқармасының 2009 жылғы 27 ақпандағы № 19 қаулысы негізінде Үкіметке өтеусіз беруге және Ұлттық талдау орталығының Ұлттық Банкке тиесілі акцияларын Ұлттық Банк Басқармасының 2009 жылғы 30 қарашадағы № 112 қаулысы негізінде Үкіметтің меншігіне беруге байланысты болды.

Ұлттық Банктің **күрделі шығыстары** негізінен Ұлттық Банк ұйымдарының жарғылық капиталын толықтыруға шығыстардың азаюы есебінен 75 571,7 млн. теңгеге төмендеп, 13 161,1 млн. теңге сома мөлшерінде жүзеге асырылды (Х бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 3-қосымша, 10.5.4 - кесте).

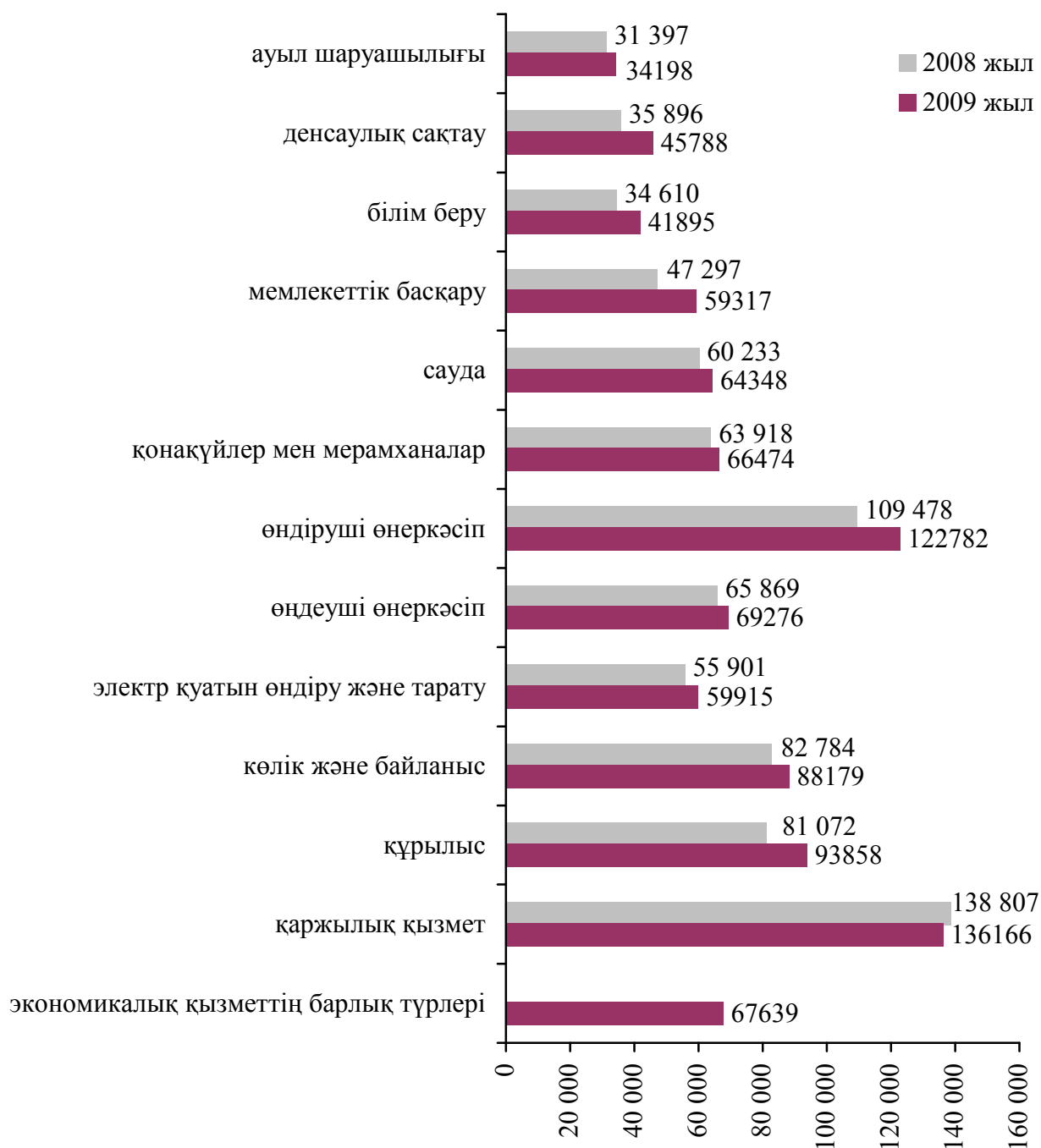
Ұлттық Банктің ұйымдары. Ұлттық Банктің республикалық мемлекеттік кәсіпорындарының өнімді (жұмыстарды, қызмет көрсетулерді) сатудан түскен кірістері 2009 жылы 9 829,0 млн. теңгені, өнімді (жұмыстарды, қызмет көрсетулерді) өндіруге жұмсалған шығыстар 8 421,5 млн. теңгені құрады. Бюджетке корпоративтік табыс салығын төлегеннен кейінгі кәсіпорындардың таза кірісі 1 225,5 млн. теңге болды.

Ұлттық Банктің акционерлік қоғамдары. Акционерлік қоғамдардың кірістері 2009 жылы 19 805,2 млн. теңгені, шығыстары 7 192,6 млн. теңгені құрады. Бюджетке корпоративтік табыс салығын төлегеннен кейінгі таза кіріс 11 069,8 млн. теңге мөлшерінде қалыптасты.

СТАТИСТИКАЛЫҚ ҚОСЫМШАЛАР

I бөлімнің 1.1-бөлімшесіне 1-қосымша	71
I бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 1-қосымша	72
I бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 2-қосымша	73
I бөлімнің 1.2- бөлімшесіне 3-қосымша	74
I бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 1-қосымша	75
I бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 2-қосымша	77
I бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 3-қосымша	79
II-бөлімнің 2.2-бөлімшесіне 1-қосымша	80
II-бөлімнің 2.2-бөлімшесіне 2-қосымша	81
III бөлімнің 3.2-бөлімшесіне 1-қосымша	82
IX бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 1-қосымша	83
IX бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 2-қосымша	84
IX бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 3-қосымша	85
X бөлімнің 10.1-бөлімшесіне 1-қосымша.....	86
X бөлімнің 10.2-бөлімшесіне 1-қосымша.....	87
X бөлімнің 10.5 -бөлімшесіне 1-қосымша.....	88
X бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 2-қосымша.....	89
X бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 3-қосымша.....	90
X бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 4-қосымша.....	91

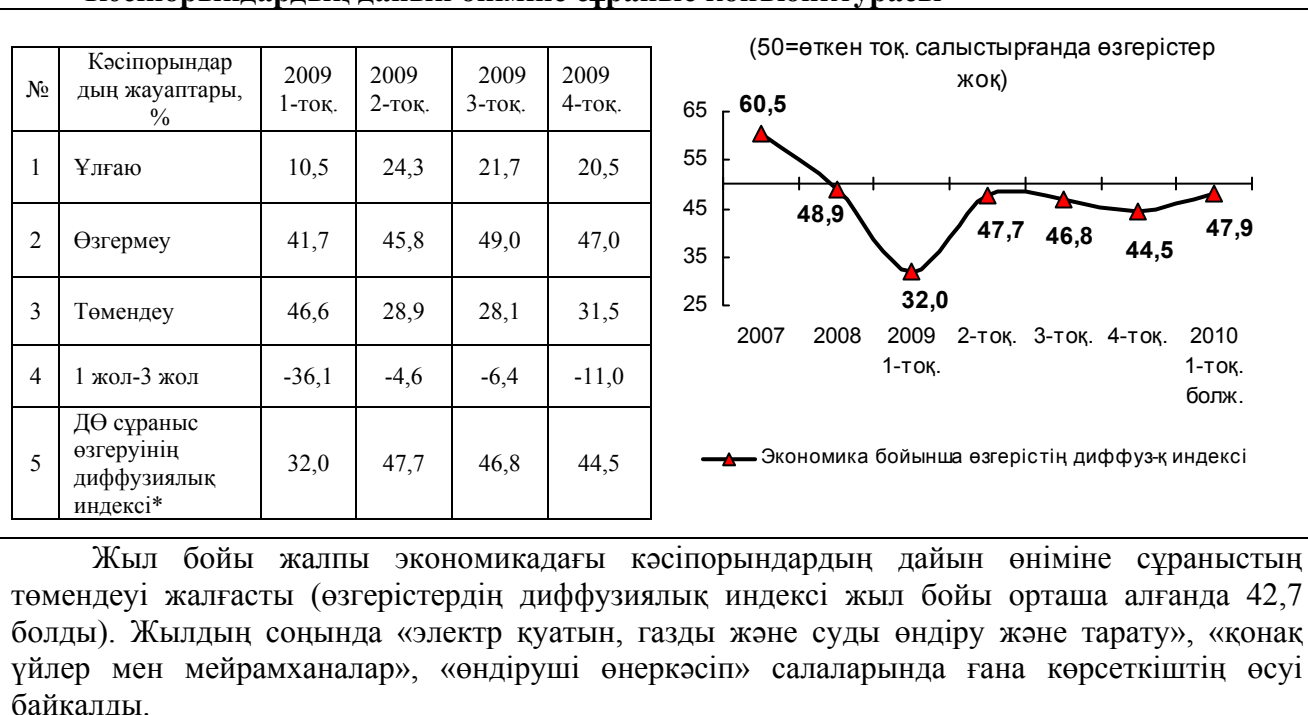
**2008-2009 жылдардағы экономикалық қызметтің негізгі түрлері
бойынша орташа айлық жалақы теңге**

I бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 1-қосымша

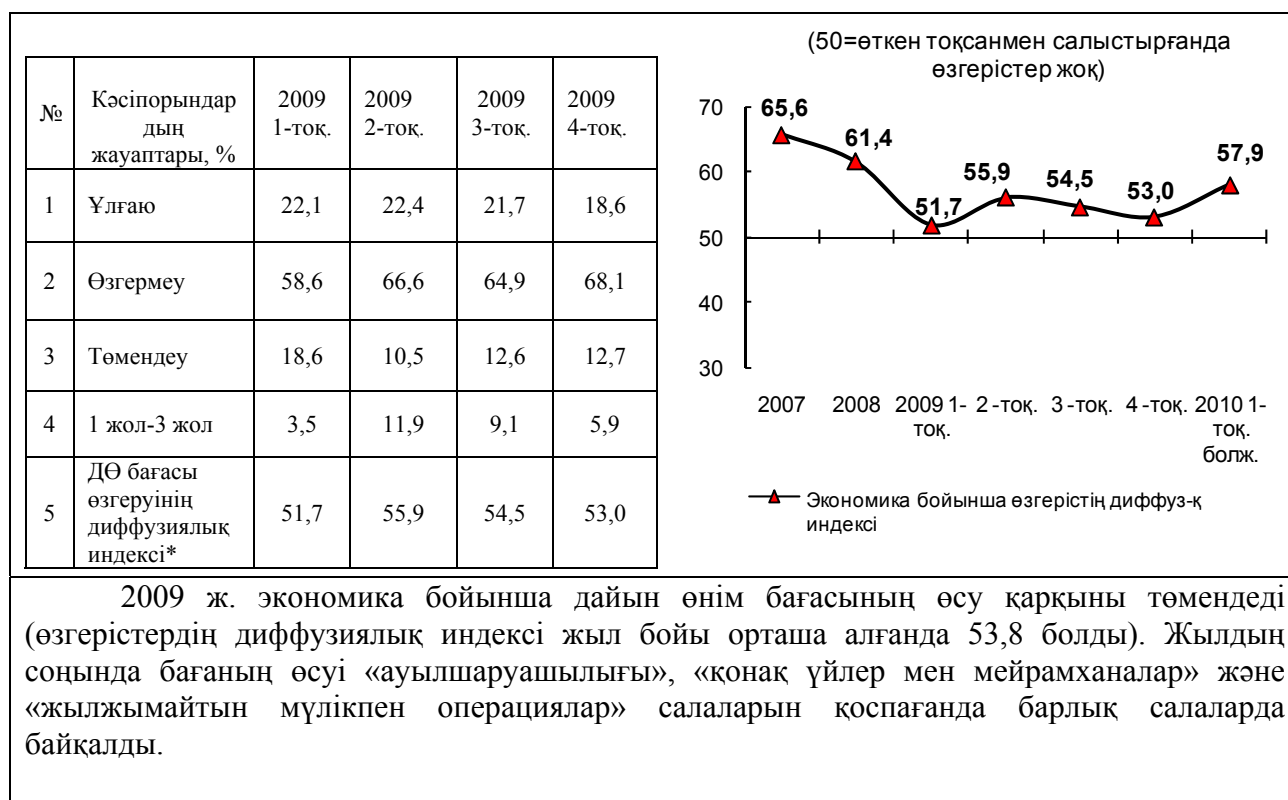
1.2.1-сурет

Кәсіпорындардың дайын өніміне сұраныс конъюнктурасы

1.2.2-сурет

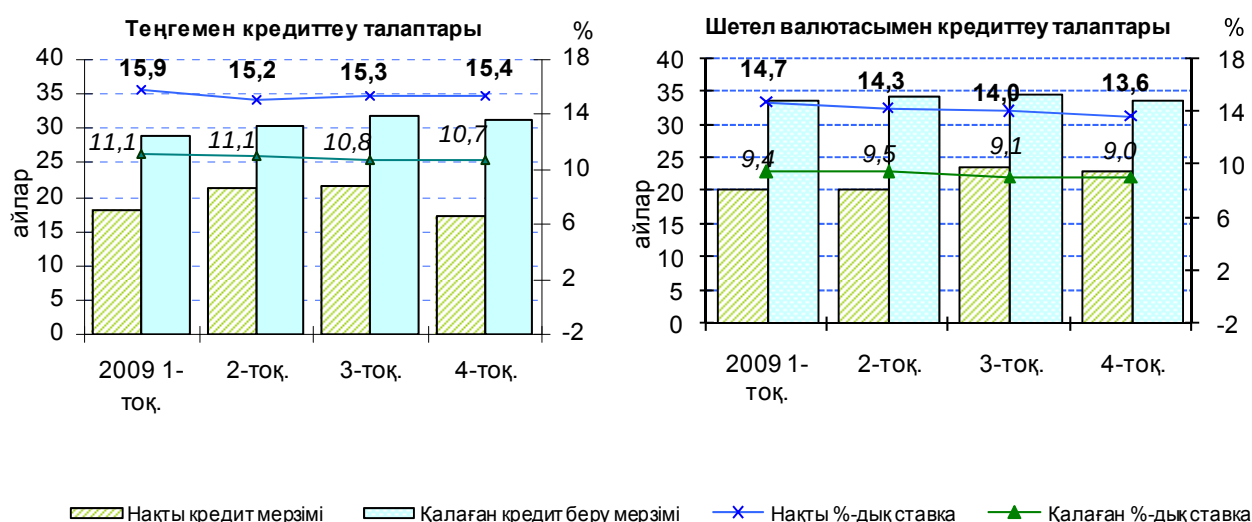
Кәсіпорындардың дайын өнімі бағасының өзгеруі

Шикізат және материалдар бағасының өзгеруі

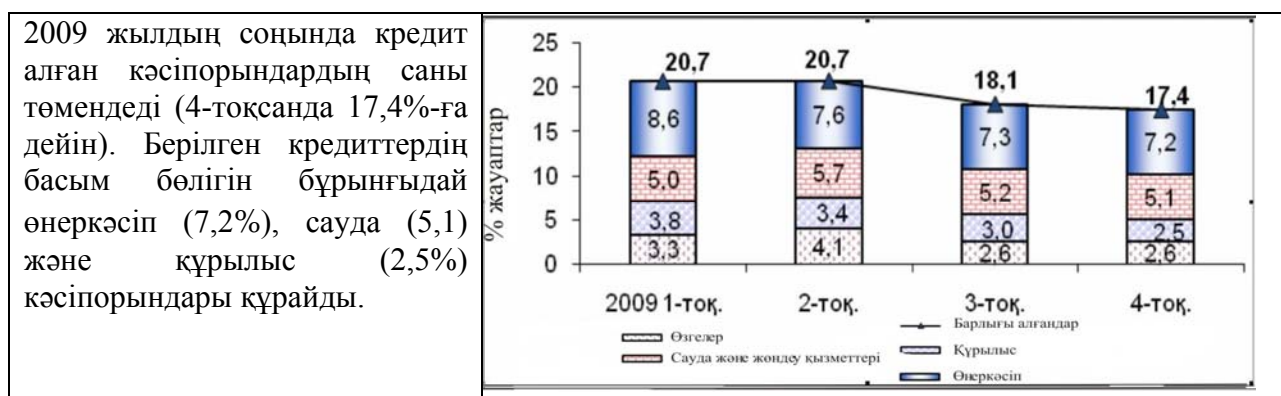

Кредиттеу талаптары

2009 жылдың аяғында теңгедегі және шетел валютасындағы кредиттер бойынша орташа пайыздық ставка төмендеді (тиісінше 15,4%-ға және 13,6%-ға дейін). Кәсіпорындар қалаған теңгемен де, шетел валютасымен де пайыздық ставкалар, тиісінше 10,7% және 9,0% болып төмендеді.

Банктердің кредиттері

***1.2.1, 1.2.2, 1.2.3, 1.2.4, 1.2.5-графиктеріне методологиялық түсіндірме:**

Графиктердегі көрсеткіштер мынадай есептеу деректерімен берілді: кәсіпорындар жауаптары топтарының арасындағы пайыздық ара-қатынас, оң және теріс жауаптар санының арасындағы айырма және т.с.с. Кестелерде және графиктерде келтірілген диффузиялық индекс оң жауаптардың жиынтығы және «өзгеріссіз» деген жауаптардың жартысы ретінде есептеледі. Осы индекс қарастырылып отырған көрсеткіштің өзгеру динамикасын сипаттайтын жалпы индикатор болып табылады (Еуропа, Англия ССБ Банкінің тәжірибесі бойынша). Егер оның мәні 50-ден жоғары деңгейде болса - бұл оң өзгерісті, ал егер 50-ден төмен деңгейде болса, теріс өзгерісті білдіреді. Бұл ретте диффузиялық индекстің мәні 50 деңгейінен (жоғары немесе төмен) қаншалықты ары болса, көрсеткіштің өзгеру қарқыны (арту немесе азаю) соншалықты жоғары.

I бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 1-қосымша

Қазақстан Республикасының төлем балансы: талдама ұсыным

млн. АҚШ доллары

	2007	2008	2009	2009			
				I	II	III	IV
А. Ағымдағы шот	-8321,9	6279,5	-3404,7	-1151,9	-2350,1	-608,3	705,6
Сауда балансы	15091,0	33518,8	15187,3	2038,9	2066,5	4903,9	6178,1
Экспорт	48351,1	71970,8	43961,1	8154,2	9359,1	12424,2	14023,6
Импорт	-33260,2	-38452,0	-28773,9	-6115,3	-7292,6	-7520,4	-7845,5
Қызмет көрсету балансы	-8165,5	-6690,7	-5800,2	-1094,0	-1436,6	-1732,5	-1537,2
Экспорт	3564,3	4428,4	4265,8	976,0	1053,8	1200,8	1035,2
Импорт	-11729,8	-11119,2	-10066,0	-2070,0	-2490,3	-2933,3	-2572,3
Еңбекке ақы төлеу балансы	-1203,2	-1452,0	-1304,8	-305,8	-318,7	-343,1	-337,2
Инвестициялық кірістер балансы	-11884,6	-18111,9	-10586,8	-1660,5	-2469,0	-3146,2	-3311,0
Алуға арналған кірістер	3452,4	3236,6	2492,5	750,3	622,1	576,7	543,4
Ұлттық Қордың резервтері мен активтері бойынша сыйақы	1461,1	1189,1	820,9	233,0	210,8	200,6	176,5
Шетелдік тікелей инвестициялардан кірістер, нетто	59,4	-188,8	-469,9	-94,5	-105,0	-145,6	-124,9
Өзге де инвестициялық кірістер	1931,9	2236,3	2141,5	611,8	516,3	521,7	491,7
Ақы төлеуге арналған кірістер	-15337,0	-21348,6	-13079,3	-2410,8	-3091,1	-3722,9	-3854,4
Қазақстандағы тікелей инвестициялардан кірістер, нетто	-11304,9	-17003,7	-9754,3	-1458,5	-2278,4	-2919,8	-3097,7
Борыштық міндеттемелер бойынша сыйақы	-3931,7	-4318,7	-3303,5	-952,2	-810,9	-788,3	-752,1
Портфельдік инвестициялар бойынша дивидендтер	-100,4	-26,2	-21,5	-0,2	-1,8	-14,8	-4,7
Ағымдағы трансферттер балансы	-2159,5	-984,7	-900,1	-130,4	-192,3	-290,4	-287,0
В. Капиталмен және қаржымен операциялар шоты	8259,6	3296,7	7188,7	3318,1	385,8	2407,0	1077,8
Капиталмен операциялар шотының балансы	24,6	-12,6	-29,5	13,6	-8,6	-21,1	-13,3
Қаржы шоты	8235,0	3309,2	7218,2	3304,5	394,4	2428,1	1091,1
Тікелей инвестициялар	7965,9	14783,1	9525,7	2304,2	1735,8	2658,3	2827,4
Шетелдік тікелей инвестициялар	-3153,1	-996,6	-3075,1	-236,7	-697,0	-1503,7	-637,7
Активтер	-2327,7	-3919,7	-4373,8	-233,9	-513,7	-3123,0	-503,2
Міндеттемелер	-825,4	2923,1	1298,8	-2,8	-183,2	1619,3	-134,5
Қазақстандағы тікелей инвестициялар	11119,0	15779,8	12600,8	2540,8	2432,8	4162,0	3465,1
Активтер	-1679,3	1755,2	268,5	156,6	-16,0	-37,8	165,6
Міндеттемелер	12798,3	14024,5	12332,2	2384,2	2448,8	4199,8	3299,5
Портфельдік инвестициялар	-4583,1	-9322,6	3074,7	3436,2	92,7	-618,1	163,8
Активтер	-4101,3	-7222,7	1855,5	3756,0	-1131,2	-719,6	-49,7
ҚР Үкіметі және ҚР Ұлттық Банкі	-6144,8	-6408,8	3315,3	4962,9	-743,3	-555,6	-348,8
Банктер	1875,5	335,6	-183,8	-163,8	101,8	-128,1	6,3
Басқа секторлар	168,0	-1149,5	-1275,9	-1043,1	-489,7	-35,9	292,8
Міндеттемелер	-481,8	-2099,9	1219,1	-319,8	1223,9	101,5	213,5
ҚР Үкіметі және ҚР Ұлттық Банкі	-2111,4	-136,3	334,8	-32,2	4,8	-7,9	370,0
Банктер	610,2	-1540,7	431,3	-278,9	1015,5	-0,6	-304,9
Басқа секторлар	1019,4	-422,9	453,1	-8,8	203,5	109,9	148,3
Туынды қаржы құралдары (нетто)	-366,6	180,8	56,8	188,0	58,6	-108,2	-81,6

Орта- және ұзақ мерзімді заемдар мен кредиттер	11364,2	1290,9	-3188,5	-951,1	-2258,6	184,7	-163,4
Активтер	-4947,4	-2055,4	779,8	-48,3	14,1	12,5	801,4
ҚР Үкіметі және ҚР Ұлттық Банкі	-189,6	-94,0	1,2	0,3	0,3	0,3	0,3
Банктер	-3751,3	-1131,8	1414,9	22,2	78,3	117,7	1196,7
Басқа секторлар	-1006,6	-829,5	-636,2	-70,7	-64,5	-105,5	-395,6
Міндеттемелер	16311,6	3346,3	-3968,3	-902,8	-2272,8	172,1	-964,9
ҚР Үкіметі және ҚР Ұлттық Банкі	-57,9	33,6	1148,5	1,8	0,9	545,2	600,5
Банктер	12155,8	-2736,6	-9965,5	-2767,3	-3801,8	-1604,8	-1791,5
Басқа секторлар	4213,6	6049,3	4848,7	1862,7	1528,1	1231,7	226,1
Өзге қысқа мерзімді капитал	-6145,4	-3623,1	-2250,5	-1672,8	765,8	311,5	-1655,1
Активтер	-6963,6	-1499,2	-1556,7	-246,4	-274,1	417,9	-1454,1
Міндеттемелер	818,2	-2123,9	-693,8	-1426,3	1039,9	-106,5	-201,0
С. Қателер мен қалып қойғандар	-2966,4	-7387,4	-1322,3	-2717,6	1019,3	-43,0	419,0
D. Жалпы баланс	-3028,7	2188,8	2461,8	-551,4	-945,0	1755,7	2202,4
Е. қаржыландыру	3028,7	-2188,8	-2461,8	551,4	945,0	-1755,7	-2202,4
ҚҰБ резервтік активтері	3028,7	-2188,8	-2461,8	551,4	945,0	-1755,7	-2202,4
ХВҚ кредиттері	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

I бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 2-қосымша

Жалпы сыртқы өнімнің стандартты ұсынымы

млн. АҚШ долл.

	31.12.2004	31.12.2005	31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009
БАРЛЫҒЫ ЖСБ	32 713,2	43 428,5	74 014,1	96 893,0	107 712,6	111 729,8
<i>Қысқа мерзімді</i>	3 942,8	8 151,4	12 660,9	11 953,1	9 992,5	9 777,2
<i>Ұзақ мерзімді</i>	28 770,4	35 277,1	61 353,2	84 939,9	97 720,1	101 952,6
Мемлекеттік басқару секторы	2 496,1	1 478,9	1 495,2	1 491,5	1 641,9	2 218,1
<i>Қысқа мерзімді</i>	0,0	0,0	38,8	60,3	23,8	0,0
Ақша нарығының құралдары	0,0	0,0	38,8	60,3	23,8	0,0
Несиелер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Сауда кредиттері	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Өзге де борыштық міндеттемелер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>Ұзақ мерзімді</i>	2 496,1	1 478,9	1 456,4	1 431,2	1 618,1	2 218,1
Облигациялар және басқа да борыштық бағалы қағаздар	113,4	52,3	14,3	0,0	0,0	0,0
Несиелер	2 382,7	1 426,6	1 442,1	1 431,2	1 618,1	2 218,1
Сауда кредиттері	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Өзге де борыштық міндеттемелер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ақша-кредиттік реттеу органдары	3,5	103,5	1 076,8	106,9	12,1	1 017,7
<i>Қысқа мерзімді</i>	1,6	101,6	1 074,9	105,0	10,2	479,7
Ақша нарығының құралдары	0,0	99,8	1 073,0	104,8	10,0	376,1
Несиелер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Қолма-қол ақша және депозиттер	0,3	1,0	0,8	0,0	0,3	103,6
Өзге де борыштық міндеттемелер	1,2	0,9	1,2	0,2	0,0	0,0
<i>Ұзақ мерзімді</i>	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	538,0
Облигациялар және басқа да борыштық бағалы қағаздар	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Несиелер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Қолма-қол ақша және депозиттер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Өзге де борыштық міндеттемелер	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	538,0
Банктер	7 681,5	15 316,3	33 323,4	45 946,2	39 221,1	30 073,9
<i>Қысқа мерзімді</i>	2 290,2	6 297,2	7 465,5	6 102,8	3 093,3	3 938,4
Ақша нарығының құралдары	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Несиелер	1 728,7	5 318,2	5 801,4	3 747,5	2 010,9	353,1

Қолма-қол ақша және депозиттер	386,5	804,2	1 297,9	1 863,9	702,7	837,6
Өзге де борыштық міндеттемелер	174,9	174,8	366,2	491,4	379,7	2 747,7
Ұзақ мерзімді	5 391,3	9 019,1	25 857,9	39 843,4	36 127,8	26 135,5
Облигациялар және басқа да борыштық бағалы қағаздар	754,1	1 824,8	2 984,1	3 266,2	2 518,3	2 743,5
Несилер	4 436,5	6 885,9	22 386,5	35 875,9	33 082,0	23 102,4
Қолма-қол ақша және депозиттер	200,8	308,3	487,3	701,4	527,6	289,6
Өзге де борыштық міндеттемелер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Басқа секторлар	22 532,1	26 529,8	38 118,7	49 348,4	66 837,4	78 420,1
Қысқа мерзімді	1 651,0	1 752,6	4 081,7	5 685,0	6 865,2	5 359,1
Ақша нарығының құралдары	4,0	4,2	1,6	0,3	0,1	0,1
Несилер	275,0	369,2	1 162,7	1 437,3	2 255,0	975,4
Қолма-қол ақша және депозиттер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Сауда кредиттері	1 216,0	1 259,4	2 684,0	3 704,2	4 003,4	3 722,5
Өзге де борыштық міндеттемелер	156,0	119,9	233,5	543,1	606,7	661,0
Ұзақ мерзімді	20 881,1	24 777,2	34 037,0	43 663,4	59 972,2	73 061,0
Облигациялар және басқа да борыштық бағалы қағаздар	149,7	148,7	89,7	671,4	604,6	839,0
Несилер	19 003,5	22 637,1	31 699,4	40 156,4	56 213,5	69 168,0
Қолма-қол ақша және депозиттер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Сауда кредиттері	1 727,8	1 991,4	2 247,9	2 835,6	3 154,1	3 054,0
Өзге де борыштық міндеттемелер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Анықтама үшін: тікелей инвестициялар: фирмааралық кредиттер	16 675,0	19 228,1	25 513,0	30 080,6	40 114,5	48 644,9
Аффилиирленген кәсіпорындар алдындағы борыштық міндеттемелер	1 701,7	2 047,0	3 283,5	2 458,8	5 337,6	6 643,7
Тікелей инвестициялар алдындағы борыштық міндеттемелер	14 973,3	17 181,1	22 229,5	27 621,9	34 776,9	42 001,2

I бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 3-қосымша

Сыртқы борыштың абсолюттік және салыстырмалы көрсеткіштері

Көрсеткіштің атауы	2004	2005	2006	2007	2008	2009
А. Абсолюттік көрсеткіштер (млн. АҚШ долл.)						
1. Жалпы сыртқы борыш (кезең аяғына)	32 713,2	43 428,5	74 014,1	96 914,3	108 130,4	111 326,3
<i>Оның ішінде фирмааралық берешек</i>	<i>16 675,0</i>	<i>19 228,1</i>	<i>25 513,0</i>	<i>30 088,5</i>	<i>37 002,3</i>	<i>43 450,5</i>
2. Фирмааралық берешекті алып тастағанда жалпы сыртқы борыш (кезең аяғына)	16 038,2	24 200,5	48 501,1	66 825,8	71 128,0	67 875,8
3. Борышты өтеу және қызмет көрсету бойынша төлемдер (ф/а берешекті қосқанда)*	8 185,3	11 053,8	11 847,5	25 088,1	31 136,7	6 225,6
4. . Борышты өтеу және қызмет көрсету бойынша төлемдер (ф/а берешекті қоспағанда)*	3 519,5	5 495,1	5 817,1	16 926,2	22 831,2	4 368,4
5. Тауарлар мен қызметтер экспорты, кезеңге (ТҚЭж)**	22 612,3	30 529,0	41 580,8	51 906,1	76 353,8	13 476,2
6. Тауарлар мен қызметтер экспорты, жылға (ТҚЭж)**	22 612,3	30 529,0	41 580,8	51 906,1	76 353,8	49 373,3
Б. Салыстырмалы өлшемдер						
1. Жан басына шаққандағы жалпы сыртқы борыш (АҚШ долл., ф/а берешекті алып тастағанда)	1 063,9	1 590,3	3 150,5	4 293,2	4 508,0	4 314,9
2. Жалпы сыртқы борыштың ЖІӨ қатынасы (%, ф/а берешекті қосқанда)	75,7	76,0	91,4	92,1	81,6	100,8
3. Жалпы сыртқы борыштың ЖІӨ қатынасы (%, ф/а берешекті қоспағанда)	37,1	42,4	59,9	63,5	53,7	61,4
4. Жалпы сыртқы борыштың ТҚЭж қатынасы (%, ф/а берешекті қосқанда)	144,7	142,3	178,0	186,7	141,6	225,5
5. Жалпы сыртқы борыштың ТҚЭж қатынасы (%, ф/а берешекті қоспағанда)	70,9	79,3	116,6	128,7	93,2	137,5
6. Борышты өтеу және қызмет көрсету бойынша төлемдердің ТҚЭж қатынасы (%, ф/а берешекті қосқанда)	36,2	36,2	28,5	48,3	40,8	46,2
7. Борышты өтеу және қызмет көрсету бойынша төлемдердің ТҚЭж қатынасы (%, ф/а берешекті қоспағанда)	15,6	18,0	14,0	32,6	29,9	32,4
8. Сыйақы төлемдерінің ТҚЭж қатынасы (%)	4,2	5,6	6,5	10,2	7,5	9,0
9. Халықаралық резервтердің қысқа мерзімді сыртқы борышқа қатынасы	235,3	86,7	151,1	147,4	186,9	192,8
10. . Халықаралық резервтердің, өтеуге дейінгі қалған қысқа мерзімді сыртқы борышқа қатынасы (Гвидотти ережесі)	0,0	0,0	77,1	56,1	64,5	73,4
Анықтама үшін:						
Халық саны (мың адам) ***	15 074,8	15 217,7	15 394,6	15 565,6	15 778,2	15 730,5
Кезеңдегі ЖІӨ (млрд. теңге)***	5 870,1	7 591,0	10 213,6	12 849,8	15 937,0	4 756,3
12 айға ЖІӨ, (млрд. АҚШ долл.)	43,2	57,1	81,0	105,2	132,5	110,5

Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерінің көлемі

млн. доллар.

	Көрсеткіштер	Сомасы	
		01.01.09	01.01.10
1.	Жалпы АВА, барлығы	19 872,118	23 218,481
	оның ішінде:		
1.1.	Монетарлық алтын	2 000,657	2 500,667
1.2.	Еркін айырбасталатын валютадағы активтер және АҚҚ	17 871,462	20 717,813
	Қолма-қол шетел валютасы (ЕАВ)	92,352	234,136
	Аударылатын депозиттер (ЕАВ)	6 294,577	8 636,970
	Басқа депозиттер (ЕАВ)	161,900	538,254
	Кредиттер (ЕАВ)	2 287,437	0,000
	Акциялардан басқа бағалы қағаздар (ЕАВ)	8 947,800	11 300,233
	Қаржы деривативтері және басқа да шоттар	87,395	8,22
2.	Сыртқы міндеттемелер (ЕАВ)	27,858	559,924
	оның ішінде:		
2.1.	Резидент еместердің аударылатын депозиттері және ХВҚ	1,556	0,022
	кредиттер		
2.2.	ЕАВ тарату	0,000	536,776
2.3.	Орта-ұзақ мерзімді кредиттер	1,903	0,989
2.4.	Басқа депозиттер	0,000	5,332
2.5.	Қаржы деривативтері	24,400	16,805
3.	Таза халықаралық резервтер (1-2), барлығы	19 844,260	22 658,556

II-бөлімнің 2.2-бөлімшесіне 2-қосымша

**Алтынвалюта активтерінің портфельдерін басқарушылар
бойынша 2009 жылғы үстеме кірістіліктің салыстырмалы кестесі
(кірістілік әрбір қосалқы портфельдің меншікті валютасымен есептелген)**

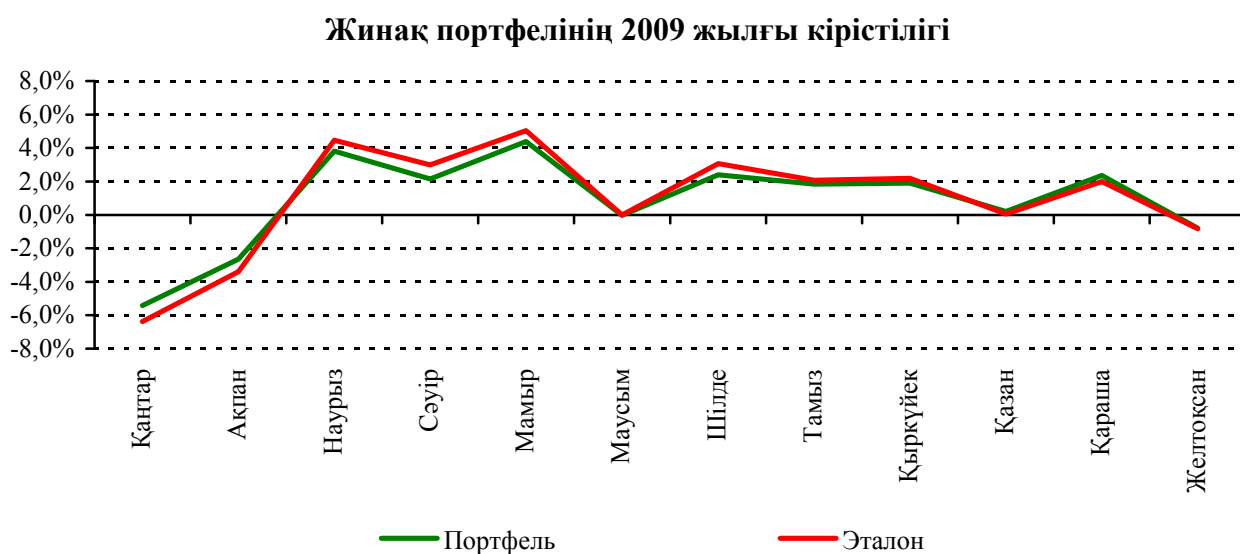
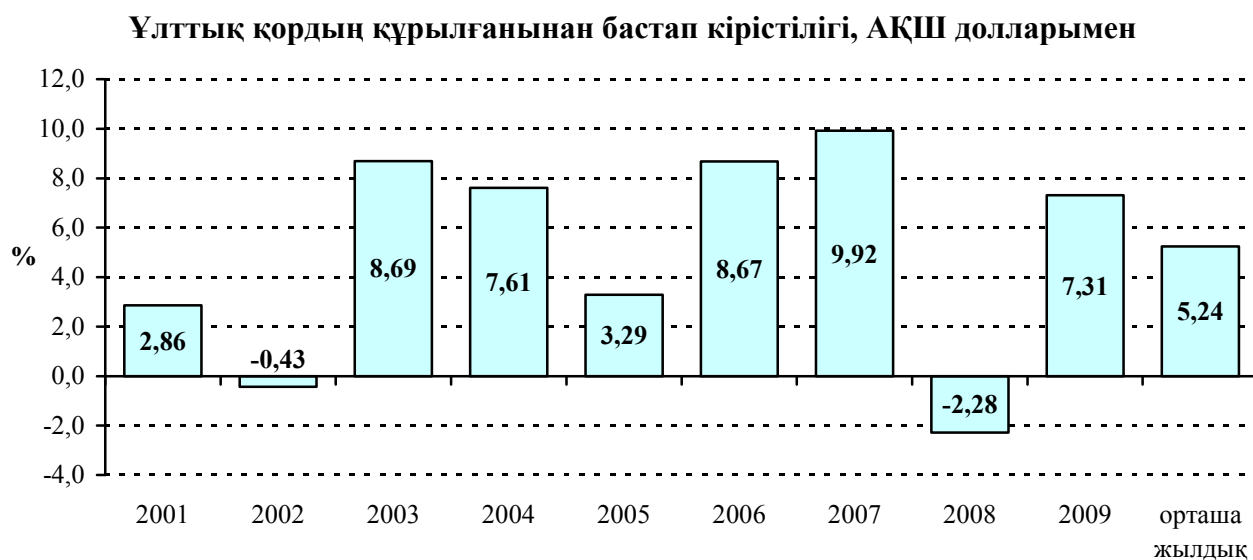
2.2.2-кесте

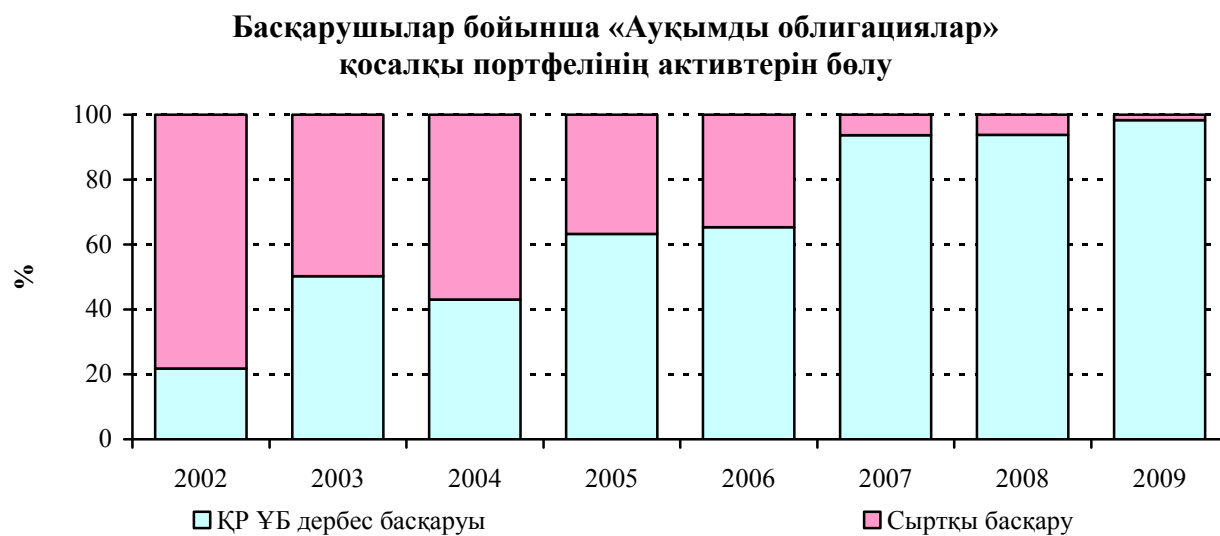
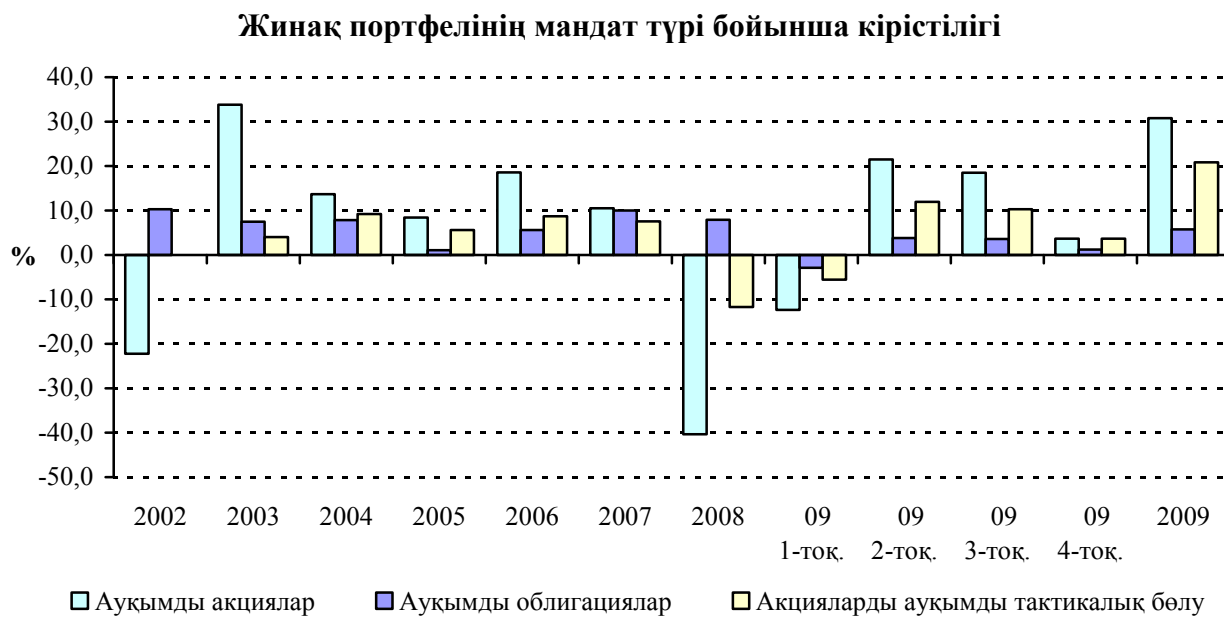
Басқарушы	Нарықтық құны (млн. доллар)	Портфельдің кірістілігі	Эталон портфельінің кірістілігі	Үстеме кірістілік
<i>Валюталық активтердің инвестициялық портфельі</i>				
Барлығы*	9 329,06	2,47%	2,15%	0,33%
<i>АҚШ долларымен деноминирленген қосалқы портфель</i>				
ҚРҰБ	3 730,79	1,23%	0,96%	0,27%
<i>Еуромен деноминирленген қосалқы портфель</i>				
ҚРҰБ	3 260,39	4,41%	4,18%	0,23%
<i>Фунт стерлингпен деноминирленген қосалқы портфель</i>				
ҚРҰБ	948,12	3,12%	3,02%	0,10%
<i>Австралия долларымен деноминирленген қосалқы портфель</i>				
ҚРҰБ	468,87	1,76	1,58%	0,18%
<i>Жапон йенасымен деноминирленген қосалқы портфель</i>				
ҚРҰБ	920,94	0,76%	0,82%	-0,06%
<i>Абсолюттік кірістілік портфельі</i>				
Барлығы	390,76	(-)0,09%	0,70%	(-)0,78%

*кірістілік валюталар қоржынында есептеледі

Банктердегі қолма-қол ақшаның қозғалысы

Банктердің кассалары арқылы өтетін қолма-қол ақша ағыны	2009 жыл (млн.теңге)	2008 жыл (млн.теңге)	Кезең ішіндегі өзгеріс	
			(млн.теңге)	%-бен
ЕДБ кассаларына кіріс	9 667 885,7	10 013 684,5	-345 798,8	-3,5
тауарларды, қызмет көрсетуді және жұмысты сатудан	2 238 840,35	2 368 300,40	-129 460,1	-5,5
коммуналдық төлемдерден	160 932,17	147 644,77	13 287,4	9,0
көлік кәсіпорындарынан	55 845,94	55 806,03	39,9	0,1
байланыс кәсіпорындарынан	80 232,04	85 923,99	-5 692,0	-6,6
қонақ үй, ойын және шоу-бизнес кәсіпорындарынан	5 327,74	7 299,05	-1 971,3	-27,0
сақтандыру ұйымдарынан	5 631,67	4 676,18	955,5	20,4
шетел валютасын сатудан	1 815 626,99	1 682 017,66	133 609,3	7,9
жеке тұлғалардың салымдары бойынша шоттарға	1 593 589,96	1 688 796,26	-95 206,3	-5,6
салықтар, алымдар және кеден төлемдерінің түсуі	103 291,36	111 500,89	-8 209,5	-7,4
заемдарды өтеу	174 753,92	225 579,90	-50 826,0	-22,5
банкоматтардан алынғандар	729 299,01	596 152,98	133 146,0	22,3
өзге де түсімдер	2 704 514,57	3 039 986,35	-335 471,8	-11,0
ЕДБ кассаларынан беру	10 145 022,6	10 349 371,9	-204 349,3	-2,0
тауарларға, қызмет көрсетуге және жұмысқа акы төлеуге	1 397 970,70	1 605 130,43	-207 159,7	-12,9
еңбекақы төлеуге	359 694,13	379 414,97	-19 720,8	-5,2
ауылшаруашылығы өнімінің ақысын төлеуге	39 525,61	107 004,79	-67 479,2	-63,1
көлік, байланыс кәсіпорындарына	781,336	731,725	49,6	6,8
сақтандыру ұйымдарына	434,958	376,499	58,5	15,5
шетел валютасын сатып алуға	618 448,66	581 672,08	36 776,6	6,3
жеке тұлғалардың салымдары бойынша шоттардан	1 725 621,71	1 819 586,85	-93 965,1	-5,2
жеке және заңды тұлғаларға берілген заемдар	65 009,10	115 021,15	-50 012,0	-43,5
зейнетақы мен жәрдемақы төлеуге	396 054,57	344 497,86	51 556,7	15,0
Банкоматтарды толықтыруға	2 634 989,24	2 188 861,89	446 127,4	20,4
өзге де берілгендер	2 906 492,54	3 207 073,63	-300 581,1	-9,4
ЕДБ кассаларына қолма-қол ақшаны қайтару коэффициенті,%	95,3	96,8		

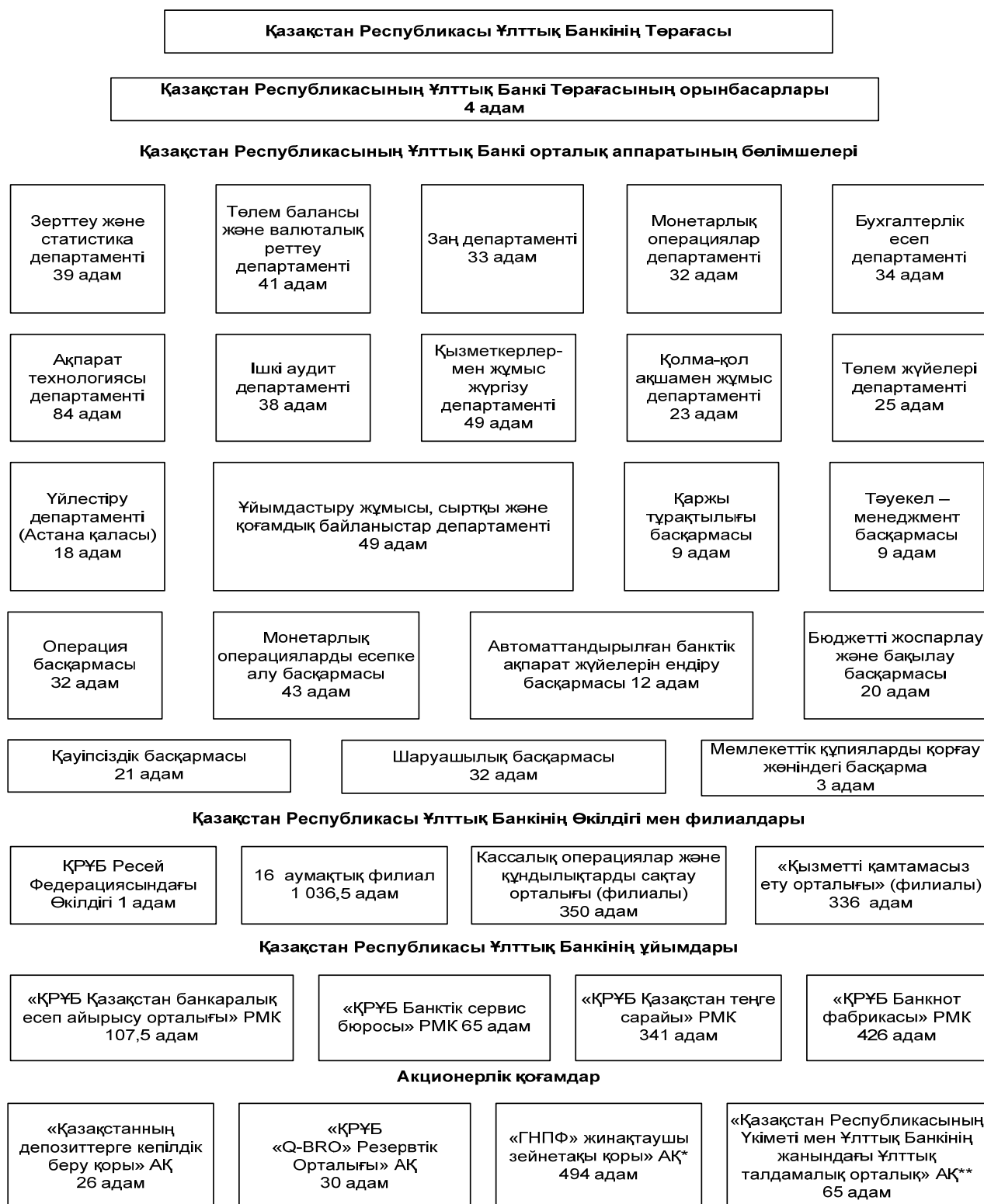
**Жинақ портфелін басқарушылар бойынша 2009 жылғы үстеме кірістіліктің
салыстырмалы кестесі**

млн. АҚШ доллары

Басқарушы	2009 жылдың аяғына нарықтық құны	Портфель кірістілігі	Эталон портфелінің кірістілігі	Үстеме кірістілік
Белгіленген кірісі бар ауқымды облигациялар				
1-Басқарушы	239 635 205	6,44%	5,96%	0,48%
Ұлттық Банк	13 891 613 612	8,10% ¹²	7,95%	0,15%
Ауқымды акциялар				
2-Басқарушы	1 410 799 480	29,91% ¹³	25,95%	3,96%
Ұлттық Банк	171 091 771	33,05%	29,71%	3,34%
3-Басқарушы	862 460 868	29,88%	29,71%	0,17%
4-Басқарушы	886 177 979	29,80%	29,71%	0,09%
Активтерді ауқымды тактикалық бөлу				
5-Басқарушы	616 123 018	22,54%	11,95%	10,59%
6-Басқарушы	284 554 700	17,87%	11,95%	5,92%

^{12 13} транзакциялық кезеңдерді қоса алғанда

Ұлттық Банктің және АҚ-ның ұйымдық құрылымы

* Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі «ГНПФ» жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ акционерлерінің бірі болып табылады.

** «Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ұлттық Банкінің жанындағы Ұлттық талдамалық орталық» АҚ Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 3 қыркүйектегі № 762 қаулысымен Қазақстан Республикасы Премьер-Министрі Кеңсесінің қарауындағы ұйымдардың тізбесіне қосылды.

Ұлттық Банк және АҚ қызметкерлерінің саны

	Есепті кезең аяғындағы саны				Тұрақтамау көрсеткіші, %	
	Штат бойынша, бірлік		Тізім бойынша, адам			
	2008 ж.	2009 ж.	2008 ж.	2009 ж.	2008 ж.	2009 ж.
1	2	3	4	5	6	7
Орталық аппарат	732	652	711	665	4,7	10,2
Филиалдар	1 822	1 722,5	1 832	1 767	8,3	7,7
ҚРҰБ бойынша жиынтығы:	2 554	2 374,5	2 543	2 432	7,3	8,4
ҚРҰБ ұйымдары (РМК)	987,25	939,50	973	962	10	6,2
ҚРҰБ жүйесі бойынша барлығы:	3 541,25	3 314	3 516	3 394	8,2	7,8
АҚ	583	615	523	561	42,1	38,4
Барлығы:	4 124,25	3 929	4 039	3 955	12,4	11,9

Х бөлімнің 10.5 -бөлімшесіне 1-қосымша

10.5.1-кесте

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі қызметінің нәтижелері*

млн. теңге

	2008 ж.				2009 ж.				ауытқу	
	ҚҰБ	РМК	АҚ	Барлығы	ҚҰБ	РМК	АҚ	Барлығы	(+/-)	(%)
Кірістер	68 017,9	9 279,4	5 954,9	83 252,2	50 134,8	9 829,0	19 805,2	79 769,0	-3 483,2	-4,2
Шығындар	37 820,9	7 912,8	2 646,3	48 380,0	15 970,1	8 421,5	7 192,6	31 584,2	-16 795,8	-34,7
Бөлінбеген пайда/ (шығын)	30 197,0	1 366,6	3 308,6	34 872,2	34 164,7	1 407,5	12 612,6	48 184,8	13 312,6	38,2
Корпоративтік табыс салығы		398,7	421,0	819,7		182,0	1 542,8	1 724,8	905,1	110,4
Бөлінбеген пайда/ (шығын) қалдығы	30 197,0	967,9	2 887,6	34 052,5	34 164,7	1225,5	11 069,8	46 460,0	12 407,5	36,4

* Ұлттық Банктің 2009 жылғы шоғырландырылған таза пайдасы (44 750,0 млн. теңге) және 46 460,0 млн. теңге сома арасындағы айырма ҚТС және ГНПФ бойынша кірістер мен шығыстардың жекелеген позицияларының түзетулеріне байланысты.

10.5.2-кесте

Ұлттық Банктің монетарлық қызмет бойынша кірістері мен шығындары* (нетто-негізге)

млн. теңге

р/с №	Атауы	Нетто-нәтиже		Ауытқу	
		2008 жыл	2009 жыл	(+/-)	(%)
1	2	3	4	5	6
1	Сыртқы нарық	67 183,1	40 125,6	-27 057,5	-40,3
1.1	АВА басқару	67 200,5	40 125,6	-27 074,9	-40,3
1.1.1	Алтын портфелі	418,4	462,2	43,8	10,5
1.1.2	Валюта портфелі	66 782,1	39 663,4	-27 118,7	-40,6
1.1.2.1	Сыртқы басқарудағы	-14,4	-3 069,3	3 054,9	213,1 есе
1.1.2.2	Ішкі басқарудағы	66 796,5	42 732,7	-24 063,8	-36,0
1.2	Өзге	-17,4		17,4	-
2	Ішкі нарық	-23 783,0	8 929,6	30 712,6	-137,5
2.1	ҚР Үкіметімен операциялар	-191,3	-246,6	55,3	28,9
2.2	МБҚ-мен операциялар	-15 369,6	-3 787,5	-11 582,1	-75,4
2.3	Ішкі қаржы жүйесімен, қаржылық емес ұйымдармен және жеке тұлғалармен операциялар	-8 219,2	23 617,1	31 836,3	2,8 есе
2.4	Провизияларды құру және жою	-2,9	-10 654,2	10 651,3	3 673,9 есе
2.5	Өзге	0,0	0,8	0,8	-
3	Қайта бағалаудан нәтиже	-60,2		60,2	-
	Монетарлық қызметтен нәтиже	43 339,9	49 055,2	5 715,3	13,2

Ұлттық Банктің монетарлық емес қызмет бойынша кірістері мен шығындары

Р/с №	Атауы	2008 жыл	2009 жыл	млн. теңге Ауытқу	
				(+/-)	(%)
1	2	3	4	5	6
1	Барлық кірістер	834,8	1 079,6	244,8	29,3
1.1	Өтелген шығындар	13,5	14,2	0,7	5,2
1.2	Инвестициялық бағалы қағаздар - салынған капитал бойынша кірістер	157,8	140,2	-17,6	-11,2
1.3	Өзге де кірістер	546,7	466,9	-79,8	-14,6
1.4	Көзделмеген кірістер	104,6	458,3	353,7	4,4 есе
1.5	Бұрын құрылған провизияларды жою	12,2		-12,2	-
2	Барлық шығындар	13 977,7	15 970,1	1 992,3	14,3
2.1	Ұлттық валютаны жеткізу және тасымалдау бойынша	55,6	45,6	-10,0	-18,0
2.2	Ұлттық Банктің операциялары бойынша комиссия төлеуге	1,0	0,9	-0,1	-10,0
2.3	Негізгі құрал-жабдықтармен, материалдық емес активтермен және ТМҚ-мен операциялар бойынша	2 089,6	2 172,3	82,6	4,0
2.4	Өзге	659,7	699,1	39,4	6,0
2.5	ҚҚА қаржыландыруға байланысты шығындар	2 811,7	2 598,5	-213,2	-7,6
2.6	Әкімшілік шығындар және қызметкерлерге шығындар	8 289,2	8 819,6	530,4	6,4
2.7	Көзделмеген шығындар	70,9	1 634,1	1 563,2	23,0 есе
	Монетарлық емес қызметтен нәтиже	-13 142,9	-14 890,5	-1 747,6	13,3

Ұлттық Банктің күрделі шығыстары

млн. теңге

№	Атауы	2008 жыл	2009 жыл	Ауытқу	
				(+,-)	(%)
1	2	3	4	5	6
1	Объектілердің құрылысы	4,1	1,2	-2,9	-70,7
2	Жұмыс істеп тұрған өндірісті қайта салу және кеңейту	14,5	0,1	-14,4	-99,3
3	Негізгі құрал-жабдықтарды күрделі жөндеу	83,5	20,3	-63,2	-75,7
4	Негізгі құрал-жабдықтарды сатып алу	733,9	319,9	-414,0	-56,4
5	Материалдық емес активтерді сатып алу	296,4	119,6	-176,8	-59,6
6	Өзге шығыстар	87 600,4	12 700,0	-74 900,4	-85,5
	Күрделі шығыстардың жиынтығы	88 732,8	13 161,1	-75 571,7	-85,2

Х бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 4-қосымша

Ұлттық Банк ұйымдары қызметінің нәтижелері

№	Атауы	Кірістер			Шығыстар			Корпоративтік табыс салығы			Салық салудан кейінгі таза кіріс (шығын)		
		2008ж.	2009ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны %	2008ж.	2009ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны %	2008ж.	2009ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны %	2008ж.	2009ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны %
	Барлығы	15 234,3	29 634,2	94,5	10 559,1	15 614,1	47,9	819,7	1 724,8	2,1 есе	3 855,5	12 295,3	3,2 есе
	Республикалық мемлекеттік кәсіпорындар	9 279,4	9 829,0	5,9	7 912,8	8 421,5	6,4	398,7	182,0	-54,4	967,9	1 225,5	26,6
1	ҚТС	1 570,0	2 822,4	79,8	1 445,3	2 686,4	85,9	49,7	5,9	-88,1	75,0	130,1	73,5
2	ҚБЕО	1 589,3	1 703,0	7,2	1 118,0	1 280,3	14,5	147,0	73,0	-50,3	324,3	349,7	7,8
3	БСБ	368,3	325,5	-11,6	321,8	300,1	-6,7	12,6	9,8	-22,2	33,9	15,6	-54,0
4	БФ	5 751,8	4 978,1	-13,5	5 027,7	4 154,7	-17,4	189,4	93,3	-50,7	534,7	730,1	36,5
	Акционерлік қоғамдар	5 954,9	19 805,2	3,3 есе	2 646,3	7 192,6	2,7 есе	421,0	1 542,8	3,7 есе	2 887,6	11 069,8	3,8 есе
1	ҚДКҚ	2 519,6	13 253,6	5,3 есе	821,8	1 852,2	2,3 есе	38,2	859,1	22,5 есе	1 659,6	10 542,3	6,4 есе
2	Q-BRO	160,6	212,1	32,1	104,1	200,3	92,4	32,6	0,5	-98,5	23,9	11,3	-52,7
3	СТКҚ ¹⁴	76,8	-	-	29,6	-	-	-	-	-	47,2	-	-
4	«ГНПФ» ЖЗҚ (ҚРҰБ үлесі 90,01%)	3 197,9	6 339,5	98,2	1 690,8	5 140,1	3,0 есе	350,2	683,2	95,1	1 156,9	516,2	-55,4

¹⁴ Ұлттық Банк Басқармасының 2008 жылғы 21 маусымдағы № 64 қаулысына сәйкес «Сақтандыру төлемдеріне кепілдік беру қоры» АҚ акциялары сатылды.